

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto V.

Ravne na Koroškem, 29. novembra 1955

Štev. 10—12

*Preden občudujemo,
si želimo ali morda celo
zavidamo kakemu
ljudstvu njegov višji
življenjski standard,
moramo občudovati, mu
zavidati, si želeti
ter doseči njegovo večjo
storilnost dela.*

Uršlja gora

Najboljša voščila

DOMOVINI ZA GOD

od vsega ljudstva, ki prebiva tod

V dolžnosti povečanja storilnosti dela je bila pri podjetju razširjena konferenca, na kateri je bilo kritično obravnavano celotno poslovanje in zlasti proizvodni proces.

Izvajanja bomo objavili v prihodnji racionalizacijski številki.

Inž. Mitja Šipek:

KONTROLA JEKLA BREZ PORUŠITVE

Jeklene in železne izdelke uporabljamo danes v najrazličnejših izvedbah in za nešteto namenov. Prepričani smo, da bi izdelek iz jekla vzdržal obremenitve, za katere je napravljen. Tako je konstruktor tudi odmeril velikost predmeta, pri tem pa je računal, da je jeklo neoporečno po vsem svojem preseku. Ker pa v to le ni popolnoma siguren, je rajši predpisal nekoliko večje dimenzije, kot bi bile po računu potrebne. Količnik, za katerega je izračunane dimenzije povečal — varnostni faktor — mirno pa bi ga lahko imenoval tudi faktor nevednosti; oba povesta isto, le da je prvi izraz ohrabrujoč, drugi pa strašilen. Ker pa velja načelo »korajža velja«, ga imenujemo tudi mi faktor varnosti. Ta varnostni faktor se včasih tudi na desetkratne vrednosti izračunanih dimenzij. Varnost je na ta način skoro zagotovljena. Vedno pa se to ne da tako urediti, kajti z večjo dimenzijo raste teža, velikost in cena izdelka. Spomnimo se samo na os osebnega avtomobila, ki je za dober palec debela, pa mora prenašati vse sunke na slabi cesti pri 80 km na uro. Zamislimo si, kakšen bi bil avto, ki bi bil dimenzioniran na desetkratno varnost. V takem primeru izbiramo materiale, ki so visokovzdržni in verjamemo, da so po vsem preseku homogeni.

Možnosti napak na površini jeklenega izdelka in v notranjosti pa je toliko, da je vsekakor želja vsakega konstruktorja, pogledati s specialnimi očali to jeklo, preden ga vgradi v tako odgovoren stroj, kot n. pr. avto, zrakoplov, ladjo, žerjav itd.

RAZLIČNI NAČINI KONTROLE

Razlikujemo dva bistveno različna načina kontrole jekla, in sicer:

tako da vzorec porušimo ali tako da ga ne porušimo.

Prvi način obstoji v tem, da n. pr. na vsakih 3000 kg jeklenih polizdelkov odvezamo malo količino, n. pr. 0,5 kg. Iz te izdelamo posebne oblike palice in jo v za to prirejenem stroju nategujemo tako dolgo, da se poruši. Stroj registrira silo, pod katero je nastopila porušitev. Ako še izmerimo presek raztržne ploskve, lahko izračunamo, koliko silo potrebujemo, da se material poruši.

Ta način kontrole je že star in še vedno v uporabi, ima pa mnogo pomanjkljivosti, med katere sodijo sledeče: vzorec 0,5 kg znesse komaj 2 promila vse količine in ni nikjer rečeno, da mora biti ves material prav tak, kot ga izkazuje preizkusna palica.

Nadalje se s spremembo velikosti in oblike ter toplotne obdelave izdelka

spreminjajo tudi lastnosti in izdržljivost jekla. Kar pa je najhujše: ravno v izdelani osi se lahko skriva šamotni vključek ali mala razpoka na površini, katere s prostim očesom ni mogoče videti in o njej nam preizkusna palica ničesar ne pove. Taka napaka pa je za izdržljivost izdelka merodajna.

Tudi način kontrole nam da tedaj le približne smernice in za večjo varnost moramo iskati poti in načine, da končni izdelek pregledamo po vsej prostornini.

Toda kako? Skozi jeklo ne vidimo, še malih površinskih napak ne, poslušajmo tudi preslab, da bi slišali votla mesta v osi, ako udarimo po njej. Poti iz te zadrege je mnogo. Spomnimo se na nekaj osnovnih resnic iz klasične fizike in že smo spregledali. Eno samo osnovno načelo ostane: najemimo si hlapce, ki so dovolj okretni in ki imajo dovolj energije, da prodrejo v jeklo in skozenj.

Narava nam je postregla z odličnimi hlapci — elektroni, ki so dovolj majhni in zaradi tega okretni, zalogo energije pa jim mi poskrbimo.

Ker pa naj bo ta članek razumljiv vsem, si moramo prav na kratko ogledati nekaj osnovnih resnic iz fizike — zato nekoliko potrpljenja.

Elektron je sestavni del materije. Ako n. pr. steklo drobimo v vse manjše delce, pridemo do osnovnih gradbenih celic — molekul, molekule so dalje sestavljene iz še manjših gradbenih delov — atomov. Ti se dajo dalje razstaviti v protone, ki so električno pozitivni, in elektrone, ki so električno negativni — ti so osnovni delci elektrike. Poleg teh vsebuje atom še sestavne delce, ki so električno nevtralni, niso niti pozitivni niti negativni, imajo pa svojo težo. Elektroni krožijo z veliko hitrostjo okoli protonov po čisto določenih poteh, tako imenovanih lupinah. Najlažji atom od vseh je atom plina vodika, okoli protona kroži en sam elektron, okoli urana pa jih kroži kar 92 in predstavlja uran najtežji naravni element. Elektroni, ki krožijo po tisti lupini, ki je od jedra najbolj oddaljena, so razmeroma slabo vezani na svojo smer in jih lahko z malo energijo odtrgamo, n. pr. z ogrevanjem in podobno. Tak atom ima en elektron premalo — pravimo da je ioniziran. Na prazno mesto mora priti drug elektron. Ako tako odtrgane elektrone pustimo, da tečejo naprej, dobimo tok elektronov ali električni tok. Tudi na jedro atoma lahko vplivamo. Ako mu vsilimo še en nevtron, zaradi tega svojih fizikalnih in kemijskih lastnosti ne spremeni, saj je ostal ravno tako električno nevtralen; postal pa je zaradi tega težji, torej ele-

ment z višjo atomsko težo. Tako imenujemo izotope. Taki elementi pa kažejo posebno lastnost — ker smo jim vsilili tujega stanovanca, se ga skušajo iznebiti — niso stabilni in kažejo radioaktivni razpad. Iz njih letijo nevidni delci, ki nosijo s seboj ogromne energije — tiste, katere smo porabili, ko smo mu vsilili tujca... Te energije pa nam pridejo prav pri preiskavah materiala. Izotop torej oddaja svojo energijo in slabi tako n. pr. izotop elementa kobalta — tega poznajo naši jeklarji, ko ga dodajajo v jeklo pri izdelavi brzoreznega jekla BRC — oslabi po petih letih za polovico. Izotopi so seveda draga stvar, to pa zaradi tega, ker jih moramo obstreljevati z nevtroni, da jim jih vsilimo; to pa je danes še drag proces in se izvaja v atomskem kotlu, n. pr. v Haarwellu.

Tako smo se silno površno spoznali z osnovnimi delci materije — s hlapci, katere bomo najeli za pomoč pri kontroli jekla.

Kaj kontroliramo:

- a) površino izdelka,
- b) notranjost izdelka,
- c) ali je izdelek res iz pravega jekla in
- d) ali smo z njim pri toplotni obdelavi pravilno postopali.

KONTROLA POVRŠINE IZDELKA

Grobe napake vidimo z očesom. Če pa so napake prav majhne, pa oko odpove, prav tako, če je površina temna in ne kovinsko svetla ali pa če napaka leži tik pod površino. Take napake kaj radi nastopajo pri kaljenju. Taka mikroskopska majhna kalilna razpoka, n. pr. na osi avtomobila, seveda garantira, da se bo os po nekaj krepkih sunkih prelomila. Kontrolo napak na površini lahko izvedemo tako, da napake povečamo s kislino. Napaka se sicer dobro vidi, ni pa zaželeno, saj jih hočemo odpraviti in ne pa, da jih povečamo. Drug moderen način je *ferofluks*. Tega imamo tudi v naši mehanski obdelovalnici. Poglejmo na kratko princip dela: Os posadimo na dva pola elektromagneta. Ker magnetne silnice mnogo rajši tečejo skozi železo nego skozi zrak, se vse skoncentrirajo skozi os prav do površine. Ako na osi neke nastopi kalilna razpoka ali kakršna koli napaka, ki prekrine površino, morajo silnice tam premagati zrak v razpoki. Ker pa je zanje to težavno, se skušajo napaki izogniti, tako da se umaknejo v notranjost osi in delno v zrak nad razpoko. Ker gredo magnetne silnice skozi jeklo skoro milijonkrat lažje kot skozi zrak, nastopi na mestu napake

težka motnja prehoda silnic. Sedaj oblijemo os z oljem, v katerem plavajo zelo drobni delci železa. Ti opilki se porazdelijo po vsej osi enakomerno, le na mestu, kjer je razpoka — in ravno tam so silnice silile iz osi — se močno nagrmadijo in tako se nam pokaže mesto napake v močno povečani obliki. Da si olajšamo delo, so danes na trgu na razpolago posebni fluorescentni praški, katere primešamo olju in jih osvetljujemo z ultravijolično svetlobo. Mesta napake zažarijo v fluorescentnih barvah. Tako lahko preiskujemo tudi površine, ki nimajo kovinskega sijaja. Ta metoda ima slabo stran, da je nekoliko zamudna. Zato so se znanstveniki potrudili, da odkrijejo napake na hiter način, ki je sledeč: Valjano palico n. pr. na kakršen koli način namagnetimo. Zaradi zadržanega magnetizma je porazdelitev polja po palici in na napaki taka, kot smo jo prej opisali. Okoli palice z veliko hitrostjo kroži tuljavica z mnogo ovoji izolirane bakrene žice, tako da predstavlja podoben stroj kot dinamo na kolesu, le da se navitje vrti okoli palice, ki je namagnetena. Ako je palica brez napake, je magnetno polje po vsej dolžini palice enakomerno in ker je usmerjeno v isti smeri kot navitje tuljave, se v tuljavi ne pojavi nobena inducirana napetost. Palica se premika v smeri polja in ko naleti na razpoko v palici, kjer je magnetno polje popačeno, nastopi v tuljavici inducirana napetostni sunek, katerega ojačenega nakazuje kakršen koli merilec električne napetosti — v večini primerov katodna cev (ki je opisana v agustovi številki Fužinarja 1955). Na ta način torej ne vidimo napake neposredno, temveč jo nakazuje tuljavica, ki se čez napako premika. Ta naprava vsebuje bistveni sestavni del »Försterjevo sondo« in se vedno bolj uveljavlja pri kontroli valjanih palic.

KONTROLA NOTRANJOSTI IZDELKA

Že same površine ni lahko kontrolirati, ako so napake majhne, toliko teže pa je predrati v globino jekla. Vodi nas zopet isto načelo: V jeklo moramo poslati energijske pošiljke v kakršni koli obliki in opazujemo njen prehod skozi material, morda se odbija od napak, se odklanja, se duši itd.

Glavni pripomočki so:

rentgenski žarki,
žarki gama, katere dajo izotopi,
žarki gama iz betatrona in
ultra zvok.

Rentgen je silno koristna iznajdba in ga vsaj po imenu in namenu pozna vsakdo. Vsakdo ve: z rentgenom lahko človeka presvetlimo. Če pa lahko človeka, zakaj ne bi še jeklo! Ime ima ta naprava po možu Röntgenu, ki ga je izumil. On ni vedel, da predstavljajo žarki, ki so sicer nevidni, za človeški organizem nevarnost, ako ga osvetlujejo predolgo. Dobil je neozdravljive opekline, ki se izkažejo v obliki neozdravljivega raka in na posledicah teh je tudi umrl. Kako pa je narejen rentgen? Silno enostavno! V stekleni buči, iz katere je

Dne 23. avgusta je obiskal našo delovno skupnost podpredsednik Izvršnega sveta FLRJ tov. Edvard Kardelj v spremstvu člana Zveznega izvršnega sveta tov. Franca Leskoška, predsednika Izvršnega sveta LRS tov. Borisa Kraigherja in predsednika našega novega OLO tov. Toneta Boleta. Direktor Klančnik razkazuje obrate

izsesan zrak kot v radijski cevi, žari tanka volframova žica. Že prej smo rekli, da z ogrevanjem lahko izženemo elektrone iz njih poti. Ako je to res, potem skačejo iz žareče volframove žice, katero imenujemo katodo, elektroni in se v obliki oblaka vlačijo okoli katode. V razdalji nekaj centimetrov je pritrjena kovinska ploščica in nanjo večemo pozitivni pol izvora enosmerne napetosti, tako da vlada med katodo (—) in anodo (+), katero imenujemo pri rentgenski cevi antikato, napetost več tisoč voltov. Ker so elektroni okoli katode negativni, antikato pa pozitivna in se po pravilih iz fizike pozitivna in negativna elektrenina privlačita, se elektroni z velikim hrepenenjem poženejo proti antikati. Na tej poti pridobivajo zaradi privlačne sile antikate na hitrosti in z veliko silo udarijo ob njo. Tako imenovana kinetična energija (energija gibanja) se v veliki meri spremeni v toploto in antikato se ogreva, en del energije pa se spremeni v elektromagnetno valovanje, ki je sorodno svetlobi, le da je valovanje mnogo krajše od te in ga zato z očesom ne moremo opaziti. To valovanje imenujemo rentgensko žarkovje in se premočrtno širi iz cevi ter je tem bolj močno (trdo), čim višja je napetost med katodo in anodo. Za pregled človeka so potrebne napetosti nekako do 50.000 voltov, medtem ko so za preiskavo jekla debeline 100 mm potrebne napetosti do 400.000 voltov, za večje debeline pa še več — do nekaj milijonov voltov. Že samo ta podatek nam pove, da so možnosti uporabe rentgena v preiskavah jekla močno omejene ravno zaradi potrebnih silno visokih napetosti (problem izolacije). Razen tega raste s trdoto žarkov tudi nevarnost poškodb z nevidnimi rentgenskimi žarki. Ako tedaj postavimo pred rentgensko cev odlitek

in pred tega fotografsko ploščo, ki je za to svetlobo še občutljiva, je na mestu, kjer je n. pr. nezalito ali lunker, dušenje za rentgenske žarke manjše in počrnitev fotografske plošče večja, ker rentgenski žarki laže gredo skozi redkejšo snov kot skozi goste — torej laže skozi zrak kot skozi jeklo, laže tudi skozi šamato, laže skozi meso kot skozi kosti.

Kaj pa z odlitki, ki imajo debele stene in komplicirane oblike? Tu moramo imeti cevi s silno visoko napetostjo — take naprave so pa velike in tehtajo tudi nekaj ton, za komplicirane oblike pa bi morali imeti cevi velike samo nekaj centimetrov — kaj sedaj?

Da se izognemo velikim cevem in kompliciranim transformatorjem za večmilijonske napetosti, so šli znanstveniki v čisto drugo smer. Rekli smo že, da elektroni na poti od katode k anodi pridobivajo na hitrosti; če hočemo trše žarke, moramo zvišati napetost ali pa podaljšati dolžino poti. To drugo smer so znanstveniki realizirali v napravi, ki jo imenujejo betatron in je bil najprej uporabljen pri razbijanju atomskih jeder. Elektron iz katode, ki ima posebno obliko, ne potuje takoj proti antikati, nego ga magnetsko polje krivi v spiralno pot v cevi, ki ima obliko kolarja. V tej cevi kroži elektron večmilijonkrat in končno zadene ob antikato z ogromno gibalno energijo, ki daje silno trdo rentgensko žarkovje do 50 milijonov elektronskih voltov in lahko preiskujemo jeklene odlitke z debelino stene do 70 cm, medtem ko je za rentgenske cevi tehnična zgornja meja 2 milijona elektronskih voltov. Pri tem pa je betatronska naprava lažja od tako velike rentgenske naprave. Betatron vedno bolj izpodriva rentgen in v določenih primerih celo izstopa, saj daje za polovico trše žarke od kobaltovega

Visoki gostje
so si ogledali tudi
škodo po požaru
uničenega
obrata čistilnice

izotopa Co^{60} , ki nosi s seboj energijo 31 milijonov elektronskih voltov pri 100 mC/mm^3 ($1 \text{ mC} = 1 \text{ miliküri}$ odgovarja radioaktivnemu sevanju 1 miligrama radija).

Problem debelih jeklenih sten bi bil torej zadovoljivo rešen, nikakor pa problem preiskave kompliciranih odlitkov — sevalec naj bo močan in čim manjši.

Trde rentgenske žarke izžareva tudi oni kobalt, kateremu smo vrinili sostanovalca — torej kobaltov izotop — Co^{60} . Že zgoraj sem omenil, da nosi s seboj zavirljivo količino energije 31 milijonov elektronskih voltov, torej kot rentgen z 31 milijoni volti napetosti — ali si lahko zamislite, kakšen bi moral biti? Izotopov sevalec pa meri komaj $2 \times 2 \text{ mm}$. Ako bi morali uporabljati naravni radioaktivni sevalec radij, bi bila preiskava draga — radij je silno drag, tako pa nam atomski kotli lahko oskrbijo izotope skoraj vseh elementov, ne samo kobalta. Tako se tudi uporabljajo za preiskavo jekla še izotopi iridija 192 in v novejšem času cesij (to za sedaj). Ugodni so seveda taki, ki imajo dolgo razpadno dobo; tako kobaltov izotop oslabi na polovično vrednost po petih letih, cesij po 150 letih, medtem ko iridij že po 75 dneh. Vsak od teh sevalcev ima drugačno trdoto žarkov in se uporablja za različne debeline stene jeklenih od-

litkov. Sevalec je spravljen v specialni bombi iz svinca, ki se zgoraj odpre in skozi to odprtino izžareva žarke gama, ali pa potisnemo na posebni palici sevalec iz bombe na prosto, tedaj seva sevalec v vse smeri, in okoli postavimo odlitke, za vsak odlitek fotografsko ploščo in pustimo nekaj ur. Nato spravimo sevalec nazaj, razvijemo filme oziroma plošče in imamo jasno sliko o notranjosti odlitka. Taka preiskava odlitkov je danes najbolj ekonomična in skrajno važna posebno pri nas, ko vedno znova osvajamo različne ulitke. Ako preiščemo enega ali nekaj prvih izdelkov, imamo točno sliko, ali ni morda na kritičnem mestu nastal lunke? Šele potem izdelamo serijo; kljub visoki ceni 1800 angleških funtov se nam tak sevalec v nekaj mesecih popolnoma poplača, ako pomislimo, koliko izmečka utrpimo na seriji odlitkov, katerih ne moremo kontrolirati pred končno obdelavo, ali še celo takrat ne, temveč se izkaže napaka šele v uporabi in lahko povzroči katastrofo. K uporabi radioaktivnih izotopov pa spadajo seveda še zaščitna in kontrolna sredstva, kajti organizem utrpel resne poškodbe, ako je predolgo izpostavljen žarkom. Zato laborant vedno uporablja Geigerjev števec, ki mu pove, koliko se sme sevalcu približati brez nevarnosti, ali pa ima v žepu ali na rokah in najbolj izpostavljenih

delih telesa filme in jih vsak dan sproti razvije ter iz počrtnitve sklepa, ali ni morda dobil že preveliko dozo. Ako je temu tako, mora za določen čas prenehati z delom, da organizem »prebavi« to »atomska« hrano. Več o tem bomo obravnavali v enem izmed prihodnjih člankov.

Tako lahko ugotovimo napake pri odlitkih, čeprav imajo debele stene in komplicirane oblike. Mali izotopov sevalec lahko vložimo v prav malo prostornino. Tu pa se pojavi nova težava. Žarki gama pokažejo razliko v dušenju, ako naletijo na prostorski lunke, ako pa nastopa v jeklu napaka v isti smeri kot teko žarki (n. pr. ploščata razpoka, kot je primer pri kovanih palicah, ki imajo v sredini razpoko), rentgenskih žarkov taka razpoka praktično ne oslabi, četudi padajo žarki nanjo pravokotno, praznega prostora je pa premalo. Za odkovke torej žarki gama, kar je isto pri rentgenskih, niso najbolj primerni. Iskati moramo drugo sredstvo, tako obliko energije, ki se ob srečanju z razpoko od nje energično odbije. Magnetne silnice so take, toda te smo lahko uporabili le za preiskavo površinskih napak, v notranjosti jeklene palice pa se te krivijo okoli napake in na zunaj ne vidimo nobenega efekta. Spomnimo pa se na staro resnico, da prazen sod drugače poje kot poln. Če potrkamo na jeklo, ki ima v notranjosti prazen prostor, drugače poje kot polno. Ta enostaven način se še danes uporablja pri prevzemu odlivkov. Mnogo bolj popolna in moderna pa je metoda preiskave jekla z ultra zvokom, t. j. zvokom tako visoke frekvence, da ga ne čujemo več z ušesi. Ker smo preiskave z ultra zvokom detajlno obravnavali v Fužinarju 1953, avgustova številka — danes teh stvari ne bom ponavljal.

S tem pa so izčrpane tudi vse možnosti preiskav. Pa bi kdo dejal: imamo še na razpolago električne silnice. Res, take metode se tudi uvajajo, so pa še v povojih in jim stoji nasproti velika ovira enako kot magnetnim — metali so za električne silnice odlični prevodniki in zato se napakam enostavno umaknejo, jih obidejo in se na zunaj nič ne pri- tožijo ali pa tako malo, da jih pre- slišimo.

ALI JE IZDELEK RES IZ PRAVEGA JEKLA?

Kakor se zdi to vprašanje nesmiselno, pa je vendar le prepogost primer, da se nam zamešajo materiali. Tu ni treba biti posebno neroden.

Zgodi se, da se je zamešal ingot druge kvalitete med prave v valjarni, polizdelki v žarjenju, v adjustirnici in drugod. pa tudi namenoma. Takega slepega potnika odkrijemo slučajno šele, ko je izdelek že v opremi ali pa ga odkrije šele naročnik v uporabi — če je imel srečo brez težjih defektov, če pa ne, pa lahko tudi z žalostnimi posledicami za stroj, v katerem je bil vgrajen in celo za osebe, ki je s tem strojem delalo.

Različna jekla kažejo različne lastnosti, po katerih lahko sklepamo na nje-

govo ime. Tako imajo jekla različno obliko in barvo isker. S poskusi na iskre lahko izločimo z razmeroma veliko sigurnostjo tuje ingote že pred valjanjem. Obstajajo tudi kemični načini ločenja jekel, kjer skušamo s kemijskimi reagenti dognati njegove sestavine kar v surovem stanju ali v izdelku. Te metode se razlikujejo od normalnih kemičnih analiz po tem, da reakcije izvedemo kar na kosu, in to po možnosti v čim krajšem času.

K tem so se pridružili v novejšem času še elektrokemični načini določanja — elektrografija, kjer s pomočjo električnega toka izločamo ione posameznih elementov v jeklu in jih nato določimo s kemijskimi reagenti. Ta metoda obljublja več kot čisto kemična metoda in pri nas lepo napreduje.

Tudi po trdoti površine lahko delno sklepamo na kvaliteto jekla. Tu pa je treba mnogo previdnosti, isto trdoto da več vrst jekel pri različnih toplotnih obdelavah, tako da ta metoda samostojno ni zanesljiva, temveč jo kombiniramo z iskrnimi ali z elektrografskimi poskusi.

Večina jekel spada med feromagnetiska, t. j. one snovi, ki zelo dobro prevajajo magnetske silnice. Izjeme so avstenitna jekla, kot 12% Mn, prokron 11, 15, 19, 20 itd. Ta jekla lahko z navadnim magnetom odločimo od drugih.

Ravno magnetske lastnosti jekel pa se z njih sestavo in toplotno obdelavo bistveno spreminjajo, kajti magnetska trdota jekla je ozko povezana z njegovo mehansko trdoto. Ako tedaj opazujemo magnetsko obnašanje jekla, lahko sklepamo na njegovo sestavo in toplotno obdelavo. Na magnetske lastnosti pa vplivajo ti faktorji v toliki meri, da le težko ustalimo vse pogoje, da bi mogli

s sigurnostjo trditi, da izvirajo razlike v magnetnih lastnostih ravno iz razlike sestave jekla; ta metoda pa je odlično uporabna za ugotavljanje enakosti vseh kosov. Ako poznamo en vzorec, lahko na enostaven način primerjamo vse ostale. Kontrola z magnetoskopi ima danes mnogo oblik. Kakor je princip enostaven, je izvedba aparatov komplicirana. Nekateri aparati merijo razliko napetosti v mostičku, ki sestoji iz dveh tuljav, katerih jedra so preiskovani vzorci. Ako v obe tuljavi vložimo enak komad, je razlika magnetskih uporov obeh tuljav enaka nič, saj se obe tuljavi enako upirata prehodu izmeničnega toka. Ako pa v eno izmed tuljav vstavimo jeklo druge sestave ali druge termične obdelave — skratka druge magnetske trdote, se pojavi zaradi različnih magnetskih uporov razlika napetosti v mostičku — in čim večja je ta razlika, katero nakazuje merilec toka, tem večja je tudi razlika v magnetski trdoti palice, katero primerjamo k normalni.

Te vrste aparati so posebno primerni za kontrolo serijskih izdelkov, ker je izredno hitra. Preiskovani komad vložimo v tuljavo; ako se razlikuje po magnetski trdoti, se kazalec na instrumentu odkloni, komad iz serije izločimo in posebej preiščemo.

Druge izvedbe teh aparatov nakazujejo potek krivulje magnetenja in razmagnetanja — tako zvano histerezo zanko, ki je za vsako jeklo tipična. Slike histerezne zanke poda katodna cev. Prednost teh aparatov je v tem, da ločijo tudi ona jekla, ki imajo sicer različne poteke te krivulje, toda iznosi teh napetosti so enaki — so v fazi premaknjene. Teh faznih premikov pa kazalčni instrument ne pokaže. Seveda pa so te vrste instrumenti mnogo dražji. Magnetoskopi naj-

različnejših vrst z uspehom prodirajo v kontrolo jekel po vsem svetu.

ALI SMO Z JEKLOM PRI TOPLOTNI OBDELAVI PRAVILNO POSTOPALI?

Odgovor na to vprašanje je silno važen. Poda nam ga pa že magnetoskop, ki je vsekakor najzanesljivejši instrument za ta namen. (Z mikroskopom lahko še natančneje določimo toplotno obdelavo, toda izdelek moramo porušiti, da naredimo mikroskopski obrus — to pa ni naš namen.)

Magnetoskop ima še druge uporabe, n. pr. lahko nam pove, kako globoko je neki izdelek cementiran, kolika je kalilna globina; več o tem pa drugič, ker bi krenili s poti in je snov preobširna,

IN PRI NAS?

Ferofluks imamo, le da je en sam premalo; morali bi imeti vsaj tri, da bi za silo lahko kontrolirali naše mehanske in valjarske izdelke.

Försterjeva sonda bi prišla v poštev predvsem za kontrolo valjancev za spiralne vzmeti in za luščena jekla, katera imamo v programu, ter jekla za ventile.

Rentgen je pri nas manj uporaben, ker imamo opravka z debelostenskimi in kompliciranimi odlitki, prav tako je betatron še pesem bodočnosti predvsem zaradi visoke cene.

Izotopi, predvsem Co^{60} in eventualno Ir^{192} , še boljše CS, pa so pri nas neobhodno potrebni. Izotop nam bo prištedil mnoge milijone in je prvi pogoj za resno osvajanje kvalitetne jeklene litine.

Ultra zvočno aparaturo s pridom uporabljamo že dve leti (žal pa se kaj rada pokvari) na kovani robi in

Naši energetikarji.
Na srečo fužin so.
Zaradi slabe slike
pa izgledajo,
kakor da bi prišli
iz rova

Inž. Otmar Gautsch:

KOROZIJA -

težek davek za industrijo in skupnost

Kot korozijo označujemo propadanje kovin, ki se začne na kovinski površini in lahko prodira vse globlje, dokler s časom popolnoma ne uniči vsakovrstnih kovinskih predmetov. Denarne vsote, ki jih izgubljam zaradi korozije kovin, tvorijo znaten del ljudskega dohodka. Izdatki se namreč ne omejujejo le na nadomeščanje korodiranih kovinskih delov, kar je sprično pomanjkanja surovin vedno dražje, ampak se zrcalijo tudi v zmanjšanem delovnem učinku kovinskih naprav kakor tudi v zmanjšani stopnji varnosti pri delu. Povsem razumljivo je torej, da se s problemi korozije ukvarja ne le množica znanstvenikov, temveč iz dneva v dan večje število tehnikov in gospodarstvenikov. V Združenih državah Amerike n. pr. obstaja že od leta 1916 organizacija ASTM, ki vodi in podpira obsežne korozijske raziskave ter redno izdaja biltene, standarde in prireja kongrese.

Vzroke odnašanja in nagrizanja kovinskega materiala moramo iskati v elektrokemijskih, kemijskih, termokemijskih in fizikalnih vplivih okolice na kovino. Večinoma imamo opravka z elektrokemijsko korozijo, ki je značilna po tem, da se pojavlja hkrati z razrušenjem kovine električni tok, to je prenos elektronov od enega dela kovine (anoda) k drugemu (katoda), zaradi tvorbe lokalnih mikrogalvanskih elementov. Katodna mesta tvorijo vključki žlahtnejših kovin ali oksidne plasti, anoda pa je kovina sama, ki se odtaplja zaradi nastanka kovinskih jonov. Potencial med obema elektrodama je odvisen od velikosti, razporeditve in polarizacije lokalnih elektrod. Raztapljanje kovine je odvisno od difuzijskega

oziroma depolarizacijskega toka, katerega jakost je pod vplivom kisika, ki pride do katodnih mest. Potencialne razlike tvorijo tudi mehanske deformacije in različno zračenje površine, oksidni vključki, neenakomernost ali poškodba oksidne plasti kakor tudi razlike v fizikalnem stanju kovine (n. pr. med zrnem in mejo zrna). Slično kakor pri elektrokemijskem se odnaša material tudi pri kemijskem in termokemijskem učinkovanju na kovine, le da so mehanizmi teh reakcij drugačni.

Razdelitev korozije ni pri vseh kovinah enaka. V nekaterih primerih korodira površina enakomerno, v drugih je korozija omejena predvsem na robove in sosedstvo robov. Nadalje imamo lahko opravka s tvorbo vrzeli (pits, gaps) ali s korozijo med zrnin kovin (intergranularna korozija). Tudi vpliv nastalih korozijskih produktov na potek napada ni pri vseh kovinah enak. Pri aluminiju n. pr. je zaradi korozije nastali kovinski oksid tesen in se močno prilega površini, s čimer jo ščiti pred nadaljnjo poškodbo. Pri železu n. pr. pa nastaja porozen korozijski produkt (rja) šele v določeni razdalji od površine, s čimer ne le da kovine sploh ne ščiti, temveč korozijo še pospešuje, saj je s tem nastal lokalni element, ki ga tvori kovina kot anoda in plast korozijskega produkta kot katoda. Zaščita jekel z visoko vsebnostjo kroma n. pr. temelji na dejstvu, da tvori krom na površini kontinuirno in neporozno plast kromovega

oksida, ki se tesno prilega in zapira škodljivim snovem dostop h kovini.

Važen pripomoček pri izdelovanju proti koroziji odpornega kovinskega materiala je merjenje korozije, n. pr. v mm/leto ali mg/dm² na dan. V ta namen so izdelali optične, kemijske, fizikalne in električne metode. Zelo primerni za laboratorijsko prakso so elektrokemijski načini, kakor merjenje potencialov, polarizacije, rezidualnega toka in spremembe upora vzorcev po določenem učinku korozijskega sredstva nanje. Ti načini meritev seveda ne morejo dati kvantitativno tako zanesljivih rezultatov, kakor jih dobimo z dolgoročnim ugotavljanjem korozije v okoliščinah, kjer naj material trajno služi (field test), vendar nam skrbno izvedeni in pravilno tolmačeni laboratorijski poskusi prihranijo mnogo časa in stroškov. Rezultati teh meritev nam povedo po eni strani, kako se bo kovina obnašala pod vplivom določenega korozijskega medija, po drugi strani pa, kako površino naj uspešneje zaščitimo. Izvemo lahko še, kakšna naj bo n. pr. termična obdelava različnih jekel, da dobimo odporne kovine s pravilno obliko kristalnih rešetk, kako učinkujejo kontaktni potenciali na zvarjenih mestih in končno je mogoče dobiti grobo sliko o utrujenosti kovin (metal fatigue).

Kvantitativno raziskovanje problemov korozije v zvezi z zaščito in izdelovanjem obstojnih kovin opravičuje zahtevo po stalni pozornosti in podpori merodajnih činiteljev. Le tako se bomo lahko uspešno borili proti težkemu davku, ki ga propadanje kovin vsako leto nalaga na rame skupnosti.

Študijska knjižnica

si je brez nje kontrolo visokolegiranih odkovkov težko zamisliti.

Iskrne poskušnje bodo v kratkem uvedene v vseh obratih, prav tako elektrotrofske in tipalne.

Magnetoskop je v prototipu že zgrajen in bo uveden v serijske preiskave posebno pri pnevmatskem orodju.

S tem pa še ni zaključeno področje preiskav in kontrole jekel v različnih fazah predelave in obdelave, vsak primer nastopa v svoji specifični obliki in se mu moramo približati ravno s te specifične smeri, da lahko s sigurnostjo zajamčimo kvalitetno proizvodnjo.

Pri p o m b a: Omenjeni načini preiskav jekla in sploh kovin se nadaljujejo v kontroli debeline valjanih izdelkov na progi v valjarni. Poleg izotopov se uporabljajo tudi magnetni načini. Nadalje za kontrolo poti, po katerih se giblje, na primer plin v kanalih, se uporabljajo izotopi in zasledujejo z Geigerjevim števcem. Toda vse te metode spadajo že bolj k regulaciji kot k sami kontroli, zato ne spadajo pod ta naslov.

Pri kontroli površine je omembe vredna še kontrola s površinskimi ultrazvočnimi valovi, ki se navaja v novejšem času.

Ena najpomembnejših kulturnih ustanov na Ravnah je Študijska knjižnica. S to ustanovo je stopil naš kraj za Mariborom, Ptujem, Celjem, Kranjem in Novim mestom. Ti kraji imajo bogate študijske knjižnice. Tam so zrasle iz starih kulturnih zalog, ki so se stoletje nabirale. Ravenska pa je čist dar našega časa: na Ravnah ni bilo leta 1945 nič, na ravenstem gradu je bilo vsega 25 knjig, ki so ostale od okupatorjeve gospodinjske šole.

Ustanovil jo je Okrajni ljudski odbor leta 1949 (štev. pov. 152-3. II. 1949). Rodila se je ob gimnaziji, da jo znanstveno bogati. Objela je tehnike in inženirje in privabljala delavca. Razširila je krog na politične in kulturne delavce svojega okoliša. Svojo posebno nalogo je našla v varstvu kulturne dediščine Slovenske Koroške.

Začela je s skromno zalogo: pobrala jo je gimnaziji, kar si je ta v 4 letih nakupila. Pomnožila jo je iz fondov okrajnega in republiškega zbirnega centra, z darovi Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Študijskih knjižnic v Mariboru in Celju, do jeseni 1953 je prejela brezplačno vse tiske slovenskih tiskarn; pomagali so ji vodilni slovenski bibliotekarji, Glazer, Rupel, Ka-

lan, Gspan, Menašceva; dr. Josip Tomišek ji je za nizko ceno dal znatno število slovenskih starin; darovali so ji Črjani, Josip Mravljak, Soklič itd.

S proračunskimi krediti Okrajnega ljudskega odbora in z darovi Ministrstva za znanost, potem Sveta za prosveto in kulturo LRS, Ljudskega odbora ravenstke mestne občine, Mestnega sindikalnega sveta, sindikata kovinarjev, gimnazijskega akcijskega odbora, predvsem pa ob vsestranski pomoči železarne je bilo mogoče te osnove vse bolj dopolnjevati. Od denarja, ki ga je knjižnica prejela, je šel zadnja leta znaten del za obnovo prostorov in njih opremo, vedno več pa tudi za dopolnitev knjižnega fonda. Tak je pregled (v oklepaju celotna sredstva):

1949 (105.019 din) za knjige in periodični tisk 95.406 din, 1950 (160.686 din): za knjige in periodični tisk 89.319 din, 1951 (313.440 din): za knjige in periodiko 155.440 din, 1952 (656.022 din): za knjige in periodiko 291.049 din, 1953 (2.331.840 din): za knjige in periodiko 503.800 din, 1954 (5.059.416 din): za knjige in periodiko 1.008.454 din, 1955 (2.919.000 din): za knjige in periodiko 1.400.000 din.

Ko je Študijska knjižnica začela, je bila v gradu še gimnazija. Edini svoj prostor, ki ga je tedaj in do jeseni 1952 imela, je bil majhen kabinet, knjige pa so bile deloma vskladiščene v prizidku bivše grajske konjušnice, deloma pa razvrščene v odprtih policah v gimnazijski učilnici, izročene na dobro vero in poštenost v varstvo dijakom; in dobra vera in poštenost sta držali, kvečjemu je bilo čistilki nedoumljivo, kako neki drugo vrednost bi mogel imeti star časopisni list, ko da z njim podnetiš.

Jeseni 1952 je šla gimnazija v novo, na pol dograjeno poslopje. Zdaj je bilo za Študijsko knjižnico v prvem nadstropju gradu dovolj prostora, vsaj za nekaj let. Toda ti prostori so bili pust in revni.

Že maja 1952 je uveljavil Okrajni ljudski odbor družbeno upravljanje knjižnice. S tem se začne za knjižnico drugo obdobje: Svet Študijske knjižnice se je lotil obnove in opreme prostorov. Namesto trhljih starih stropov so gradisovci postavili armiran beton, nove parkete, Gradisovi mizarji v Škofji Loki so napravili nove police, omare in mize, vsa oprema in obnova gre po načrtih Plečnikovega asistenta inž. arh. Toneta Bitenca, dovršeni sta dve bralnici in knjižni magazin, v delu sta dežurna soba za knjižničarja in »Prežihova soba«, sledila bo oprema in obnova verande,

zatem portal in zunanjščina gradu. Že v tej še nedovršeni fazi pa so prostori Študijske knjižnice taki, da diha jo kulturno voljo kraja, ki ji daje polet naša železarna.

Svet Študijske knjižnice je sestavljen takole: predsednik Gregor Klančnik, direktor železarne; člani Lojze Breznikar, Ivo Dretnik, Ivan Kokal, Pepca Krivograd, Avgust Kuhar, Franc Mezner, Alojz Vinkler (3 mesta so neizpolnjena).

Osebe je tole: za upravnika dr. Fr. Sušnik; bibliotekar: mesto ni zasedeno; 1. knjižničar: Marija Suhodolčan; 2. knjižničar: mesto ni zasedeno; administrator: do konca oktobra 1955 honorarno Sonja Vidmar z novembrom treba mesto zasedeti; tehnik: mesto ni zasedeno; hišnica in čistilka: Štefka Kučej. — Tu še čaka hvaležno delovno področje na naš mladi naraščaj, da se mu z ljubeznijo posveti.

Knjižnica šteje danes okoli 28.000 knjig. Mnogo je pridobila letos, ko je nje Svet odločil, da kupi knjižnico dr. Franceta Kotnika s koroškimi redkostmi. Knjižnica kupuje vse slovenske tiske, iz drugih jugoslovanskih republik vodilne časopise in glavna knjižna dela, iz inozemstva (Avstrije, Švice, Nemčije, Francije in Anglije) predvsem nekaj tehničnih revij in eno ali drugo prirodoslovno, zgodovinsko in literarno. Med dragocenimi redkostmi ima Dalmatinovo Biblijo, ki je bila v lasti Mlinarjeve dru-

žine iz Šmihela pri Pliberku, razne izdaje Valvasorja, Drabosnjakov Pasion itd., v rokopisni zbirki znaten del korespondence Prežihovega Voranca, ki jo je podarila Vorančeva vdova, Kotnikovo korespondenco, nekaj Vodovnikovih pesmi iz Kotnikove zbirke itd.

Dva sta, ki sta z ljubeznijo živela za to knjižnico in ne vidita več, kako je lepša in bogatejša: Cvitaničev Franček in Paradižev Franci.

Bralnici sta do noči polni. Ko stolov zmanjka, posedejo mali po tleh. Lepi lestenci se bleščijo izpod stropa, na stenah so dragocene slike, ki jih je poslal sekretar Sveta za prosveto LRS Vlado Vodopivec za minuli Prešernov dan; zdaj je repica v kleti, zdaj bo tudi delavec utegnil brati za tih nedel in za veselje in zato, da bi kruh nikjer ne spal v naši domovini.

Študijska knjižnica na Ravnah, raštoča ob železarni, je eden velikih sadov svobode.

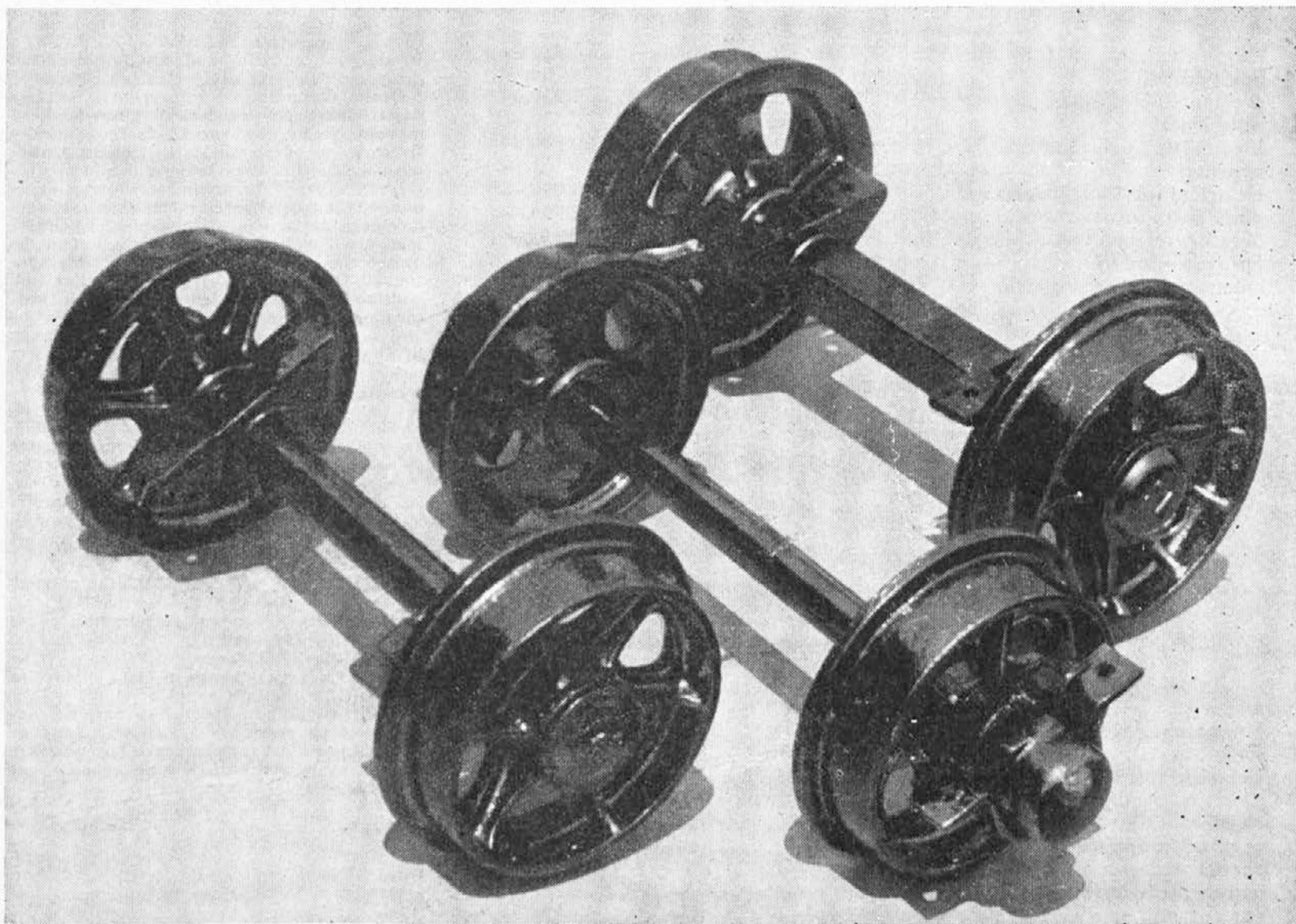
F. S.

- A: »S čim se baviš?«
 B: »Študiram.«
 A: »Kaj pa študiraš?«
 B: »Študiram, kako bi se dalo živeti brez dela.«

*

Pregovor:

Če je do Novega leta lepo, je potem kratka zima.

Kolesni stavki za jamske in gradbene vagone oziroma za vse vozove ozkotirnih prog

Inž. Gregor Pungartnik in inž. Ivo Krivčenko, Mežica:

POMEMBEN NAPREDEK MEŽICE

Modernizacija topilnice svinca v Žerjavu

Opadanje metalne vsebnosti rudne izkopenine ter obstoječa nevarnost padca proizvodnje v rudniku Mežica sta bili povod za preusmeritev tehnološkega procesa v izbiralnici v Žerjavu, ki se je izvršila v letih 1953 do 1954.

Tehnološki proces se je preorientiral na predelavo revne izkopenine.

Tehnična zaostalost in higienska neustreznost naprav v topilnici svinca sta nujno narekovali tudi obnovo tega obrata in njegovo modernizacijo.

Dosedanji postopki taljenja bogatih svinčenih koncentratov v mehanskih ognjiščih ter naknadna predelava ostankov v visokih pečeh ne ustrezajo več sedanjemu stanju tehničnega napredka. Znanstvene raziskave so dokazale, da je za potek reakcije za reduciranje svinca potrebna višja temperatura od 900° C.

V tem smislu bodo preuredili tehnološki postopek predelave flotacijskih

koncentratov. Dosedanjo direktno predelavo na mehanskih pečeh bodo nadomestili z novim postopkom pridobivanja svinca iz flotacijskih koncentratov preko pražilnega stroja in taljenja praženca v bobnastih pečeh. Tehnični poizkusi taljenja v bobnastih pečeh so dokazali, da peteka za prakso zadovoljiva hitrost reakcije šele pri temperaturi 1250° C. Pogoji za to tvorijo enostopni pražilni postopek svinčenih koncentratov.

Prednosti novega tehnološkega postopka so:

1. enostavno in gospodarsko pridobivanje surovega svinca,
2. predelava surovin v večjih količinah,
3. zamenjava težkega ročnega dela s strojnimi,
4. pocenostavljeno kurjenje peči.

Iz primerjave zgornjih tabel je razvidno, da bodo stroški predelave po novem tehnološkem postopku na tono rafiniranega svinca manjši za 7.507 din. Računajoč na 12.000 ton letne proizvodnje bo znašal letni prihranek 90 milijonov 84.000 din.

TOPLOTNI UČINEK

Ako primerjamo porabo goriva na tono rafiniranega svinca, dobimo sledečo sliko:

a) Sedanji način predelave:

V letu 1954 so bile porabljene na tono rafiniranega svinca sledeče količine goriva:

175 kg debelega koksa ali 1.225.000 kcal
188 kg drobnega koksa ali 1.316.000 kcal
250 kg premoga ali 1.000.000 kcal

Skupno 3.341.000 kcal

(Nadaljevanje na strani 9 zgoraj)

RENTABILITETNI RAČUN NOVE TOPILNICE

I. Analiza sedanjih stroškov

Vrsta stroškov	Sedanji način predelave			
	Normativ	Cena	din/t	
koks debeli	175 kg	29.000,—	5.075,—	
koks drobni	188 kg	25.000,—	4.700,—	
premog	250 kg	5.000,—	1.250,—	
Fe dodatki	580 kg	4.050,—	2.350,—	
kremenjak	122 kg	3.600,—	440,—	
apnenec	102 kg	500,—	51,—	
električni tok	103 kWh	17,—	1.750,—	
plače in socialni prispevki	3,56 dnin	700,—	2.500,—	
obratna režija	—	—	3.501,—	
upravno prodajna režija	—	—	3.420,—	
amortizacija	—	—	2.180,—	
Skupaj din/t rafiniranega svinca			27.217,—	

Gornji podatki so vzeti iz knjigovodstva in letnega poročila topilnice za leto 1954. V upravno režijo so vključene tudi obresti na osnovna sredstva. V kalkulaciji je upoštevana tudi poraba pre-

moga v rafineriji, ni pa všteta poraba kemikalij (žveplo, kavstična soda), ker ostane v novi topilnici način rafiniranja isti.

Analiza stroškov nove topilnice

Kot osnovo vzamemo letno proizvodnjo rafiniranega svinca 12.000 ton.

Vrsta stroškov	Novi način predelave			
	Normativ	Cena	din/t	
mazut	167 kg	15.690,—	2.620,—	
koks drobni	26,4 kg	25.000,—	660,—	
soda	34,4 kg	36.000,—	1.240,—	
električni tok	200 kWh	17,—	3.400,—	
plače in socialni prispevki	1,18 dnin	700,—	825,—	
obratna režija	—	—	1.500,—	
upravno prodajna režija	—	—	3.220,—	
obresti na nova osnovna sredstva	—	—	2.380,—	
amortizacija novih osnovnih sredstev	—	—	2.785,—	
amortizacija starih osnovnih sredstev	—	—	1.080,—	
Skupaj din/t rafiniranega svinca			19.710,—	

„NAŠA SKUPNOST“

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA JUGOSLAVIJE

V Beogradu oziroma v Ljubljani je začel izhajati mesečnik »NAŠA SKUPNOST«. Uredništvo najavlja med drugim naslednji program:

»Naša skupnost« bo v prvi vrsti skušala dajati dober pregled našega gospodarskega razvoja. Redno bo spremljala gospodarsko življenje po odrejenih statističnih in grafičnih pokazateljih. Prav tako bo dajala pregled glavnih ukrepov in predpisov zveznih organov — Ljudske skupščine FLRJ in Zveznega izvršnega sveta. »Naša skupnost« bo poudarjala zlasti smisel teh ukrepov. S tem bo omogočeno, da bodo naši delovni ljudje spoznavali našo ekonomsko politiko, kakor tudi politiko na socialnem, zdravstvenem in kulturnoprosvetnem področju. Razen tega bo »Naša skupnost« spremljala tudi vprašanja, ki so v zvezi s funkcioniranjem in razvojem našega sistema samoupravljanja. Govorila bo o pozitivnih izkušnjah v delu delavskih svetov, upravnih odborov, zadrug, komun itd. Toda govorila bo tudi o negativnih pojavih, katerih objektivne in subjektivne korenine je označil tov. Kardelj.

»Naša skupnost« bo pisala tudi o delu naših podjetij, zadrug ter individualnih proizvajalcev, o njihovih uspehih v proizvodnji in njihovih problemih.

in vabi:

VSI DELAVCI IN USLUŽBENCI, posebno pa

- člani delavskih svetov in upravnih odborov podjetij
- člani kmetijskih zadrug
- člani ljudskih odborov in člani svetov ter komisij v ljudskih odborih
- člani sindikalnih vodstev in aktivisti Socialistične zveze
- vodilni in drugi uslužbenci gospodarskih ustanov in podjetij, ljudskih odborov, zadrug, zbornic in združenj

NAJ BODO ČITATELJI

»NAŠE SKUPNOSTI«

Uprava »Naše skupnosti« je v Ljubljani, Ulica Toneta Tomšiča šte. 5, II. nadstropje. Naročnina znaša za vse leto 250 din.

Sporočamo prednje vsem članom naše delovne skupnosti s priporočilom, da si list naročijo.

b) Novi način predelave:

Poraba goriva bo v novi topilnici na tono rafiniranega svinca sledeča:

prazilni stroj	15,5 kg mazuta ali	150.000 kcal
bobnaste peči	125 kg mazuta ali	1.250.000 kcal
rafinerija	26,5 kg mazuta ali	250.000 kcal

Skupaj 167 kg mazuta ali 1.600.000 kcal

Iz gornje analize je razvidno, da se bodo z novim postopkom prihranili na tono rafiniranega svinca 1.851.000 kcal.

BOLJŠI DELOVNI POGOJI

Nove topilniške naprave bodo omogočevale streženje prazilnega stroja in bobnastih peči brez težkega ročnega dela. Na ta način se bo stalež v novi topilnici

zmanjšal od sedanjih 184 na 56, torej na eno tretjino.

Z novimi sodobnimi napravami bo tudi boljše poskrbljeno za higieno in čuvanje zdravja zaposlenega delavstva pred nevarnostjo zastrupitve s svincem. Zastrupitve se bodo gotovo zmanjšale na minimum, če že ne popolnoma odpadle. Kako važna bo ta pridobitev tudi v tem pogledu, lahko sklepamo iz naslednjih podatkov:

	leta	1952	1953	1954
krvnih pregledov je bilo		30	36	32
pregledanih delavcev		1438	1769	1593

Rezultati pregledov:

ogroženih s števil. 3	396	293	252
ogroženih s števil. 2	159	226	279
kolike	82	23	13
zamenjava ogroženih na druge obrate	390	254	252
zamenjava na druga delovna mesta topilnice	165	149	279

Iz gornje tabele je razvidno, da je bilo ogroženih in zastrupljenih po letih: 637, 542 in 544 delavcev.

Vsi ti ogroženi delavci so bili predstavljeni na druge obrate oziroma delovna mesta najmanj za dobo dveh mesecev. Ves ta čas so prejeli plačo kot v topilnici, čeprav so bili zaposleni na delovnem mestu z nižjo tarifno postavko.

Poleg denarnih izdatkov, ki niso malenkostni, povzročila zamenjava delavcev znatne težave pri obratovanju, ker se morajo za čas okrevanja ogroženih delavcev zaposliti pač delavci, ki nimajo potrebne kvalifikacije.

VREDNOST INVESTICIJ

Celotna potreba investicijskih kreditov za modernizacijo topilnice bo znašala 389.923.300 din.

Od tega je do 1. VIII. 1955 bilo že porabljenih 144.836.101 din, in sicer:

155.380 \$ ali	66.524.074 din
251.776 DM ali	48.843.590 din
29.468.437 din =	29.468.437 din
Skupaj	144.836.101 din

Za dovršitev nove topilnice je še potrebno 245.087.220 din, in sicer od tega:

101.915 DM ali	15.287.250 din
229.799.970 din =	229.799.970 din
Skupaj	245.087.220 din

Zaradi štednje deviz je bila naročena v Nemčiji samo najnujnejša oprema in načrti za prazilni stroj, katerega bosta izdelali Strojna tovarna Trbovlje in Hidromontaža Maribor.

Uvoženi del opreme je že večinoma prispel, domači pa bo izgotovljen do začetka prihodnjega leta.

Montaža prazilnega stroja in dveh bobnastih peči bo izvršena verjetno v prvi polovici prihodnjega leta, tako da bo pričela obratovati nova topilnica v drugi polovici leta.

PREDRAGA — A VELIKA ŠOLA

ČISTILNICA JE POGORELA

ČIŠČENJE JEKLENE LITINE PA MORA ITI IN GRE NAPREJ

Dne 15. avgusta kmalu po 11. uri dopoldne je zatulilo. Izrednost! Kje gori? Ni se bilo treba dolgo ogledovati: na jugozahodnem delu tovarne se je valil črn dim in iznad čistilnice je buhnil plamen daleč pod nebo. Streha prve hale je bila v plamenih.

Toda to je bila že druga faza; že prej so se čistilci nekaj časa topli z vžigom tramovja nad sicer s havbo zavarovanim, a takrat defektnim žarilnim vozom. »Kaj boš, te petelinčke na tramih bomo mimoregre upihnil!« A kmalu so uvideli, da bodo morali klicati na pomoč. Tisti »kmalu« je bil že pozen.

Izgledalo je resneje, a naši gasilci pogasijo pekel, pa da ne bi zmagali nad temi črnimi dimi skoro tik ob svojem orodišču! Toliko zaupanja so si ustvarili, da smo gledali njihov nastop z veselimi očmi in kar uživali, ko bo zaropotalo. Na mestu so bili res v nekaj minutah po klicu, toda ker je ogenj tako norel, se nam je zdelo vse prepočasi. Kaj hudiča delate?!

Ognjeni element je bil izreden, imel je vse prednosti: v Evropi ni hale, ki bi imela take skladovalnice lesa v ostrejšu. Pa presušen les, strahovit dotok vročine iznad defektnega voza, katranizirana streha in ugoden zračni tok. Zavaroval se je še z

Požar v čistilnici. Kakor atomska bomba je udarilo skozi streho

gostim dimom in ob nizkem tlaku napolnil notranjost z vsemogočimi plini. Kar naprej in naprej je gorelo. Premnoge je postajalo strah.

Ljudi je bilo vse črno. Večina je zavzela položaje, da bi gledali. Čistilci pa so na resnost opozorili že s praznjenjem čistilnice. Ne bomo tu imenovali posameznikov, le povelje je bilo: vse jeklenke in vse tako takoj ven! Na varno so znosili vse te ob požaru še posebej ogrožujoče elemente. Izredno, izredno važno! Kaj bi nastalo, če bi te bombe kje ostale! Potem pa je zastala sapa. Nisi vedel, ali bi reševal, kar se da rešiti in odnesti, ali bi pomagal gasilec. Ogenj je bil vse hujši.

Motorke so zaropotale in ropotale kar naprej. In ko so se zliveli prvi brizgi, že nisi vedel, kako in kje je najbolj treba, kje je najbolj učinkovito: tam je plamen najhujši, tu bo treba varovati, tam je hidrokomora, tam velebrator, tu Demagi, tam transformator... ogenj grozi kalilnici, kjer so tone olja in izredni instrumenti... Vse je kričalo in želelo dajati navodila. Vse bi moralo imeti prednost, a za vse je tudi gasilec zmanjkalo sapa. Vmes je prišla še motnja, ko so zaradi nujne izklopitve električnega toka izpihali tudi hidranti, toda kmalu je priteklo iz Meže.

Takrat smo videli, kaj je pomoč. Iz vseh treh dolin so prihajali gasilci: seveda najprej Ravne, pa Prevalje in Dravograd, takoj za njimi Slovenj Gradec, Stari trg, Otiški vrh, Mežica, Muta, Vuzenica, Črna, Kotlje. Da, v sreih smo jim postavili slavo v pozdrav in zahvalo. Motorke so kar kričale. Sedaj bodo zmagali!

Čeprav je ogenj že veliko požrl in ga ni bilo mogoče odrezati, je zabučala odločilna borba: tonaža olja je bila zavarovana z železnimi ploščami in peskom, za kalilnico se je vnel boj vodenih sten, tu so zbuli

Panorama škode
in nesreče

Na sliki je nekako četrtna uničenega obrata čistilnice. Pogorelo je res vse, kar je le moglo. Vseeno pa so gasilci oteli vrsto prepomembnih agregatov. Pazimo, pazimo, da ne bo več takih izgub

največji ogenj in rešili obrat. Hidrokomora je bila rešena, zapadni velebrator rešen in kot končno borbo so usmerili ter oteli zadnji ogel čistilnice s transformatorjem in električnim skladiščem. To je bilo ognju naravnost iztrgano.

Hale pa so šle in vse, kar je bilo tam.

Velika katastrofa! Za Kotljami in Črno v prejšnjem stoletju ter za nekajkratnim uničenjem prevaljske papirnice — ena največjih požarnih požrtij naše doline!

Zgorele pa niso volja, organizacija dela in pomoč, zato gre čiščenje jeklene litine naprej. Veliko iznajdljivosti in nekaj potrpljenja — in na koncu leta se v planu ne sme poznati.

Vsekakor pa je za nas ta veliki požar poleg velike škode tudi velik pouk:

1. Brž ko je kje kak ogenj — pa če najmanjši — kličite gasilce! Nikar in nikjer

se ne zanašajte, da »bo že šlo in boste sami pogasili«. Takoj kličite gasilce!

2. Kjer so taka ogrožena mesta, jih prijavite. Poznate funkcijo dela in naprav ter vsega takega okolja svojih delovnih mest najbolj, zato boste najbolj točno opozorili. Nikakor ni zanemarjati te budnosti iz navade in zanašanja! Kljub veliki škodi je pri čistilnici le slučaj, da smo lahko šli drugi dan na šiht. Kaj ko bi bil kak drug obrat. Vsi smo čutili to in vsem je stiskalo srce.

3. Taka ogrožanja je na vsak način in takoj odstraniti! Ne, ni treba tu pretiravati oziroma se izgovarjati, da moramo potem vse stare obrate podreti. Popraviti je tisto in tam, kar in kjer je očitno nevarno. Odstraniti ogroženost na takih mestih pomeni varovati tovarno — naš kruh.

4. Gašenje in reševanje je delo, je strahovito odgovorno in važno delo. Če hočemo, da bo delo uspešno, mora biti organizirano in disciplinirano. Tako delo vsaj nikakor ne sme biti moteno. Eden vodi, eden odloča in vsi morajo ubogati, pomagati. Nikoli naj ne bo več tega treba, toda kadar je tako, mora biti tako! Ne rečemo, da je bilo pri tem čisto narobe, rečemo le, da ni bilo vse čisto prav. Vsi n. pr. so zapustili svoja delovna mesta in šli — gledat. En milijon ljudi je stalo tam okrog, da se je bilo treba še nanje ozirati. Na drugi strani pa je bilo vsaj spočetka mogoče rešiti iz čistilnice kak kos več, a so reševali le čistilci sami, zato pa pustili nekateri tam še svoje klobuke. Gledalcev ni treba in motijo. Požrtvovalnim pa vsa zahvala!

Spomini na mežiške fužine in fužinarje

Kos naše tradicije na Šumcu

Izpod hriba tako imenovane »Gornje pol ure« iz Mežice izvira precejšen studenec čiste in mrzle vode — imenovan Šumec.

Komaj da pride na dan izpod skal, že ga vlovijo na žlebe in mora gnati mlinsko kolo za bližnjega kmeta Mlačnika. Za dober streljaj naprej zopet Plodrov mlin, dvajset korakov naprej zopet Ručnikov mlin in žaga. Četrto ure naprej zopet Encijev mlin in kovačnica (ki pa je sedaj ni več). Zatem je prišel na žleb in na kolo, ki je vlačilo premog iz nekdanjega jaška. Petdeset korakov naprej prva fužina pri Melku, dvajset korakov

naprej Steržov mlin in zraven žaga. Zopet dober streljaj druga fužina — Logarjeva, malo naprej tretja Čorejeva fužina, petdeset korakov naprej četrta — Abnarjeva fužina in nato zopet »Žagmajstrova« žaga, še sto korakov pa peta fužina — Kivova; zadnja — šesta — je že na vasi. Zatem pa pridejo Stoparjev mlin, ročna kovačnica, Keupov in Krautov mlin, nazadnje še »Pokarca«, kjer so jeklene izdelke čistili ter pripravili za transport v lesenih zabojih. Prej ko se izteke potoček v Mežo, je bil še mlin za smrekovo lubje, ki je obstal že leta 1909.

Ta bistri potoček je bil torej več v žlebeh in na kolesih kot na zemlji, če računaš samo eno uro hoda od izvira do izteka v Mežo. Vsa ta imena so povzeta po hišnih imenih mojstrov, zaposlenih v fužinah. V teh stavbah s težkimi kladivi na vodni pogon so kovali jeklo v razne oblike: štirioglate paličice 6 mm, 8 mm, 10 mm, 12 mm in 15 mm in tako imenovane »Azalon« ploščate palice.

Z jeklom jih je preskrbovala Jeklarna na Ravnah. Vsak dan je pripeljal voznik s konji težek voz jekla v drogih po 4 cm debelih in nasekanih, katere so v fužinah razbili na kose po četrto metra dolge.

FUŽINARJEVO VABILO

Vsi, ki so študirali ali si pridobili prakso, so dolžni, da o znanju in izkustvih povedo naprej. Pa ne samo ta neokusni imperativ, ki ga niti nočemo, temveč zahteva to potreba dela in napredka. Naše delo mora biti čimboljše, zato uvajamo vse, kar boljšega vemo. Za uvajanje vedno boljšega pa ne zadostuje vselej, da ve o tem samo nekdo, temveč je zelo nujno in je uvedba uspešna šele, ko to boljše spoznajo, razumejo in uvajajo vsi sodelavci določenega delovnega mesta ali področja.

Šef naše Obratne tehniške kontrole (OTK) inž. M. Šipek nas je v zaporednih obravnavah v tovarniškem listu seznanil z vsemi takimi aktualnostmi svojega pa tudi medobratnega tovarniškega območja. Opozoril nas je na napake in tudi povedal, kako naj se jih varujemo. Obrazložil je delo, ga pojasnil do vseh podrobnosti, ustvaril možnost boljšega razumevanja in tako dal podlago za res boljše delo.

Take obravnave so potrebne in bi bile koristne za vse obrate oziroma proizvodne faze. »Fužinar« je zato tu, da je odprta možnost takih razgovorov in pojasnil s smotrom izboljšanja dela.

Zakaj tudi drugi ne bi tako? Vsa obratovodstva imajo to dolžnost, predvsem pa potrebe, da obrazložijo boljše metode dela za boljši uspeh. Ni zadosti, če ve kdo kaj sam zase in se potem jezi, ko drugi drugače delajo, ker tega morda še ne vedo, temveč je dosti šele takrat, ko vsi razumevamo najboljše in v tem razumevanju potem tudi najboljše ukrepamo.

Pričakujemo še več takega sodelovanja!

August Rosshorn — ustanovitelj železarne na Prevaljah. Slika iz ravenskega muzeja

Potem so prišli v ogenj do segretja za pod kladivo, pod katerim so potegnili palico do tri metre dolžine in še več — kakor je pač bilo mogoče. Bolj vroč je bil kos jekla, daljšo paličico so lahko potegnili.

Delo je bilo zelo natančno, ker je morala biti palica skoz do konca enakomerno debela na stotinko milimetra. Učiti se je moral vsak delavec skoro leto dni, preden je delo obvladal in imel dovolj znanja, da so ga priznali za samostojnega delavca. V začetku se je navadil samo na debelejšo dimenzije in čez leta prakse je šlo tudi do najtanjše.

Delavci so bili razdeljeni v tri skupine: mojstri, kurjači in pomagači. Boljši delavci-mojstri so zaslužili največ od 30 do 40 goldinarjev na mesec, kurjači od 25 do 30 goldinarjev, pomagači pa od 16 do 25, čeprav so imeli isto delo kot drugi. Še več so ga imeli, ker so morali skrbeti za ogenj, da ni zmanjkalo goriva, s katerim so segrevali jeklo. Zalogo jekla so imeli zraven fužin v posebni uti.

Od začetka, ko so začele fužine obratovati — približno pred sto leti — so imeli delovni čas na tri izmene. Pri kladivih so bili po štirje delavci pri enem delu v eni fužini, tako da sta prva dva delavca prišla zopet pri tretji izmeni v službo, ker sta bila samo dva delavca neprenehoma v službi. V štiriindvajsetih urah je bil delavec torej samo osem ur prost. To je trajalo do približno leta 1880. Naprej pa so že imeli dvanajsturni delovni čas — vse do konca obratovanja leta 1916. Delovno moč so torej znali izkoristiti.

Naj navedem po imenu še delavce pri teh fužinah. Od najstarejših živi danes samo še Anton Maklin, ki je star že čez osemdeset let. Mojstri so bili: Franc Vevar iz Preddvorca na Gorenjskem, Janez Vevar in Vincenc Vevar z Jesenic na Gorenjskem, Anton Logar in Franc Ovid iz Bohinja in Janez Lasnik iz Že-

lezne Kaple. Kurjači: Anton Maklin, Michael Ovid in Matija Ovnič — vsi domačini ter Matevž Logar iz Bohinja, Florjan Lasnik iz Železne Kaple ter Anton Serže, domačin. Na Gorenjskem in tudi v Železni Kapli so takrat prenehale mnoge fužine, zato najdemo tu posamezne železarje.

Pomagači so bili: Franc Ovnič, domačin, Ludovik Jasser iz Žitare vasi, Štefan Lasnik — Janezov sin, Ivan in Filip Logar, sinova Antona Logarja. Delavci pri čiščenju in pakiranju izdelkov so bili: Peter Čemernik iz Javorij pri Črni, Peter Cvikel iz Črne, N. Pristov, N. Blatnik, Kajetan Peruci in Jakob Čehon, domačini. Vse te delavce že krije zemlja.

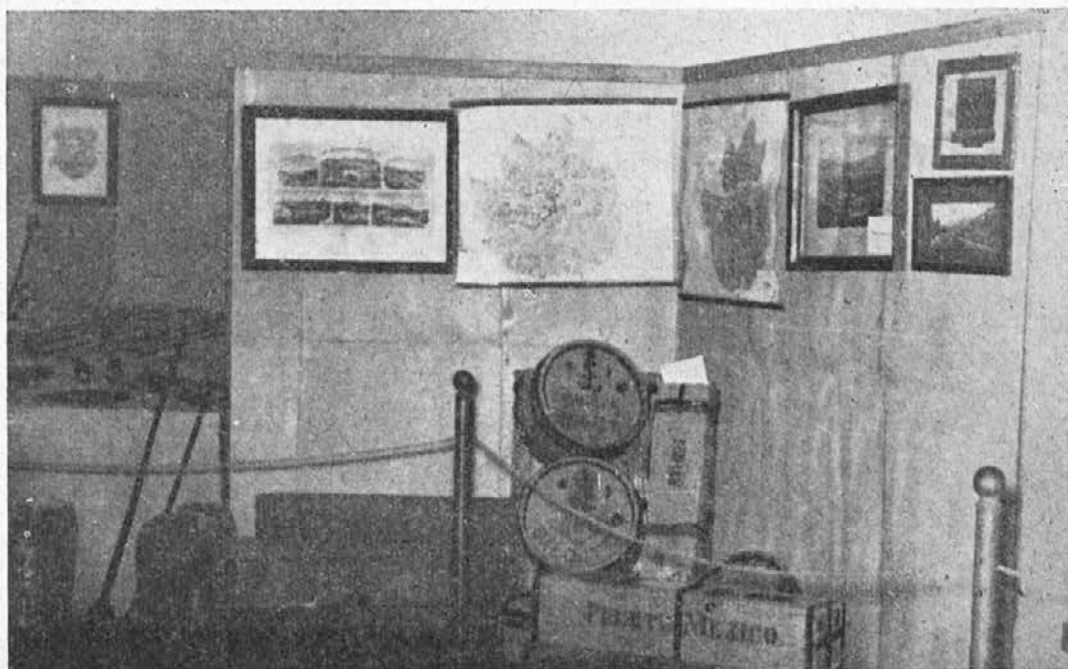
Vodja, nadzornik in obenem računovodja pri tem obratu je bil Naveršnik, že prileten, silno natančen in strog. Upokojen je bil okoli leta 1905. Za njim je bil upokojen Jäger s Holmca, nekaj časa za njim je bil neki Eman z Leš, a zadnji je bil upokojen Neuberž (Najbrž) ob konca obratovanja. Od celotnega obrata živi danes le še Anton Maklin.

Vse to je izginilo in zadnja sled je še nekaj stanovanjskih hiš, ki so jih prezidali iz teh prostorov, kjer je bilo precej trpljenja pa malo veselih uric. V Mežici so bili tako navajeni na ropot teh kladiv ponoči in podnevi, da še spati niso mogli, če niso ropotala.

Tako je bilo delo in življenje teh fužinarjev. Poročeni, ki so imeli družine, so imeli vsak še nekaj vrta in zemlje, da so si v prostih urah pridelali nekaj krompirja in sočivja, da je bilo pri mali plači laže. Vzlic temu pa so bili radi veseli in so večkrat lepo zapeli. Ponosni so bili na svoj poklic.

Jaz, ki to pišem, sem tudi sin enega teh trpinov in sem kratko časa tudi sam delal pri teh fužinarjih ter se zato še dobro spominim nazaj na te lepe čase, ko sem bil star dvajset let — sedaj pa že dvainšedemdeset! Kmalu bom šel za njimi, ki so bili dobri. Rad sem jih imel in se jih bom spominjal do zadnje ure.

Rudolf Jasser, Mežica.

Mehika, Kalkuta, Atene, Šanghaj — po vsem daljnem svetu je šlo naše jeklo. Na sliki so odpremni zaboji naših fužin v ravenskem muzeju

Inž. Mitja Šipek

UTRINKI Z GORA

Plezalni tečaj ravnskih alpinistov v Grohatu in na Raduhi

Ko se vzpenjaš proti vrhu Ojstrice na poti čez Planjavo, se odpre pred teboj divji gorski svet. Kamor nese oko, same gole skale štrle v sivo nebo kakor okameneli turisti in med njimi se zdiš kot neznačna stvar, manjši od osamelih gamsov, ki stojijo tu in tam negibni na skalnati rebri, kot iz bron vlti. Na severu zaobljeni grebeni Mrzle gore, na zahodu venec Rink, na jugu pada svet proti Kamniški kotlini, na vzhodu se vzpenjajo ostri grebeni Ojstrice. Vrhovi so zaviti v meglo, ki se podi proti vrhu, od časa do časa se siva odeja raztrga, mogočni masiv Ojstrice pokaže svoj obraz, sončni žarki se prikra-dejo skozi cunjaste oblake in se plazijo po vrtoglavih stenah kot osameli alpinisti. Močan piš vetra jih odpihne v temne prepade in pokoplje v sivo meglo, neskončni mir kot po sodnem dnevu moti le oster glas vetra, ki sika okoli robov izpranih in od strele razbitih skal — veličastna simfonija gora, takoj nato peklenski ples oblakov in dežnih kapelj in naenkrat grobna tišina — sonce poredno pokuka izza vrha, ki zažari v tisoč barvah.

Kdor je enkrat prisostvoval tej čudoviti igri narave, ta se vrača spet in spet nazaj.

Naša prelepa slovenska zemlja je na gosto posuta z vrhovi in planinske poti vodijo križem po Sloveniji, poti, ki se ni-

kjer ne končajo in jih preroma na tisoče in tisoče planincev. Gora odpira svoje srce in vabi, za trud pa poklanja nepreplačljive lepote, tolaži v boli in je kot razumevajoča mati v sreči. Tako daleč od vsega človeškega vrvenja, tja kamor se ne čuje ropot strojev, niti kletev niti molitev, kjer zamre glas harmonike, tja te izvabi gora in še tako utrujenemu vlije čudovito življenjsko silo kot čudodelna triglavska roža ranjenemu zlatorogu. In ko visiš med nebom in zemljo v strmi steni, takrat ti je sotovariš brat in gora te izpodbuja »vztrajaj, tako je življenje, poti nazaj ni« — čudovita šola narave!

S takimi občutki sem se vzpenjal po stenah Raduhe, Triglava, Stenarja in Ojstrice.

Končno se je le razgibal ravnski alpinistični odsek in organiziral plezalni tečaj v Raduhi letos julija. Priprave so kaj hitro potekle in čas odhoda je bil tu.

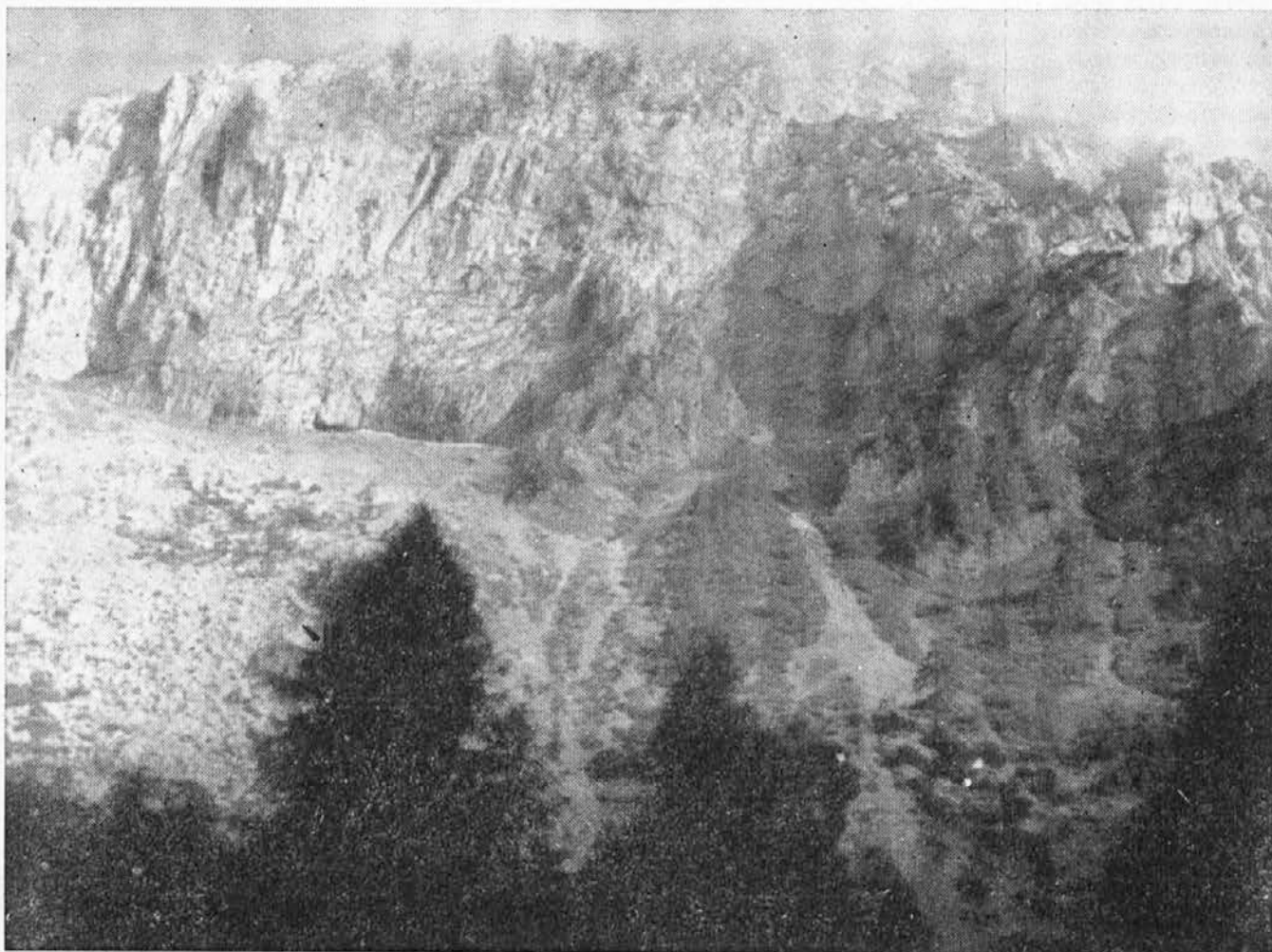
Gora pa svojih lepote ne razmetava, zanje terja trud in žrtve. Že sam transport materiala za 30-člansko družbo je terjal precej napora. Kdor ga je doživel, ga ne bi rad še enkrat, v dežju in blatu so nosile prtljago — čas mule, čas ljudje, na cilj pa smo le prišli. Kristalno poletno jutro je pregnalo slabo voljo in že je bilo ta-

borišče na Grohatu pripravljeno na sprejem posade.

Življenje v taborišču je bilo zanimivo. Prevročje kri so hladile mrzle poletne noči, tako da smo po vrsti zapuščali šotore in se umikali v kočjo in na podstrešje. Instruktorji so se zbrali iz vse Slovenije: iz Celja Stane in Cic, iz Ljubljane Metod, Vlado in Češnovar.

Koj drugi dan smo naskočili kratke, toda za začetnika dovolj divje stene Lanča. Prva nervoza je kmalu ponehala v steni, brž ko smo se vzpeli nekaj 10 m nad vstop — končno je precej vseeno ali utoneš v vodi globoki 10 m ali 100 m, tako nekako je tudi v steni. Pet navez je prodiralo proti vrhu, po slabih dveh urah smo izstopili. Vtisi so čisto svojevrstni, ko tako prvokrat preležeš 200 m. Bil sem tokrat zadnji v navezi, oborožen s kladivom in fotoaparatom, pa sem imel smolo; sama megla in še to tako nerodno. Slikal sem navzgor — to bodo strašne slike, sem si mislil, pa so res bile, zato jih rajši ne pokažem — vsi junaki ležijo na trebuhu ali se plazijo po vseh štirih, pa še na vrvi so povezani, vse skupaj se zdi kot reševanje pijancev. Ako takega pijanca na vseh štirih slikaš s strani, pa mu neverjetno zraste cena, ki je njegovemu trudu primerna, tedaj pa res visi v steni in če še fotoaparat postaviš nekoliko po strani, pleza zmeraj bolj navpično. V tem primeru pa pazi, da ne bo dolina, ali drevo pod njim preveč vidno, ker sicer stoji po strani in goljufija je na dlani.

Megle so se razkadile in v krasnem poletnem dnevu smo po malem odrinili na

Raduha
iz Grohata

V tem prečudovitem gorskem kraljestvu je alpinistični odsek Planinskega društva Ravne na Koroškem priredil letos desetdnevni alpinistični tečaj z 23 udeleženci. Čestitamo društvu in udeležencem za to krasno šolo!

Loko. Kot preventiv proti šoku je Berta postregla z brizgancem in prav po malem je razpoloženje zlezlo med omizja. »Asi« so zastavili pesem — pol tiho in ubrano:

Tam kjer visoke so planine, skrita sila vleče
me
in tam kjer rododendron rase, naj bi pokopali me.
Križ v steno uklesali meni bodo v spomin,
na grob pa cvetja posejali, encijan in dišeč volčin.

Pesem je zresnila obraze, marsikatero oko se je orosilo in ta trenutek smo bili zopet vsi v sivih stenah pod previsi in na ozkih policah sredi planinskega cvetja kot plaha družinica gamsov in šele ko so zamrli zadnji zvoki pesmi, smo se zopet znašli v prijetni planinski koči.

Dnevi so tekli kaj hitro, tudi vreme nas ni mnogo zmotilo, v programu so bila predavanja o planinski flori, o nevarnostih v gorah, o orientaciji in podobno. Organizacija tečaja je bila vzgledna. Prehrana prav dobra, predvsem visokokalorična, kljub visokemu procentu plinskih komponent. Ekonom Miloš je svojo službo opravljal v splošno zadovoljstvo vseh. Tehnični — Maksa je dirigiral dnevni program, obenem je bil fotoreporter. Vodja tečaja Janez — »Aljaž« pa je bil v vlogi božjega prsta. V megli in vlažni skali sem se vzpenjal s Cicom v y Raduhe dve in pol uri; ta vzpon je bil prvi daljši vzpon čez 500 m. Detajli smeri so zelo zanimivi. Zabila sva dva klina. Ko sem to smer čez mesec dni ponovil samostojno, sem se čudil, zakaj mi je bilo prvič tesno pri srcu.

Z dvomljivimi upi na lepo vreme smo krenili ob koncu tedna čez Logarsko dolino na Okrešelj — pa se nismo zmotili. Kristalno poletno jutro nas je našlo že v stenah Rinke in Turške gore. Tu pa je že resna plezarija, jasno, greben nam je močno zrasel. Sicer pa sama težavnost ni pretirana, največ četrta stopnja, le da so višinske razlike večje, končno pa smo do tega dne imeli že nekaj izkušenj za sabo. Ena naveza se pozno popoldne ni vrnila, kar je povzročilo nekoliko nervoze — res ne bi bil zabaven zaključek tečaja, ako bi morala poseči vmes reševalna. En dan smo imeli še pred sabo, vreme nam je ustreglo. V ponedeljek smo krenili na Kamniško sedlo in na Planjavo v štirih navezah. Cic je bil že prejšnji dan odpotoval, tako je bila prva naveza brez glave, pa se je tudi razformirala, poleg Cica je izgubila še enega člana, dobila pa drugega. Ena naveza z Vladom je delala v kaminu. Dve navezi v x in ena v y. Ta zadnja je doživela smolo takoj pri vstopu, kamen je presekala vrh, morala se je vrniti. Prejšnji dan so se v stenah razlegali vriski in pesmi, danes v Planjavi pa je tiho. Planjava se zdi prijazna, pa vara. Popolnoma odprta stena s slabimi prijemi v x in grozeči previsi so dali toliko posla, da ni bilo časa za pesmi. Mišice so krčevito delale in priznati moram, da sem ta trenutek po tiho zavidal oni navezi, ki se je morala takoj vrniti. X v Planjavi ne bom kmalu pozabil, čeprav ga ni nad 200 m, in je le 4+. Pa še sestop iz smeri: spuščanje 30 m na vrvi je pognalo marsikomu roso na čelo, višina je le višina, skala pa trda.

Po vzponu na vrhu Raduhe (slika z alpinističnega tečaja)

Še isti dan smo se vrnili in v torek krenili v dolino. Srečni predstavniki transporta smo nastopili križev pot, nepopisen je, rajši 10-krat v x, kot še enkrat transport v dolino. Miloš se je ta dan herojsko obnašal.

Čez teden dni sva s Tončkom krenila v Triglavске stene. Tu nismo našli inštruktorjev, niti soplezalcev, bila sva tako rekoč prepuščena sama sebi, imela sva popolno plezalno opremo in oprtan koš korajže, tako da sva bila skoro malo užaljena, ko so nam »Asi« svetovali prvi dan kar turo na Triglav. Zaradi discipline sva ubogala, ko pa sva prehodila Bambergovo pot na vrh in sestopila po Tominškovi, sva bila zadovoljna, več lepot od tega dne bi težko pričakovala.

Naslednji dan naju je Joža Čop že ob 4. uri dvignil. Prvi vzpon je bil slovenska smer — varianta, prestop po Zlatorogovih policah v srednjo nemško in Zimer-Janoy izstop. Razlika med tečajem in plezanjem v Triglavski steni je približno taka kot med kasarno in fronto. Ogromne razsežnosti severne triglavske stene te prevzamejo, tako da naenkrat zaživiš v pravljicnem svetu Zlatorogovega kraljestva. Tu že igra vlogo hitrost, zato slabše varovanje, izdržljivost, saj so višinske razlike tudi do 1200 m. Ta dan je šlo v redu. Čez dva dni smo se podali v srednjo nemško, prestopili v slovensko in si hoteli izsiliti izstop na Slovenski stolp. Toda množica polic nas je popolnoma zapeljala, po dobri uri iskanja smo se znašli na nemogočih krušljivih policah blizu Zimer-Janovega izstopa, torej mnogo prenizko. Zgrešili smo že v tretje Frelikovo polico. Vreme se je skisalo, po malem je pričelo rositi, skala je postajala spolzka, morali smo nazaj. Tak sestop pa ni zavidanja vreden. Po treh urah smo se zopet znašli na snežišču v slovenski grapi in še en klin smo pustili v steni. Sedaj pa v najbližnji izstop skozi Prevčev kamin. Čez pol ure smo izstopili in ko smo se zatekli na Kredarico, smo bili že mokri do kože. Joža Čop pa

je tolažil: »Nič zato, vam vsaj ni bilo treba pljuvati v roke!«

Vreme je nagajalo, ako dopoldne niso izstopili iz stene, si bil moker, v megli in viharju pa se v triglavski steni ni igrali. Ta dan so ostale kar tri naveze v stenah. Ena v dolgi nemški in je izstopila šele proti večeru na Zimer-Janu, ena je bivakirala v Črnem grabnu — tej res nismo zavidali, ena pa je ostala v skalah tik pod izstopom Stenarja, brez opreme vso noč v dežju. To noč sem skušal objektivno oceniti vrednost postelje, ko sem se spomnil trde in vlažne postelje onih pod Stenarjem. Malo nama je bilo nerodno, da sva zaplezala v najlažji smeri, v slovenski — res da je po orientaciji najtežja in so v njej tudi bivakirale naveze — Joža je dejal, da nama bo taka šola prav prišla. Da opereva to sramoto, sva sklenila, da greva samostojno v Stenar. Jutro z dvomljivim vremenom naju je pozdravilo že pod Škrlatico. Kje je vstop? Greva na dobro srečo, na razu vsekakor! Stara konservna škatla je bila zanesljiv dokument, da so tam hodili ljudje. Prve dolžine so vodile cikcak, stena je postala divja in gladka. V tretji dolžini vrvi sva že zabijala, sredi gladke stene je Tonček varoval, končno sva se vzpela na vzvišen podest, odprt na eni strani proti snežišču v smeri Škrlatice, na drugi pa kakih 500 metrov odsekan proti Aljaževemu domu. Četrta dolžina je vodila na gladko steno nad prepadom. Prijem v višini glave, stopi slabi in kamor sem zabil, je skala odnehala. Skoro dvajset minut sem visel na istem mestu, od napora so začela trepetati kolena in tudi v rokah sem čutil svinec, še malo pa bo najinih moči konec. Torej sestopiti, pa kako, ko so stopi tako skopi. Nič se ne da več pomagati, riskirati je treba. Spustil sem se z obema rokama in spolzel po gladki steni kakih petindvajset centimetrov, ujel vstop in s tem je bil sestop končan. Nižje je šlo v redu. Steno je naskočil Tonček in kmalu bil čez. Sedaj je šlo dobro. Menjavala sva v vsaki dolžini vodstvo. Plezanje v Stenar je res zani-

mivo. Smer vodi ves čas po razu in med zapeljivimi policami. Skala je popolnoma gola in skrajno krušljiva. Po dveh in pol urah sva pomolila glave iz navpičnega prepada na skalnato planoto. Bila sva na izstopu. Čas plezanja se nama je zdel neverjetno kratek. Saj je predhodna naveza celo bivakirala v steni.

Prišel je zadnji dan tabora. Izrabila sva dan za turo preko Kriških jezer, na Razor, Vršič in Kranjsko goro. Bajen razgled se nama je odprl po vseh Julijskih mogotcih in daleč tja preko na avstrijske in italijanske vrhove. Pot z Razorja v smeri Prisojnik je ena najbolj zanimivih sploh. V na videz nepretrdnem skalovju je nadelana pot po skritih in širokih policah res truda vredna. Pripelje te do ledenega izvira pod Prisojnikom, kjer sva se založila za nadaljnjo pot. Čez nekaj ur sva na pobočju Prisojnika zagledala kočo na Vršiču, kjer sva se za trenutek ustavila na čaj, in nato do Mihovega doma. Za ta dan sva imela že dovolj. Od šeste ure zjutraj pa do šeste zvečer in še s težkimi nahrbtniki! Večerno sonce je še zlatilo grebene Škrlatice in Špik se je dostojanstveno priklonil v pozdrav v poletni mrak. Na svidenje drugo leto! Vso pot nazaj sva molčala, težko se je poslavljati iz tega kraljestva miru in zadovoljstva, toda dopust je pri kraju.

Celjani so odprli bivak tik pod severno steno Ojstrice. Že v tečaju smo se bili domenili z njimi, da se tega slavlja udeležimo. Pot me je dan poprej vodila v Ljubljano in s Frančkom sva v soboto popoldne krenila iz Ljubljane proti Kamniški Bistrici. Smola je bila taka, da sva vso pot od Kamnika naprej hodila peš. Od Bistrice do Kamniškega sedla se kaj vleče, a so nama gamsi in srne preganjali dolčas. S sedla sva jo ubrala ob vznožju Planjave na Korošico. Da je bila mera bridkosti po šestih urah hoje polna, sem na poti izgubil majico in hajd po njo. Podplati so že skeleli in ko sva se na Korošici nekoliko pokrepčala, bi šel kar dalje.

Gostov se je nabralo maloda polno. Franček, ki je bil že zelo zdelan, je trdno zaspal, da sem ga zjutraj komaj zbudil. Še v mraku bi morala kreniti čez Škarje na bivak. Ob šesti uri najkasneje naj bi stopili v steno Ojstrice. Ko sva se bližala Škarjam, je ravno prvo jutranje sonce vžgalo vrhove Babe in Ojstrice, Rinke so zažarele in ko sva se bližala bivaku, so prihajali naproti Celjani ter alpinisti iz Prevalj in Raven, ki so prespali na Klemenškovi planini. Razdelili smo se v štiri naveze, Cic z nekim kolegom, Tonček in Franček, Metod z enim in Stane z menoj. Dve navezi sta se podali v severozahodni raz Ojstrice, dve pa v desne grebene. Napredovali smo razmeroma hitro, smer je interesantna, strme in gladke stene preidejo v ostre robove, odsekane nekaj sto metrov na vse strani; na vrhu enega teh smo postavili možica. Stane je rinil v na videz nemogoče, sledil sem mu brez oklevanja, Stane je trmasto vztrajal in, reči moram, ta del poti je bil od vse smeri najbolj zanimiv. Nekaj detajlov pete stopnje in na vsem lepem sva vstopila na Kopinškovo nadelano pot in na vrh. Še nekaj posnetkov in s pesmijo smo se spuščali z vrha proti Škarjam. Družba je bila kar razposajena in ko sem čez mesec dni zopet stopal po tej poti proti vrhu, je nisem več poznal; šele ko se je razkadila megla, sem se znašel.

Otvoritev bivaka je bila nekako žegnane alpinistov. Ni nas bilo mnogo, mogoče kakih trideset, vendar tako prisrčno in svečano. Ubrana pesem z gora je bila kakor velika maša in udarci kladiva v steni kot veliki zvon.

Z vso naglico smo odhiteli v Logarsko na avtobus. Kot smo to slavje prijetno začeli, smo ga še bolj prijetno zaključili. Tonček še nikoli ni bil pevec. Tudi Franček ni specialist, pa smo zapeli tako v srce segajoče, da je vsa okolica postala pozorna in silila v nas, naj nadaljujemo. Kaj pa sedaj, znamo le kakih štiri ali pet pesmi. Kot veliki umetniki smo priznanje vljudo sprejeli in kot se takim umetnikom spo-

dobi, smo skoparili s programom, kar se je dalo. Ko so stari potniki izstopili in vstopili novi, smo program ponovili, in verjemite, s petimi pesmimi smo držali štiriurni program na zgledni višini, pa nihče ni mogel trditi, da smo pesmice ponavljali — nasprotno, vsaka repriza je bila boljša in ko nam je v Šmartnem Pavla postregla s pivom, smo se drug drugemu čudili, da naših talentov nismo prej odkrili.

Še enkrat se mi je to leto nasmehnila planina. Ujel sem zadnje lepe dni jeseni in v rekordnem času prispel iz Raven v Logarsko dolino, seveda brez prtljage. Nisem se sicer vzel v stene, toda tudi pot čez vrhove Kamniških planin je ostala nepozabno vtisnjena v dušo. Planina v jeseni je lepša kot kdaj koli, narava je naravnost razsipna s svojimi čari v tisoč barvah, zreli vonj bogate jeseni in skrivnostni piš jesenskih sapic — čudovito, zrak že diši po snegu, še en dan! Zjutraj je v dolini leno deževalo, po vrhovih so se podile megle in izza njih se je belila gora v deviški belini prvega jesenskega snega.

Domovina, ti si kakor zdravje!

Desetletnica gimnazije

(15. X. 1945 — 15. X. 1955)

Prvi koroški festival je bil posvečen začetku ravske gimnazije; dan nato se je začel pouk.

V posameznih šolskih letih je bilo dijakov:

leto 1945-46 (1.—5. razred): 353 dijakov
leto 1946-47 (1.—6. razred): 505 dijakov
leto 1947-48 (1.—7. razred): 607 dijakov
leto 1948-49 (1.—8. razred): 672 dijakov
(to in naslednje leto je bila mežiška nižja gimnazija ravenska ekspozitura)

leto 1949-50 (1.—8. razred): 676 dijakov
leto 1950-51 (1.—8. razred): 622 dijakov
leto 1951-52 (1.—8. razred): 573 dijakov
(število upadlo, ker dobijo Prevalje nižjo gimnazijo)

leto 1952-53 (1.—8. razred): 565 dijakov
leto 1953-54 (1.—8. razred): 596 dijakov
leto 1954-55 (1.—8. razred): 602 dijaka
leto 1955-56 (1.—8. razred): 715 dijakov
v 20 oddelkih.

Maturiralo je:

leta 1949: 16 + 7 = 23 dijakov
leta 1950: 22 + 5 = 27 dijakov
leta 1951: 13 + 10 = 23 dijakov
leta 1952: 15 + 10 = 25 dijakov
leta 1953: 18 + 14 = 32 dijakov
leta 1954: 19 + 14 = 33 dijakov
leta 1955: 14 + 18 = 32 dijakov

Vseh je torej na Ravnah doslej napravilo veliko maturo 117 fantov in 78 deklet, to je 195. Drug za drugim diplomirajo na višjih in visokih šolah; prva sta bila inženir rudarstva Ivan Štruel iz Črne ter inženir metalurgije Franc Pečnik iz Dobje vasi.

Zdravnik: »Nič ne pomaga! Če hočete še živeti, morate čisto opustiti alkohol, kajenje in ženske.«

Pacient: »Ali bom potem živel sto let, če bom to opustil?«

Zdravnik: »Tisto ne, toda zdelo se vam bo tako.«

Tam spodaj je Solčava (slika z alpinističnega tečaja)

To je ta dom
na rajski polici

NAŠ LEPI DOM POD GORO

Otvoritev smučarske koče

V nedeljo, dne 11. septembra 1955, so imele Ravne zopet praznik. Tokrat so slavili športniki in planinci ter z njimi vse prebivalstvo kraja: dograjena je bila tujskoprometna postojanka na severnem pobočju Uršlje gore. Svečanost se je začela na večer pred slavnostjo z bengaličnim ognjem na koči in z veseljem večerom v Titovem domu, na katerem so sodelovali Gorenjski kvartet Slavca Avsenika ter člana mariborskega Veselega teatra tovariša Podkrajšek in Zei. Prireditve se je z zadovoljstvom udeležilo nad ca. 500 ljudi.

NAGOVOR DIREKTORJA GREGORJA KLANČNIKA

Četudi je bilo tisti dan slabo vreme, so na otvoritev postojanke prišli prebivalci iz vse bližnje okolice pa tudi dosti gostov od drugod. Oficialna otvoritev je bila ob 10. uri, pri kateri je predsednik SD »Fužinar«, tov. Gregor Klančnik, imel sledeči nagovor:

»Tovariši in tovarišice, smučarji, planinci, dragi krajanji in gostje!

Zbrali smo se ob svečanem in vselem dogodku, da po daljšem prizadevanju z otvoritvijo kronamo novo zgrajeni planinski in smučarski dom. Vse skupaj vas v imenu Fužinarja iskreno pozdravljam.

Zgodovina smučarske koče se je začela l. 1929, ko je bila postavljena prva postojanka, sestojeca le iz enega prostora. Pred 20 leti, septembra 1935, je bila odprta povečana smučarska koča z dvema prostoroma v spodnji in z dvema prostoroma v zgornji etaži. S celotnim razvojem našega kraja v gospodar-

skem, kulturnem, prosvetnem in športnem področju se je v interesu razvoja smučarstva, planinarstva in tujkega prometa pokazala potreba po zgraditvi primernejših zavetišč v področju Uršlje gore. Zlasti velike smučarske prireditve državnega in mednarodnega obsega so pokazale, da je uspešno izvajanje tekmovanj brez primernih objektov neizvedljivo.

Šele pred 2 leti se je SD Fužinarju posrečilo resno pristopiti k pripravam in delu za povečavo smučarske koče. Veliko dobre volje je bilo pa tudi jeze, a vendar je prevladovala vztrajnost, da smo končno dosegli namen — nov smučarsko-planinski dom. Največje breme pri tem prizadevanju je ležalo na SD Fužinarju oziroma na njegovih članih. Preko 6000 prostovoljnih ur je bilo izvršenih delno direktno na gradbišču, delno na delovnih mestih drugod. Upravni odbor Fužinarja je iskal vse možnosti za aktivizacijo sil pri gradnji. Poleg prostovoljnega dela je z raznimi športnimi, kulturnimi in zabavnimi prireditvami ter z zbiranjem odpadkov zbral osnovo potrebnih sredstev za nov dom. Na prošnjo pa so nam priskočili na pomoč tudi organi oblasti, ustanove, organizacije ter podjetja, in sicer:

— posestnik Pokrov nam je dal na razpolago svet,

— OLO Slovenj Gradec je prispeval za opremo v višini 80.000 din,

— MLO Ravne na Koroškem je dal finančna sredstva za kočo in za gradnjo ceste v višini 1.750.000 din,

— DS Železarne Ravne je prispeval finančno podporo za opremo v višini 2.500.000 din,

— Turistično društvo Ravne se je izkazalo s finančnimi sredstvi za opremo v višini 100.000 din,

— AMD Ravne na Koroškem s finančnimi sredstvi v višini 120.000 din,

— Kmetijska zadruga Tolsti vrh s finančnimi sredstvi v višini 100.000 din,

— Okrepčevalnica »Pri lipi« s finančnimi sredstvi v višini 100.000 din,

— Sindikat Železarne Ravne s finančnimi sredstvi v višini 10.000 din,

— Sektorska ambulanta Ravne na Koroškem z opremo ene sobe,

— mizarski mojster tov. Murko z izdelavo stropa nad točilnico,

— posebej se je izkazal še akademski slikar France Godec, ki je kočo opremil z umetniškimi slikami s prikazom okolice našega kraja.

Vsem se v imenu Fužinarja iskreno zahvaljujem. Istočasno se iskreno zahvaljujemo tudi vsem, ki ste s prostovoljnim delom direktno ali indirektno dali svoj prispevek tej novi postojanki. Na žalost ne morem navajati imen vseh tistih, ki so požrtvovalno in nesebično prihajali na gradbišče, žrtvovali noči pri izdelavi opreme, šivanju perila itd.

Predsednik SK Fužinar, tov. Gregor Klančnik, odpira smučarsko postojanko

Ne morem pa preko tega, da se ne bi ob tej priložnosti posebno zahvalil tov. Stanku Marchiottiju, ki je vložil največ truda in ljubezni za ta objekt. V znak zahvale mu izročam za spomin na današnji dan skromno darilo.

Vem, da bodo o koči tudi razne govorice in kritike.

Nekateri so mnenja, da je preobširna, drugi da je prelepa. Kdor hoče napredovati, mora gledati naprej in ne nazaj, mora se ozirati in slediti po naprednejših in ne po zaostalih, zato za nas ni važno, kaj se govori in kritizira, važno je samo dejstvo, kaj se napravi in da je zgrajena nova smučarska koča. Le ponosni bomo, če bo to ena najlepših.

Za razvoj tujškega prometa ne zadostujejo samo prirodne lepote, potrebne so tudi komunikacije in primerni hotelski objekti. Okolica Raven ima na severnem pobočju Uršlje gore zadosti lepote in ugodne snežne razmere za razvoj smučanja in tujškega prometa sploh. Naša naloga je, da s skupnim prizadevanjem izkoristimo to, kar je dala priroda. Socializem ne bo nikoli padel z neba, imeli ga bomo toliko, kolikor si ga bomo sami zgradili. Velik napredek je v našem kraju nakazan že po teh 10 letih po osvoboditvi, z vzajemnim prizadevanjem pa bomo v bodoče lahko napravili še znatno več. Poleg graditve proizvodnih objektov in naselja nas čakajo gradnja nove postojanke na Lužah, izseki smučarskih prog, postavitve stadiona, umetno jezero itd. Vse to bo postalo dejstvo, kdaj pa, je odvisno od nas samih. Ape-liram na vse dobre krajanke, da podprejo vsako akcijo pri gradnji objektov skupnega interesa; ne nasedajmo nergačem in zaviračem rasti. Kritika naj se izraža v obliki

konkurenčne iniciative; kdor pri-govarja, naj tudi dokaže z delom svoje sposobnosti.

Nova smučarska koča je zrastle iz stare, stara je do zadnjega poslovala, zato danes zapiramo staro in odpiramo novo smučarsko kočo. Ključke tega novega planinskega doma predajam gospodarju društva, tov. Puhu, z željo, da bi skrbel za njegovo ohranitev, lepoto in razcvet. Zavedati se moraš, da je ta objekt sredstvo za razvoj športa, planinstva in tujškega prometa, da tu ni mesto za popivanje, temveč kraj oddiha in razvedrila.

Po predsednikovih besedah in po odigrani himni železarske godbe je gospodar tov. Puh obljubil, da bo vestno skrbel za varstvo smučarske koče.

V imenu nove Mestne občine Ravne-Prevalje je čestital Fužinarju predsednik tov. Černe c, v imenu Socialistične zveze in ZK pa tov. Ku k e c. Za Planinsko društvo je izrekel čestitke predsednik tov. Gorjanc; posebno pozdravljen pa je planince nagovoril tudi predstavnik Slovenskega planinskega društva iz Celovca

Dušan Dretnik, cand. inž.:

Zeleno zlato naše doline

Kogar koli bo zanesla pot v našo dolino, naj odpre oči in spoznal bo, koliko bogastva pa tudi siromaštva leži v teh globačah, na položnih in strmih pobočjih tega koščka koroške zemlje. Stopil bo v odprto zakladnico, ki že stoletja omogoča življenje številnim kmetijam, katere se z zaplatami njiv in travnikov zajedajo v zelenje gozdov, tako značilnih za pejsaž te pokrajine. Lepota, varušstvo in zlato so se strnili v nenadomestljivo vrednost, ki je, žal, še ne znamo ceniti.

Franci Brežjak, nakar so se odprla vrata za ogled stavbe.

Po oficialni svečanosti sta skrbela za zabavo Gorenjski kvartet in godba Svobode Ravne.

PRIDOBITEV VSEGA KRAJA

Nova smučarska koča je najprej nekaj tako lepega že po gradbi, razdelitvi in opre-mi, da prijetno in ponosno učinkuje na slehernega in je mora biti veselo vse naše ljudstvo. Nekaj smo dobili in imamo v deželi, česar prej nismo imeli: ne samo zavetišče za planinsko prelest, zdravje in mir, temveč le po zavetišče, kakršno smo lahko občudovali morda le v gorah drugih narodov. Sedaj imamo nekaj takega, ali pa še lepše tudi mi in je prav, da imamo. Služilo nam bo v vsej estetiki in dovršenosti, a tudi drugi naj pridejo k nam ter pri nas kaj občudujejo — občudujejo našo rast.

Koča ima v pritličju lepo in praktično urejeno kuhinjo. Zgrajena je s pažnjo za kuharske zmage ter predvsem na stopnjo čistoče. Dalje so v pritličju posebno okusno urejeni in opremljeni trije gostinski prostori, ki so topla domačija, a so posebnost, ki je doma nimaš. V prvem nadstropju je pet spalnic, v drugem pa so štiri; v podstrešju pa še dve zelo čedno urejeni skupni ležišči. V vseh sobah so moderne hotelske umivalne niše s tekočo vodo. Na vsak meter in v vsakem kosu in detajlu gradnje in opreme uživaš skrbnost in lepoto arhitekture vabljivega doma v prekrasni planinski pokrajini.

Tak je torej ta naš dom pod Uršljo goro.

Tako pridobiva ljudstvo, tako pridobiva naša dežela. Tudi to so postojanke rasti in napredka, ki so še posebej važne pri nas, kjer takih postojank manjka. Tujcem, ljubiteljem naših krajev, skoro nismo mogli ponuditi stola, sedaj jim nudimo eno najlepših bivališč v slovenskih gorah.

Dežela pridobiva, postaja veselejša. Partizanski dom na Pohorju, Poštarski dom na Šulerjevem vrhu — in sedaj naša koča pod smrekami Uršlje gore. Dolgo smo jih gradili, letos smo jih dobili. To je novi kapital tega ljudstva in te dežele. Delopust bo bolj veder in vrata tujskemu prometu širje odprta.

Glejmo, da težko, a z vso ljubeznijo postavljeni domovi ostanejo lepi in v toploti domačije te dežele.

Skušajmo odpreti zeleno zaveso, ki, gledana od daleč, skriva grehe preteklosti. Slabost človeka, ki samo izkorišča, je morala kaznovati narava. Šele pomanjkanje lesa, ki ga razsipavamo, nas je moralo privedi do spoznanja, da moramo del teh vrednot tudi vrniti. Industrija se razvija z naglimi koraki in beleži ogromen napredek. Gozdarstvo pa se temu tempu ne more priključiti. Postavljene so naravne meje produktivnosti, naša edina naloga je, da izkoristimo vsaj to, kar nam priroda nudi in popravimo grehe, ki so jih storili

naši predniki. Temu prizadevanju se mora priključiti vsakdo, saj dnevno uživa njene dobrine.

Polna odcepkov in grap se zajeda naša dolina v Karavanke in Pohorje. Pripada osrednjemu sistemu Alp. Svet postaja od vzhoda proti zahodu vse bolj strm in razdrt, dokler ne preide v visoko gorje, ki tvori tudi gornjo mejo vegetacije. Jeziki rušja nam oznanjajo, da od tod dalje rastejo le še nizke trave, ki se bore za življenje z vetrom in mrazom.

Vsa dolina je vglobljena v centralnoalpske kamenine, ki ji dajejo pestro geološko podlago. Celotno področje je močno razgibano, prepredeno s prakameninami, na katerih nastaja težka ilovnata prst. V te sloje se vriva na zapadu rudotvorni apnenec, ki omogoča našim rudarjem, da nemoteno rijejo pod zemljo in iščejo skrita bogastva. Uršlja tvori zadnji močan apnenčast steber, kar izraža tudi rastlinstvo.

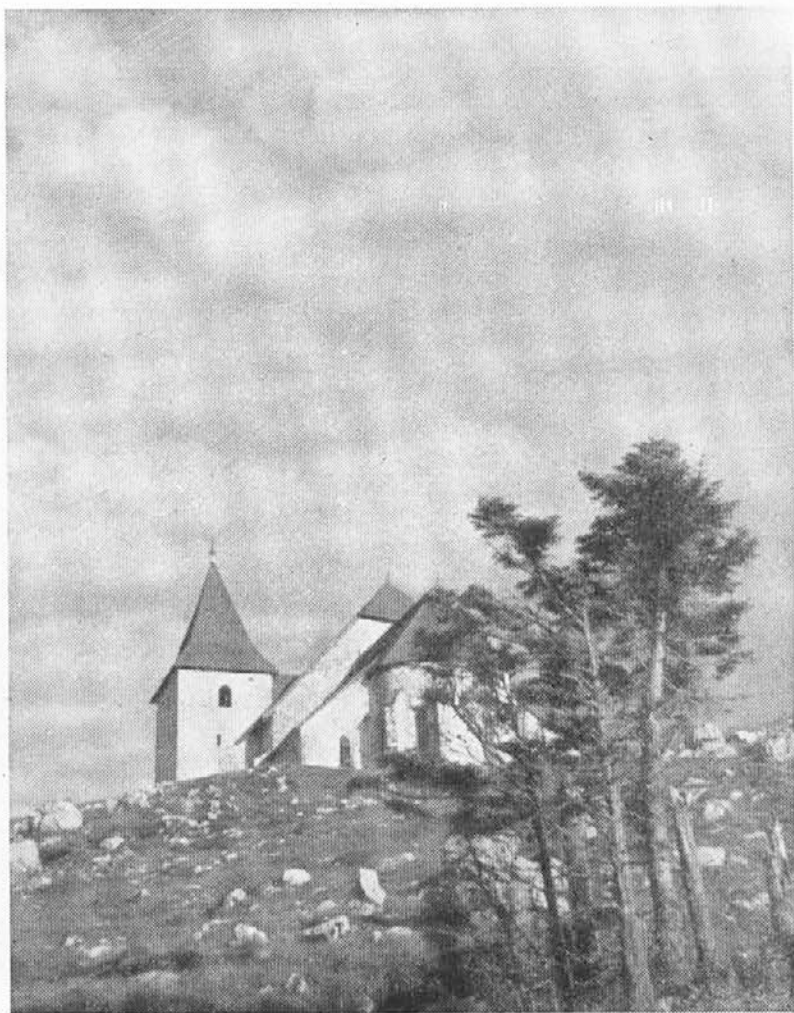
Nadmorska višina celotnega področja se suče v mejah od 400 do 2000 metrov. Temu primerno se spreminjajo tudi množina letnih padavin, temperatura in zračna vlaga. Največ padavin je v jeseni, najmanj pozimi. Letno povprečje je na vzhodu za 25 do 30%, na zapadu pa 15 do 20% nižje od ljubljanskega. V temperaturnih spremembah se pozna močan vpliv visokogorskega okolja, ki ima za posledico nekoliko hladnejše podnebje. Srednja letna temperatura 10°C ne presega pet mesecev v letu, zato pa je redno tri mesece pod 0°C. Oblačnost doseže svoj vrhunec spomladi in jeseni, minimum pa leži nekako v mesecu februarju.

Vsi omenjeni faktorji, predvsem pa klima, so razporedili tudi vegetacijo in dali osnovo za izredno dobro uspevanje gozda, ki prekriva okrog 65% vseh tal ali 19.000 ha. Od tega odpade 48% na državne in 52% na privatne gozdove.*

Na kristalastih skrilavcih so tla globoka, vendar kisla (PH) in mikrobiološko slabo aktivna. K temu je pripomoglo še napačno gospodarjenje z gozdovi, predvsem pa pospeševanje čistih smrekovih sestojev, ki v prvi generaciji izredno dobro uspevajo, kasneje pa prirastek naglo pada. Sestoji postanejo bolni, tla slaba, nezmožna za naravno pomlajevanje, predvsem zahtevnejših drevesnih vrst.

Struktura zemlje je na apneni podlagi mnogo boljša in primernejša za gojitev gozda. Toda zaradi padavin se zemlja ob močnejši otvoritvi zastrtosti hitro izpira in nastaja nevarnost, da ostane golo skalovje, ki povzroča hitro površinsko odtokanje vode. Te vode se zberejo v hudo-urnike, ki v nižjih predelih lahko povzročajo ogromno škodo. Odplavljanje zemlje je izredno močno tudi na strmih poljedelskih površinah, kar je prisililo številne gorske kmete, da so zapustili svojo zemljo. Na takšnih površinah je edina rešitev gozd, česar pa marsikateri naš kmet še noče razumeti. Zaradi tega moramo na teh površinah gospodariti previdno.

Razlike v temperaturi, mrzle doline in topli robovi so močno vplivali na vegetacijo. Bukev se je izselila iz mrzlih dolin, nadomestila jo je smreka. Vpliv relativne zračne vlage, ki raste z nadmorsko višino in sovпада s kasnimi zimskimi mrazovi, se izraža v tem, da so se mnoge ilirske

Viharniki
na Uršlji gori

In ti vihariki, ki so si priborili in ohranili svoj prostor kot zmago rasti na višini 1700 metrov skozi sto in stoletja, bi kmalu šli. Iz Šoštanja gor je prišla skupina navdušenih »planincev«. Nastavili so kres kar v to »grmovje« in že prižigali. Komaj jih je še ustavil naš Teleer in podučil o dolžnosti čuvanja lepote prirode

rastlinske vrste pri prodiranju iz ocean-skega območja Karavank v kontinentalni del Alp v teh predelih tudi obdržale. Zaradi tega najdemo v dolini mešanico raznih rastlinskih združb.

Številno so zastopani iglavci, ki tvorijo 89% gozdnega drevja. S tem se uvršča naša dolina v razmerju med iglavci in listavci na prvo mesto v Sloveniji, saj znaša slovensko povprečje 56% nasproti 44% v korist iglavcev. Prevladujoča količina iglavcev, ki tvorijo najvrednejšo lesno maso, je izredno važen faktor v gospodarstvu celotnega področja.

Kakšno vlogo igrajo gozdovi v našem narodnem gospodarstvu, nam pove dejstvo, da živi od njih v naši dolini 32% prebivalstva. To je pa le neposredna korist. Vsakomur je jasno, da ima gozd tudi varstveno nalogo in močno vpliva tudi na vodni režim. Svarilo naj so nam goličave Krasa in vse posledice, ki jih spremljajo, ter jih je v svoji strasti po bogastvu povzročil sam človek.

Zato si moramo prizadevati, da ohranimo zdrav, naraven gozd, ki nam bo dajal trajno največjo in najvrednejšo lesno maso. Ta zahteva pa je za nas danes mnogo prevelika in jo bomo lahko dosegli šele čez nekaj desetletij. Naši gozdovi so na skrajni meji opustošenja. Povprečna lesna zaloga znaša 129 m³/ha, povprečni prirastek pa 2,54 m³ na ha**. Če vzamemo kot primerjavo dejstvo, da lahko v naših klimatskih in talnih razmerah dosežemo

zalogo 280 m³ na ha in da nam normalno priraste 5,2 m³ na ha, si lahko s številkami ponazorimo, kolika je letna škoda. Recimo, da znaša taksa za 1 m³ lesa na panju 2000 din, potem letno zgubimo preko 100.000.000 din.

To stanje naših gozdov je posledica ekstenzivnega gospodarjenja in nepoznanja prirodnih zakonov. Tam kjer so nekoč rastle zdravi naravni mešani gozdovi, vlada danes smreka, ki se ji že pozna kal propasti. Človek je v prizadevanju za večjim dobičkom skušal ukrotiti prirodne sile, ki se danes maščujejo za nepokorščino. S tem pa ni rečeno, da je treba smreko iztrebiti, nasprotno, ona je ena izmed glavnih drevesnih vrst, ki spada v naše gozdove, le da mora biti v pravilni zmesi, ki omogoča zdrav, nemoten razvoj gozda.

Da smo danes na skrajni točki, ko je še možno, da obnovimo naše gozdove, ni krivo samo uvajanje neustreznih drevesnih vrst. Najmočnejši sovražnik naših gozdov je bila predvsem sekira, ki je prišla najmočnejše do izraza po dograditvi železnice v letih 1862 do 1863. Menimo, da so bili naši gozdovi še leta 1848 blizu normalnega stanja. V kasnejših letih sledi kruto pustošenje, ki je izredno močno v zadnjih povojnih letih, saj je od leta 1946 do 1953 padla lesna zaloga od 163 m³ na 129 m³ na hektar.

Kako neusmiljeno smo črpali gozdove, bomo lahko ugotovili, če se zamislimo v to, da smo od vrednosti, ki smo jih dobili

iz njih, vrnili nazaj le okrog 10 %. Kako bi uspevalo kakršno koli podjetje, ki bi za svojo reprodukcijo žrtvovalo tako malo, kakor smo mi vrnili gozdom?

Da se to stanje izboljša, bo potrebno mnogo truda. Vse bolne nenaravne gozdove, kar velja izrecno za bive sestoje veleposestnikov, bo treba polagoma okrepiti z ustreznimi vrstami. Menimo, da je na našem področju najustreznejše razmerje drevesnih vrst: 70 % iglavcev nasproti 30 % listavcev. S tem se bodo izboljšala tudi tla, ki so danes povečini kisle in dosega največ tretji in četrti bonitetni razred.

Nujno moramo pogozditi vse poseke, pogorišča in zapuščene pašnike. Zadnje bo naletelo verjetno na odpor pri kmetih, vendar je to nujen ukrep. Kmet bo moral posvetiti svojim pašnikom več nege, jih meliorirati, ne pa iskati izhoda s pašo v gozdu ali celo s krčenjem gozda.

Spopolnjevali bomo čiste smrekove sestoje z vnašanjem listavcev. Več pažnje bomo morali posvetiti tudi pripravi tal za naravno pomlajevanje, saj je to najcenejše. Na to bo moral paziti predvsem mali kmet, ki ima preredke gozdove, zaradi česar je tla prerastel gost plevel. Treba bo zabraniti pašo na vseh površinah, ki so v obnovi. Steljarjenje mora zamenjati uvažanje slame, ki bi se morda lahko deloma nabavljala iz fonda za obnovo gozdov. (To pa je hudič! — Op. ur.)

Izredno boleča točka je previsok posek lesa. Odkrito lahko trdimo, da pri nas razsipavamo z lesom, čeprav nimamo ugodnih pogojev za to. Medtem ko odda socialistični sektor za potrebe družbe 92 % letnega poseka, kmečko gospodarstvo potroši za svoje potrebe 54 %, šele ostalo gre v prodajo. (Ne pozabimo na popravilo cimprovja. — Op. ur.) Največja škoda pa se dela narodnemu gospodarstvu s tem, da večino lokalne potrošnje tvorijo drva, ki navadno vključujejo še del tehničnega lesa. Naš kmet še vedno gospodari na svojih površinah ekstenzivno. Ako mu primanjkuje denarja, se zateče v gozd, namesto da bi skušal dvigniti svojo osnovno dejavnost. Kot dokaz naj nam

bo dejstvo, da mu daje 54 % dohodka gozd in 46 % osnovna dejavnost.

Skratka, pričeti bo treba s smotrnim urejanjem gozdov. To delo je zajelo za sedaj samo državne gozdove. Vsako odlaganje ureditve privatnih gozdov, v katerih se danes gospodari še stihijsko, močno škoduje skupnosti. Ugotoviti moramo povsem točno lesno zalogo in po tej določiti letni posek. Ta mora biti toliko časa manjši od prirastka, dokler ne dosežemo normalnega stanja 280 m³ na hektar. To bi bilo z gozdarskega stališča dokaj lahko rešiti, vendar zadenemo s takšnimi ukrepi na splošne zahteve po lesu in na naše gospodarske zahteve. Načrt nam bo uspel, če bomo na to opozorili vse potrošnike, ki morajo skrbeti, da nadomestijo les z drugimi surovinami, predvsem pa z gorivom. Orientacijski plan LRS predvideva, da bomo dosegli ravnotežje, ko bo posek enak prirastku (danes sekamo več od prirastka) leta 1960. Od tega leta naprej se bo začela dvigati lesna zaloga, z njo pa tudi prirastek.

Večjo pažnjo bomo morali posvečati tudi izkoristku lesa. V ta namen bo treba delno preusmeriti tudi lesno industrijo. Vsekakor pa je nujno, da se ukine obratovanje odvečnih žag, predvsem venecijank.

Z uvajanjem hitro rastočih vrst bomo dvignili lesno zalogo. Posekali bomo dozorele sestoje in jih nadomestili z mlajšimi. Istočasno pa bomo skrbeli, da vzpostavimo pravilno razmerje debelinskih razredov. Naši gozdovi so sicer zeleni, a v njih ni lesa.

Ako nam uspe, da uresničimo vse navedene želje, bo naslov, ki sem ga dal članku, povsem odgovarjal. Naša dolina bo postala zakladnica lepote in bogastva. Vagonom visokovrednega jekla in svinca se bodo priključili vagoni lesa in bogato poplačali vložen trud.

* Slovensko povprečje: državnih gozdov 39 %, privatnih gozdov 61 %, gozditev 43 %.

** Socialistični gozd: povprečna lesna zaloga 141 m³ na hektar, povprečni letni prirastek 2,72 m³ na hektar. — Privatni gozd: povprečna lesna zaloga 117 m³ na hektar, povprečni letni prirastek 2,36 m³ na hektar.

Opomba: Podatki veljajo več ali manj za celoten okraj. Napisano v letu 1954.

teoriji ali pa drugače, prekrasna je! Toda, kaj bi to! Človek govori o lepoti, nazadnje pa le ustrelil in tako tudi grof. Zapel je še, potem pa se je obrnil skozi veje po strmini...

Štangl je preстал izpit z odličnim uspehom: vse kot napovedano! Pobiranje ni več tisto. Neke odstrele prinese kar pes, le petelina moraš pobrati sam. Strašna strmina, a nekje je moral vseeno obležati. Toda petelina ni; zdrknil je nabrž čisto nekam dol. Strmine res še ni zmanjkalo. Ni ga in ga ni! Treba bo nekoliko priviseti za kako bukvijo, da bo dan bolj zazeval. Nazadnje je prišel tudi dan, le petelina nikjer. O tem, da ne bi bil zadet, ni bilo dvoma. Tam doli nekje je takrat počila suhljat. Grof prej, pozneje Štangl sta prišla na slutnjo, ki je drug drugemu nista povedala.

Pavšer je šel v goro zelo zgodaj. Nazadnje je imel iz Podhoma tudi blizu in je bil hitro tam. Imel je — če hočete — čisto drugi namen, kajti od perja še ni bil nihče sit, a tudi trop gamsov se je tiste dni tam nekoč zadrževal. Ni še bil na mestu, ko začuje hojo legalnih lovcev. Taki moške slišijo prelom prepeline na kilometer. Moral je obstati. Bila sta dva. Na srečo sta obstala v strmini nad njim. Napetost je zmotil petelin, ki je pribučal v vejevje. To bo tisto! Nič hudega torej, malo se bo treba potuhiniti. Res, takoj pok — in petelin je padel Pavšerju tako rekoč v naročje. Ali boš sedaj tu stal in čakal, ali pa jo boš pobral? Vsakemu je jasno — in če že tečem, je še bolje teči s petelinom. Tako je Pavšer odnesel trofejo.

Štangl je tiste dni nekajkrat prebrskal ves tisti breg. Toliko, da grofu ni prinesel drugega petelina z navedbo, da ga je »le našel«, če ne bi vedel, kak lisjak je ta stari. Rojil je po kraju in pripovedoval tudi pri nas. Čisto se mu je posvitilo, pa ga je toliko bolj jezilo. Grof je šalo menda bolj zastopil. Rekel je, da bi on v tem primeru enako napravil. Že davno je namreč vedel, da dobi najmanj divjadi iz svojih lovišč on, največ njegovi čuvarji, nekaj pa tudi kak »privatnik«. Sedaj še tega ni več dobil, kar je sam ustrelil.

Pavšer o tem seveda zlepa ni pravil — pri nas je povedal. Vedel je namreč, da smo bili 20 let grofovski najemniki, kjer petelin vsekakor ni bil največji greh. O lovski dogodivščini s polnim imenom je zvedel kraj torej šele po njegovi smrti.

Trofeja v Jurčkovem plazu

(lovska — toda enkrat resnična)

Kadar se je grofu zljubilo v tistih krasnih jutrih polne vigredi, je šel tudi nad petelina. Petelina oziroma kraj in čas je določil njegov nadgozdar, in sicer tako, da je bilo treba samo iti, se postaviti in ustreliti. Toda čisto tako enostavno pa to vse skupaj ni bilo. Star in izkušen lovec grof ni bil terc, da ne bi vedel za peteline in njihove šege — kje se vozijo in godijo po njegovih koošatijah. Ne bi si pustil tudi s tako enostavnostjo krniti lovskega užitka pomladne dobe, zato ni nikoli naročil, naj bo vse pripravljeno, le navada je bila takšna. Nadgozdar je imel pri tem priložnost, pokazati svoj razgled po revirjih in divjadi pa je iztaknil več takih mest in čakal na to željo, ki je prišla ob vsaki petelinji dobi.

Nadgozdar Štangl je našel tistega leta petelina med drugimi tudi v Jurčkovi strmini. Vedel je, od kod prileti, kdaj prileti, kam sede in kako dolgo obsedi. Več že ne moreš vedeti. Brž ko je padla beseda, je »domneval«, da bo tam najbolje: osrčje revirja je in petelin verjetno izredno lep. Grof je soglašal, pa sta šla, kakor se pač gre nad petelina. Sicer je bila strahovita strmina, a prečkana s kozjimi stezami. Vse je prišlo na vrsto: plazila sta se, zadrževala dih — in svit je dahnil v prelest dežele. Le prestopanje po godbenem taktu petelina je odpadlo, ker sta bila prej na mestu. Kakšno pričakovanje!

Petelin se je pripeljal na sekundo. Čudovita žival v čudoviti naravi! Vseeno, ali je zrasla taka po Darwin-Polenčevi

JUMPAJDI, JUMPAJDA, JUMPAJDIJADA

Lansko leto smo na Ravnah dogradili našo krasno novo gimnazijo. Že letos pa se je pokazalo, da bo kmalu premajhna. Prvih razredov je kar pet in je potreben že popoldanski pouk. Akcijski odbor za gradnjo gimnazije, ki se je mislil sedaj raziti vsaj za sto let, naj na Koroškem torej kar ostane in začne s pripravo nove zgradbe.

Čez dva milijona let (kar gotovo pride) bo na Ravnah nekako 68 milijonov prebivalcev in bo to eno največjih mest v vsej Evropi. Takrat bo moralo biti tu že okrog 3800 takih gimnazij. V naši deželi pride namreč na 1000 prebivalcev 29 rojstev na leto (v sosedni Avstriji le 14 rojstev, na Portugalskem 24, na Irskem 21, v Španiji 20, v Švici 17, v Zapadni Nemčiji 15 itd.). V koš nas dene le še Kitajska.

Koroška kmetska ohcet. To ni slika nastopajočih neke take igre, temveč udeleženci ohceti sedanjih dni — od ženina in neveste pa do še v upošteven prihajajočega kolena povabljenega sorodstva. Godijo jim fužinarji, ki jih radi imajo in se na te »registre« bolj spoznajo

Zbadljivke, ki smo jih čuli na steljeraji pod Brinjevo goro

Po Celóvci s'm hodiv,
s'm se lubit učiv,
zaj s'm prišev v š'ti kraj,
pa lubit či kaj.

Štam dovsa je prišev
an pav'rški sin,
bi čudno rad rajav
pa nima prav s čim.

Glih ti boš mōja
k'maš kócaste nōje
pa šinik rjav
ko'n štajarski vau.

Pr' pēči sedi
pa zōbe molí,
zagrabil bi rad
pa ne more si zbrat.

Na Náravških nivah
pa raste kopri va,
k'je Náravska Trezka
št'k čudno špotliva.

J'di u Šentfid
po no cvirnatno nit,
si hvače ušivaj,
da boš mogev kam jit!

Si suh ko pa trieska
no zēlen ko mah
pa gledaš ko sova,
da je vsakega strah.

Devica Marija
no troštar svet' duh
k'k si ti tovsta,
jaz pa t'k suh.

Ti trólej porólani
se uahko štimáš,
ko bórave kvoce
za dinarje maš.

An zéksar še mam
pa še tistega dam,
da zagódejo ano,
da Trez'ko strúcava bo.

Ka si jaz maram
za š'te podpvate,
saj vav ma na hrbti
že druje kosmate.

Puobči š'ti nvadi
so smrkavi radi,
še ž'brat k'ne znajo,
si že dečve štimájo.

Zahvalim za šimfane
no pa za raj,
če vam nis'm po furmi
pa rajši grem v kraj.

Po zimi o pusti
me puobič k'ne pusti,
po véjki noči
se pa druji dobi.

Iz zbirke Marije Suhodolčan

M. Suhodolčanova (Osojnik) je že znana po ljubezni in posluhu ter uspelem zbiranju takega domačega gradiva (glej tudi prejšnje številke »Fužinarja«!).

Tudi koroški živinorejci se prebujajo

V nedeljo 9. oktobra so priredili KZ Tolsti vrh, KZ Kotlje in državno posestvo Javornik prvo živinsko razstavo in premovanje živine. Razstava je bila na prijaznem javorniškem griču, kjer je Malgaj leta 1919 bil zadnji boj za Koroško.

Že navsezgodaj so kmetje z nekim ponosom pripeljali lepo očiščeno živino na razstaveni prostor, ki je bil lepo okrašen. Pripeljali so tudi »najvišji« kmetje, kot Račel s Šelemperga, Ošven z Uršlje gore, Šolar z Gornjih Sel in drugi, le nekateri Strojanci so manjkali, ker so šli na lov. Nabralo se je čez 160 glav živine.

Razstavo je odprl Ivan Dretnik, po domače Ajnžek, predsednik živinorejskega odseka KZ Tolsti vrh. Po otvoritvi je imel obširen referat o delu in nalogah živinorejskih odsekov. Referat je bil tako popoln in dobro sestavljen, da so se navzoči kmetijski strokovnjaki Okrajne zadruge zveze iz Maribora zelo pohvalno izražali. Med drugim je tudi omenil, da je zadruga vpeljala odkup mleka po maščobi, kar je edino pravilno.

Skraja je ocenjevala samo ena komisija. Ocene za vsako žival je razglašala po zvočniku. Za ocene so se zelo zanimali živinorejci pa tudi ravenški fužinarji, ki se jih je precej nabralo. Ko so se živinorejci spoznali z ocenjevanjem, sta nadaljevali delo dve komisiji. Rezultati ocen in razdelitev nagrad je bil za združni sektor sledeč:

KZ TOLSTI VRH

Biki:

1. nagrada: Anton Štehar, p. d. Štehar, 6000 din,
2. nagrada: Zadr. posestvo Tolsti vrh, 5000 din,
3. nagrada: Dominik Kotnik, p. d. Županc, 4000 din,
4. nagrada: Ivan Ranc, p. d. Račel, 3000 dinarjev,
5. nagrada: Beno Kotnik ml., p. d. Lubas, 2500 din.

Krave:

1. nagrada: Zadr. posestvo Tolsti vrh, 6000 din,
2. nagrada: Pavel Hovnik, p. d. Knepe, 5500 din,
3. nagrada: Ivan Ranc, p. d. Račel, 5000 dinarjev,
4. nagrada: Beno Kotnik ml., p. d. Lubas, 4500 din,
5. nagrada: Dominik Kotnik, p. d. Županc, 4000 din,
6. nagrada: Ivan Oserban, p. d. Zgornji Lečnik, 3500 din,
7. nagrada: Ivan Gorenšek, p. d. Okrogelnik, 3000 din,
8. nagrada: Ivan Dretnik, p. d. Ajnžek, 2500 din,
9. nagrada: Ludvik Kotnik, p. d. Jug, 2000 din,
10. nagrada: Jože Nabernik, nasl., p. d. Blatnik, 1000 din.

Telice:

1. nagrada: Ivan Rezar, p. d. Spodnji Lečnik, 4000 din,
2. nagrada: Zadr. posestvo Tolsti vrh, 3500 din,
3. nagrada: Pavel Hovnik, p. d. Knepe, 3000 din,
4. nagrada: Dominik Kotnik, p. d. Županc, 2500 din,
5. nagrada: Ivan Ranc, p. d. Račel, 2000 dinarjev,
6. nagrada: Beno Kotnik ml., p. d. Lubas, 1000 din.

KZ KOTLJE

Biki:

1. nagrada: Zadr. posestvo Šratnek, 6000 din,
2. nagrada: združni bik, rejec Anton Gorenšek, p. d. Lužnik, 5500 dinarjev,
3. nagrada: Jakob Merkač, p. d. Matevž, 2500 din.

Krave:

1. nagrada: Jakob Merkač, p. d. Matevž, 6000 din,
2. nagrada: Zadr. posestvo Šratnek, 5000 din,
3. nagrada: Valentin Sovinc, Lubenčeva bajta, 4500 din,
4. nagrada: Valentin Berložnik, p. d. Šolar, 4000 din,
5. nagrada: Anton Gorenšek, p. d. Lužnik, 3500 din.

Telice:

1. nagrada: Zadr. posestvo Šratnek, 3500 din,
2. nagrada: Anton Gorenšek, p. d. Lužnik, 3000 din,
3. nagrada: Vinko Razgoršek, p. d. Kováč, 2500 din,
4. nagrada: Marija Zdovc p. d. Rožank, 2000 din,
5. nagrada: Jakob Pori, p. d. Gampret, 1500 din,
6. nagrada: Ivan Logar, p. d. Nacesnik, 1000 din.

Po sklepu komisije so bile nagrajene po 1000 din tudi krave, ki niso v rodovniku, in sicer od naslednjih živinorejcev:

1. Anton Skobir, p. d. Muš,
2. Jurij Pratkanar, p. d. Protič,
3. Neža Gorenšek, p. d. Černjak,
4. Štefka Plešivčnik, p. d. Janet,
5. Albert Gostenčnik, p. d. Ošven,
6. Maks Zdovc, p. d. Ivartnik,
7. Ivan Hudopisk, p. d. Mihev,
8. Alojz Lesjak, p. d. Pavel.

Vse omenjene nagrade sta prispevali obe kmetijski zadrugi iz svojih sredstev — fonda za pospeševanje živinoreje. Vsak živinorejec je dobil živino pri KZ Tolsti vrh po 400 din na glavo, pri KZ Kotlje pa po 500 din. Nagrade so bile razdeljene na slovesnosti v Zadr. posestvu domu v Kotljah. Po izročitvi nagrad so kotuljski pevci zapeli nekaj narodnih. Pred ljudskim rajanjem so člani kulturno-umetniškega društva zaigrali še veseloigro, katero je gledala in poslušala nabito polna dvorana. Zadovoljstvo živinorejcev je bilo splošno in so si želeli še več takih prireditev.

Upamo, da bo prihodnja živinorejska razstava dosegla še večji uspeh in da jo bodo tudi materialno podprli merodajni činitelji!

Beno Kotnik

Milemot Lotar, transportni oddelek:

„Fužinar“ naš list

Še o »Fužinarju« dve kiti,
ki težko ga je dobiti.
Številko vsako zamudim,
ker ga brez denarja ne dobim.

Zato je meni to uganka,
zakaj pred »plačo« vedno manjka.
Če bi do »plače« počakali,
bi »Fužinarja« lahko plačali.

NOVA ELEKTRIČNA PEČ

nov vir plemenitih jekel in nadaljnji temelj ravenških fužin

1. oktobra 1955 je v veliki hali ravenške jeklarne zažarela nova 10-tonska električna peč. Brez vsakih takih okoliščin smo jo postavili in brez posebnega oklica vključili v obrat, kajti vse skupaj je načrtna, nujna in logična dopolnitev jeklarne za oskrbo jugoslovanske delavnosti s plemenito kovino.

Peč je reparacijski kos, moderen obračalni agregat z mehaniziranim streženjem. Naložitev vložka traja največ do pet minut. V pogledu praskanja eksplozivnih kosov, ki zaradi površnosti zbiralcev starega železa le še proniknejo v jeklarne, je novo mehanizirano nakladanje tudi bolj varno od siceršnjega lopatanja.

Bolj žalostno smo pred leti gledali, ko smo morali vrniti tak izposojen lonec. Sedaj imamo več kot nadomestilo: peč odličnega hoda in imenitne uporabe. Tudi pri nas sedaj že pritiskamo samo na gumb v nadomestilo težaškega in zamudnega dela. Obrat je veselo pogledati. Vso montažo so izvršili naši domači »kavli«, le za puščanje v pogon smo povabili firmske graditelje, ki so delo pohvalili.

Jeklarna na Ravnah se je tako pomembno dopolnila in ravenški jeklarji bodo storili vse, da bo ta dopolnitev prav uporabljena. To je mala novica in to je velika dolžnost.

Bogdan Žolnir:

DOLIČ - PODKLANEC - POLJANA -

Pozorišča zadnjih bitk druge svetovne vojne

(Podatke zbrali v Muzeju NOV Slovenj Gradec za okrajno kroniko)

Brigade IV. operativne cone, predvsem Tomšičeva, Šercerjeva, Bračičeva, pa tudi Šlandrova in Pohorska brigada so porušile do konca aprila 1945 mnogo važnih komunikacij, ki naj bi zadrževala na slovenskem ozemlju umikajoče se nemške in kvislinške sile, da bi te ne mogle pobegniti nekaznovane z jugoslovanskega ozemlja.

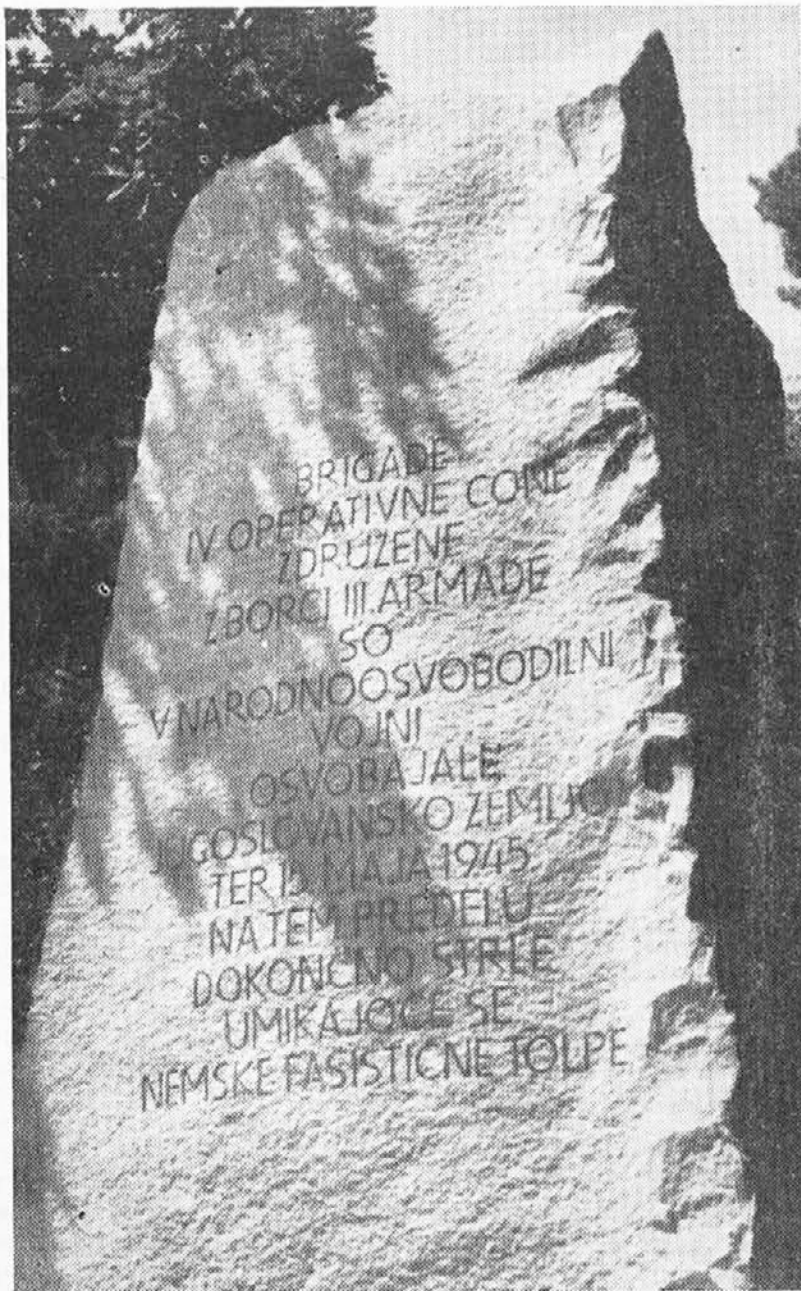
Hitlerjeva Nemčija je bila tiste dni v zadnjih zdihljajih. Radio je prinesel vest o srečanju ameriške in ruske armade v kraju Torgau ob Labi. Dne 29. aprila 1945 so Italijani ustrelili Mussolinija, 1. maja 1945 je končal Adolf Hitler, 2. maja je Rdeča armada zasedla Berlin, narodi so pričakovali konec vojne, svobodo, mir.

Jugoslovanska armada je držala pred dokončno osvoboditvijo Jugoslavije v sklopu splošne zavezniške fronte okrog Nemčije področje od reke Drave do Jadranskega morja. Pred fronto naše vojske so stale spomladi leta 1945 še velikanske nemške sile, ob koroški meji proti Štajerski in Gorenjski pa so bile razporejene: 438. nemška divizija, nemški lovski polk »Treeck«, deli 14. nemške SS-divizije, polk ruske »osvobodilne« armade vlasovcev, močne nemške policijske sile, na Gorenjskem Rupnikovi domobranci, na Štajerskem ustaši, četniki ter drugi podrepaniki.

Ko so dne 1. maja 1945 enote JA vkorakale v Trst in zasedle Gorico in Tržič ter se srečale z 8. angleško armado, je takoj zatem poslala naša IV. armada močan motoriziran odred skozi dolino Soče na Koroško.

Dne 7. maja 1945 je podpisala Nemčija kapitulacijo, zavezala se je, da bodo prenehali z vojno in vsakim odporom dne 8. maja 1945 ob 23.01 in da bodo predali vse orožje in vojno opremo enotam zavezniških armad. V tej dobi, ko sta bila osvobojena 7. maja Ljubljana in 8. maja Zagreb, pa so imele naše štajerske brigade dokaj težavne naloge, v katerih naj bi na eni strani zadrževale in uničevale odstopajoče Nemce, na drugi strani pa pohitele na slovensko Koroško in jo osvobodile.

Po vsem svetu so slavili 9. maja konec vojne. Po Mislinjski in Mežiški dolini je vladalo neko zatišje, bližal se je vihar, kakršnega ni bilo niti med vojno. Iz Titovega štaba Jugoslovanske armade so prihajala navodila IV. in III. armadi JA, kako naj nemudoma presekata pot bežečim Nemcem; povelja za premike sta prejeli tudi naši domači skupini slovenskih brigad, katerih prva je bila doslej na področju severno od Save od Zidanega mosta proti Ljubljani (6. in 11. brigada),

Spomenik
v Podklancu

ob južni železnici in koroški progi na Pohorju pa 1., 2. in 13. brigada.

Brigada XIV. divizije se je po ukazu IV. operativne cone že premaknila na Koroško; tudi 6. in 11. brigada sta prejeli dne 8. maja povelja Glavnega štaba za odhod na Koroško. Čez Menino planino so krenili v Savinjsko dolino, da bi dosegli Velikovec preko Solčave in Železne Kaple.

Tukaj pa začnemo slediti nadvse zanimivim dogodkom zadnjih dni druge svetovne vojne. Naše slovenske brigade so presekale pot bežeči nemški armadni skupini »E« pod vodstvom generalnega polkovnika von Lehra, ki je štela okoli tri sto tisoč do zob oboroženih vojakov, ki so si vsi prizadevali, da čimprej dosežejo znana koroška vrata pri Dravogradu in na Poljani, da bi se predali v Avstriji Angležem. Toda te namene so jim preprečili nagli ukrepi Jugoslovanske armade. Do Dravograda je prihitela tudi skupina enot naše III. armade, obroč okrog von Lehrove vojske je bil zaprt.

Povelja Glavnega štaba Slovenije o odhodu na Koroško je prejel štab XIV. divizije v Št. Janžu pri Velenju. Odšli so takoj na pot! Kljub temu da je izvršila Šercerjeva brigada dne 3. maja 1945 močan

napad na Nemce pri Dravogradu ter zasedla vse utrdbe na desnem bregu, ni mogla naša divizija preko Drave, ker so branili Nemci most s težkim orožjem. Zato je krenila divizija po daljši poti proti Železni Kapli.

Tomšičeva brigada je pričela 4. maja napadati utrjeno nemško postojanko v Črni in še preden je bila ta strta, je morala divizija po nalogu IV. operativne cone naprej. Ta čas so 6. maja zjutraj zlomili borci Bračičeve brigade odpor Nemcev v Žerjavu. 7. maja je bila Tomšičeva brigada v okolici Železne Kaple, od koder je nadaljevala pohod proti Žitari vasi, kjer je prišlo do hudih borb med XIV. divizijo in neko nemško SS-divizijo. Zatem so Nemci dne 9. maja sporočili pri Galiciji na Dravi štabu XIV. divizije, da bodo branili linije na Dravi. Zato je komandant XIV. divizije, Efenka, odredil preko štabne radijske postaje svojim brigadam takoj nove položaje in naloge: Tomšičeva brigada je morala mimo Sinče vasi proti »staremu versajskemu plotu« pri Holmcu, kjer naj bi razorožila bežeče fašistične enote, ki bi se rade umaknile na Koroško k Angležem, preden bi jih dohitela III. jugoslovanska armada. Šercerjeva brigada je morala v Velikovec, Bračičeva brigada

pa je šla ob Dravi do Borovelj, kjer naj bi razorožila dve nemški diviziji, ki sta se pomikali preko Karavank z Gorenjske in s katerima je imela 13. brigada 10. maja še bitke nad Borovljami in na mostu na Dravi. (Tukaj je bil ubit Trbovškov Štefan kot parlamentarec!) Del Tomšičeve brigade, ki je razorožil skupno z Angleži SS-bataljon v Sinči vasi, je dne 10. maja 1945 zasedel Prevalje in Ravne ter prišel do Dravograda. Povsod je razoroževal bežeče ostanke nemške vojske, katere pa je bilo vedno več in več! Zato so si Nemci prizadevali, da bi njihove enote, ki so se valile od Celja preko Saleške in Mislinjske doline, obdržale dravograjska izhodna vrata za umik proti Labotu in Žvabeku, kar pa jim je preprečila 51. divizija III. armade in neka bolgarska divizija, ki sta prihiteli preko Maribora v Dravograd.

Nemci so krenili takoj proti Ravnam, deli Tomšičeve brigade pa so jih razorožili, ujetnike pa predajali 51. diviziji, ki jih je vodila naprej proti Pliberku, od koder so se vračali ob Dravi nazaj skozi Dravograd do Maribora, kjer je ujetnike oddala III. armadi. Kljub temu, da so bile sedaj na koroških tleh enote XIV. divizije, pri Dravogradu enote naše III. armade in da je prispela preko Karavank na Koroško enota IV. armade s tankovskim bataljonom, se Nemci našim enotam niso hoteli predajati.

V Savinjski dolini smo ujeli generalnega polkovnika von Lehra

Dramatični razvoj dogodkov za štab armadne skupine »E« z generalom von Lehrom na čelu opisuje polkovnik JATov. Ivan Dolničar-Janošek:

Kot komisarja XIV. divizije me je dočel štab IV. operativne cone, da vodim Šlandrovo in Pohorsko brigado severno od Save proti Ljubljani. Pozno zvečer 8. maja smo pa prejeli od Glavnega štaba navodila za premik čez Savinjsko dolino na Koroško. Dne 9. maja zjutraj smo bili v Savinjski dolini. Tamkaj smo opazili dvajset nemških avtomobilov, ki so se pomikali proti Radmirju. Takoj smo se odločili, da jih ustavimo. Predali so se brez odpora. Povedali so, da so namenjeni proti Slovenjemu Gradcu in Dravogradu. Od te skupine smo zvedeli, da je poveljnik armadne skupine von Lehr s štabom v Braslovčah in da se želi predati v Avstriji Angležem in Amerikancem.

S XIV. divizijo nismo imeli v tistih trenutkih zveze, sklenili pa smo takoj, da je treba zapreti prehode preko meje v Dravogradu, Podklancu in na Poljani pri Prevaljah. Zavedali smo se, da za umik Nemcev ni zadosti ena sama cesta in da bo skušal najti general von Lehr izhod iz zagate še posebno zato, ker mu vse naše armade slede in že razorožujejo zadnje konce njegovih kolon. Že ob 10. uri dopoldne je pripeljala naša patrola nemškega majorja, ki je zahteval »predstavnik Titove vojske«, kateremu je hotel izročiti von Lehrovo pismo zaradi umika nemških čet iz ozemlja Jugoslavije. Ker so nas zanimali von Lehrovi načrti, smo sprejeli vabilo na razgovor. Sestali smo se v Letušu dne 9. maja 1945 ob 13. uri. General von Lehr se je s svojim štabom

pripeljal na dogovorjeno mesto v Letuš v oklopniku, okrog hiše so postavili Nemci mitraljeze, medtem ko sem prišel jaz samo s tolmačem in sva bila oborožena le s pištolama. Ko sva vstopila, so naju stražarji pozdravili, tudi von Lehr z dvema generaloma in petimi višjimi oficirji so naju stoji sprejeli. General von Lehr je bil odet v črno pelerino in se mi predstavil »Generaloberst Lehr«. Nemci so v sobi razobesili zemljevide. General von Lehr je prosil, če lahko obrazloži svoje predloge. Povedal mi je sklep, da je na razpolago maršalu Titu, da bo predal večje količine orožja, da prevzame odgovornost za to, da bodo njegove enote disciplinirano zapustile jugoslovansko ozemlje. Ker ima hrane za tri sto tisoč vojakov le še za tri do štiri dni, želi, da mu omogočimo umik, ker sicer ne bo mogel odgovarjati za nasilno ropanje hrane pri prebivalstvu, saj ima v kolonah tudi Čerkeze, četnike in ustaše. Von Lehr je postavil tudi zahtevo, da moramo pustiti vsakemu desetemu orožje, podoficirjem pištole, oficirjem pa posebno orožje, obdržati hočejo tudi kamione za prevoz hrane, na vsak kilometer nemške kolone naj bi pustili »bežečim« Nemcem en tank, da bo štab lahko nemo teno poveljeval. General von Lehr se je tudi zanimal, s kakšnimi silami smo zasedli kraje ob meji.

Vse te von Lehrove zahteve so me začudile. Vprašal sem ga, če ne ve za brezpogojno kapitulacijo, ki je že podpisana! Pojasnil mi je, da dvomi, da bi hoteli vsi njegovi podrejeni štabi odložiti orožje, da pričakuje v tem primeru resne posledice. Ker mi ni bilo znano stanje na meji pri Dravogradu, sem zahteval od von Lehra, da odide s štabom v Topolščico, v štab IV. operativne cone NOV. Cesta proti Šoštanjju je bila silovito zatrpna z vozili, kamioni, tanki in vojsko. Zato smo morali večkrat izstopiti. Gledal sem von Lehra, kako se je bojazljivo umikal množicam. Čerkezi so ga večkrat ustavljali in mu zagotavljali pripravljenost na žrtve, samo da jih ne izroči partizanom in Rusom. Komaj zvečer ob 17. uri smo prišli v Topolščico, kjer sem von Lehra in njegov štab predal v IV. operativni coni komisarju Matevžu Hacetu in načelniku štaba Peru Brajeviču. Ker so naše enote tega dne prispele v Celovec, Nemci pa so želeli izročiti predajo Angležem, s katerimi so podpisali premirje, so v IV. operativni coni zahtevali od von Lehra brezpogojno kapitulacijo in predajo vsega orožja in opreme. —

Von Lehrov pobeg in ponovna aretacija

Tiste dni je bil v štabu IV. operativne cone kot pomočnik šefa obveščevalnega centra kapetan Nace Miklič, ki pripoveduje o von Lehrovih zahtevah takole:

V štabu IV. operativne cone je bilo izredno razpoloženje zaradi kapitulacije Nemčije. Vso noč smo bili pokonci, s civilnim prebivalstvom smo kurili kresove, ki so v noči od 8. na 9. maj označali konec vojne. Mi smo prišli zvečer 8. maja v Topolščico. Zaščitni bataljon štaba IV. operativne cone, ki je štel okrog 150 borcev, je prejel nalogo, zadrževati bežeče Nemce pri Šoštanjju in jih razoro-

ževati. Brigade XIV. divizije, ki so štele vsaka po tisoč borcev, so že bile na koroškem ozemlju. Dne 9. maja sem bil na delu v štabu IV. operativne cone, ko so pripeljale patrole v osebnih avtomobilih celotni von Lehrov štab. Ker sem moral pričeti zasliševati, so mi določili za tolmača našega štabnega zdravnika dr. Beningerja, von Lehru pa je tolmačil neki nemški vojak, ki mi je povedal, da je doma iz Maribora. Von Lehr je bil silno vznemirjen. Zahteval je zaščito nemških vojakov po mednarodni konvenciji, postavil je zahtevo po zasebnem komfortnem stanovanju in kuhinji ter po prostem gibanju podnevi v okolici hiše. Vodstvo štaba IV. operativne cone si je predvsem prizadevalo, da bi izdal von Lehr kot poveljnik nemške armadne skupine svojim četam povelje za organizirano predajo in v tem sta komandant Skala in komisar Brkin tudi uspela. Von Lehr je na to pristal, zahteval je v svoji prebrisanosti zase radijsko oddajno postajo, s katero bo lahko pozival nemško divizijo, da odloži orožje. Nemški poveljnik je moral začeti pisati tudi pozive svojim enotam, naj takoj kapitulirajo. Naš štab cone je zahteval nekaj nemških oficirjev, ki naj odhite v več smeri z našimi partizan-officirji iz štaba IV. cone, da bi skupno predali von Lehrovim enotam zahtevo njihovega poveljnika o popolni predaji.

Von Lehr je bil v škripih. Vsaki dve uri me je klical ter zahteval nemogoče stvari. Zraven njega smo imeli še dva generala, prvi je bil letalski, drugi SS-general. Vse te smo ločili od ostalih višjih oficirjev, stanovali so po vilah pri bolnici v Topolščici. Dne 10. maja 1945 smo pobrali vsem skupaj tudi pištole. Te ukrepe so narekovalle vse večje in večje skupine bežečih enot nemške vojske, ki so hotele doseči onstran meje vojsko naših zaveznikov — Angležev.

Vedeli so, zakaj se lahko boje obračuna z nami. Nemški generalni polkovnik von Lehr me je zopet klical. Preko tolmača dr. Beningerja sem mu sporočil, da mu bomo dali vse tisto, kar je on nudil našim narodom od leta 1941 do 1945. Opomnili smo ga na množično streljanje v Beogradu, na Jasenovac, opozorili smo ga, da je bil komandant letalskih sil, ki so leta 1941 porušile Beograd, povedali smo mu, da vemo, kako je on kot komandant okupacijskih sil na Balkanu bil tudi organizator več ofenziv proti narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije. Nemški poveljnik armadne skupine »E« ni ničesar odgovoril! Za ves nemški štab so kuhale tiste dni usmiljenke iz bolnišnice v Topolščici.

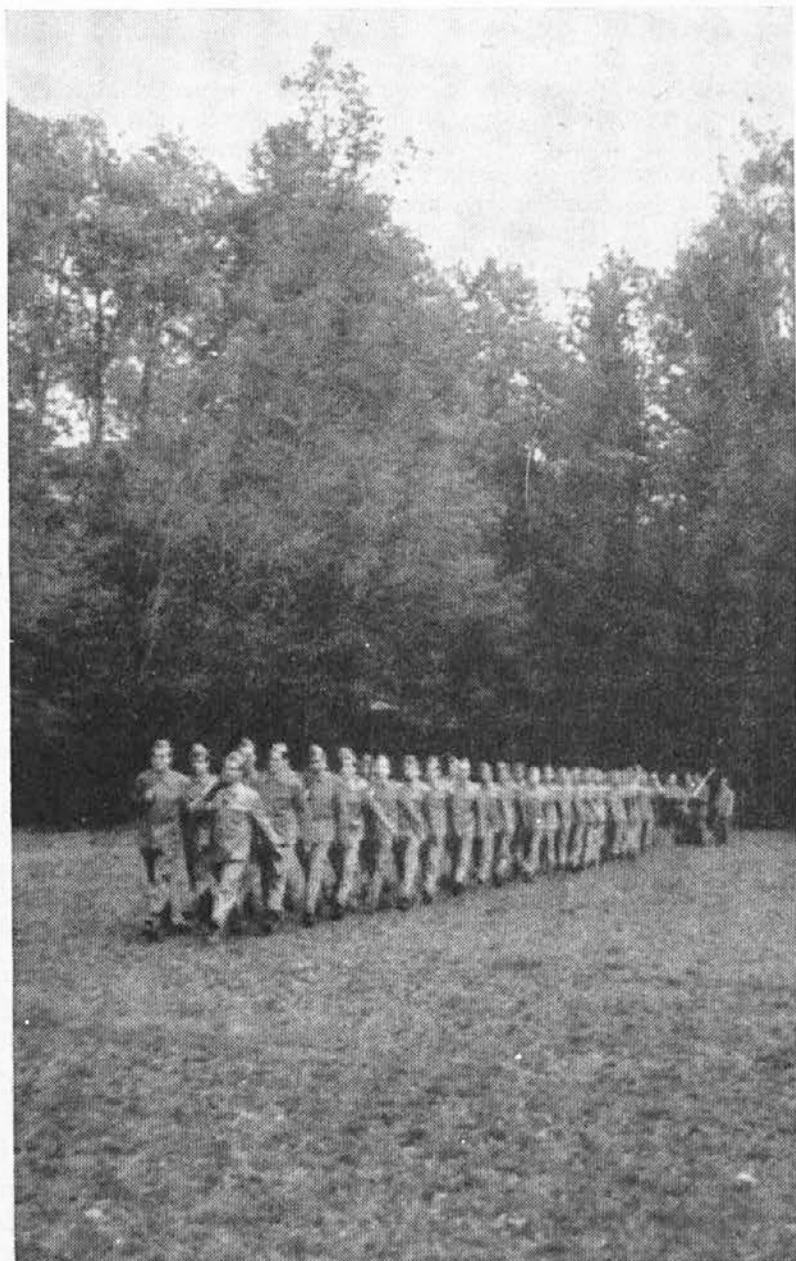
Von Lehr ni vedel ničesar o razporeditvi naših štajerskih brigad. Večkrat sem premišljeval, kako bi nas lahko nemške sile zdrobile v Topolščici, saj je bilo po vsej štajerski, še posebno v bližnjem Šoštanjju vsako uro na tisoče in tisoče novih nemških bežečih kolon, mi smo pa držali tukaj njihovega poveljnika s celotnim štabom! Von Lehr me je zopet poklical. Dejal je, da se boji epidemije, ker ni dovolj vode, ker je na tisoče konj, toda dr. Beninger mu je svetoval, naj se tega ne boji, za to bo poskrbela naša oblast!

Dne 11. maja 1945 sem moral zgodaj zjutraj predati po nalogu štaba IV. ope-

rativne cone celotni von Lehrov štab v varstvo majorju »Džemsu«. Štab IV. operativne cone z zaščitnim bataljonom se je podal na pot proti Koroški. Vozili smo se v nemških avtomobilih preko Št. Vida, Črne in Mežice v Velikovec. Medpotoma smo srečavali velike kolone nemške vojske, ki so jih naše brigade razoroževale. V Velikovcu smo zasedli hišo bivše občine, pred njo pa razmestili naš vojni park.

Dne 12. maja 1945 sem prejel nalogo od komandanta IV. operativne cone, polkovnika tov. Staneta Petra-Skale, da odidem takoj v Topolščico po generalnega polkovnika von Lehra, katerega naj takoj privedem v Velikovec. Cesta preko Poljan, Mežice in Črne je bila prenatrpana z raznimi vozili in nemško vojsko. Na ozkih mestih smo čakali večkrat po pol ure. Naš tovorni avto je imel na blatnikih velike rdeče peterokrake zvezde. Imeli smo razvito jugoslovansko zastavo, begunci pa so bili tako demoralizirani, da nas ni nihče teh deset tisočev napadel. Srečavali smo luksuzne avtomobile, manjše oklopnike in niti slutili nismo, da je med temi kolonami tudi komandant nemške vojske na Balkanu, kateremu je uspelo pobegniti in je bil le še nekaj kilometrov od avstrijske meje. Čim bolj smo se bližali Šoštanju, tem več je bilo bežečih nemških in ustaških kolon. V Šoštanju sem se oglasil mimogrede pri komandantu mesta, pri poročniku Kolumbu, ker so me zanimala razmere v Topolščici. Prav tedaj pa je prihitel na kolesu kurir in predal pismo. Iz njega smo zvedeli, da je major Džems moral za nekaj ur iz Topolščice, medtem pa je verjetno von Lehr izkoristil razmere ter s pomočjo radijske oddajne postaje poklical do zob oborožene umikajoče se nemške enote, ki so s tanki prihitele v Topolščico in ga rešile ujetništva.

Ker ni bilo mogoče misliti na to, da bi bežeče nemško-ustaške kolone prehitevali, von Lehra pa je bilo treba vsekakor ujeti, smo pohiteli preko Gornjega grada, Kamnika, Kranja na Jezersko. Ceste so bile na mnogih mestih razkopane od min, več kje smo jih morali zatrpavati, tako da smo prihiteli komaj ob 4. uri zjutraj dne 13. maja v štab IV. operativne cone v Velikovcu. Vsi so skočili na noge in pohiteli z angleško vojno misijo, ki je še vedno bila pri nas, v štab angleške tankovske divizije v Velikovcu. Komandant cone tov. Skala je predvideval, da je uspelo von Lehru medtem že priti na Koroško, kjer se je gotovo že predal Angležem. Razgovori so trajali do 16. ure, ko me je zopet poklical komandant cone ter mi sporočil: »Vzemi močno spremstvo partizanov in potrebna prevozna sredstva, tu je naslov vile in ulice, v kateri je skrit von Lehr in njegov štab!« Angleži so torej morali predati zločinca, ki je bil krivec tolikih groznih dejanj na Balkanu, posebno v Jugoslaviji! Na dvorišču vile smo zagledali žensko. Brž ko smo hišo obkolili, smo jo vprašali, če stanujejo tukaj neki nemški višji oficirji. Dr. Beninger, ki je tolmačil, ji je naročil, naj vstopi v vilo in pokliče nemške oficirje. Trenutek za tem so se že prikazali na stopnicah general von Lehr, za njim še ostala dva generala in višji oficirji njegovega štaba. Takoj sem jim sporočil aretacijo. Bilo mu je silno mučno,

Zbor
predvojaške
vzgoje

posebno še, ko je zvedel, da jih bomo odvedli v štab XIV. udarne divizije. Vtis, ki sem ga imel v tistem trenutku, je bil čudovit! Ti elegantni nemški oficirji mogočne armadne skupine so bili videti kot nekakšni srednjeveški vitezi, vsi so bili v novih uniformah, okrašeni s sijajnimi lesketajočimi se odlikovanji, sedaj smo jih pa zajeli zopet mi, strgani in skoraj bosí partizani-zmagovalci! Komandant divizije Efenka jih je kmalu zatem predal poveljstvu III. jugoslovanske armade. Tako so štajerske partizanske brigade zajele v zaključnih operacijah celotni štab von Lehrove vojske s komandantom na čelu. —

Umikajoče kolone von Lehra niso hotele odložiti orožja

Oficir iz štaba IV. operativne cone Drago Markovič in njegov kurir Stane Aberšek sta morala po ukazu IV. operativne cone oditi zvečer, 9. maja 1945, proti Mislinjski dolini, skozi katero so se valile nepregledne kolone Nemcev, ustašev in kozakov. Ta dva bivša partizana pripovedujeta, kako napeti trenutki so bili tiste dni. Brž ko je von Lehr pristal na predajo, so poslali iz štaba cone proti Slovenjemu Gradcu in v Savinjsko dolino naše oficirje ter von Lehrovega odposlanca s posebnim pismom ujete nemške

komande, da morajo predati orožje in opremo partizanskim enotam. Pozno zvečer 9. maja smo se odpeljali z nekim nemškim majorjem skozi Velenje proti Gornjemu Doliču. Šofer vozila je bil nemški vojak, doma z Dunaja. Dne 10. maja 1945 ob 1. uri smo privozili do križišča v Doliču. Misleč, da bomo tamkaj naleteli na nemške divizije, smo bili sedaj v kozaški koloni, ki je zatrpala ceste, tako da nismo mogli nikamor naprej. Povelje generala von Lehra o predaji orožja nismo mogli nikomur predati. Zato smo pri Navršnikovih prenočili. Drago Markovič pripoveduje, da ni hotel nemški major ničesar vedeti o tem, kaj so Nemci počeli pri nas med vojno. Vso noč se ni mogel ločiti od pištole. Večkrat mi je med nočjo zagotavljal, da se bodo Nemci brezpogojno predali, tega pa ne more trditi za kozake in ustaše. Zjutraj ob 8. uri smo prišli v Slovenj Gradec, kjer je bila nemška divizija. Avto, v katerem smo potovali, je imel nemške štabne oznake, vendar so povsod strmeli v nas z začudenjem, ker smo bili zraven nemškega majorja še trije partizani z rdečimi zvezdicami na kapah. Z nami je bil tudi oficir iz obveščevalnega centra cone Miran Tratnik. Večkrat je bila po poti situacija precej kritična! Nekateri skupine bežeče vojske

so naš avto ustavljale in hotele zvedeti, kaj hočemo. Ko so zvedeli, da smo delegacija JA za pregovore in predajo, nas je nemški major komaj rešil posledic. Kozaki s črnimi kučmami so nas na urnih konjih večkrat obkoljevali. V Šmartnem pri Slovenjem Gradcu smo krenili v vas, da bi zvedeli od naših ljudi, če je kje v bližini kakšna naša enota. Nismo je mogli najti, ker je Šerčerjeva brigada že 5. maja 1945 prodrla južno od Dravograda proti Koroški. Jasno nam je bilo, da se kljub kapitulaciji te kolone ne bodo predale drugemu kot kakšni naši večji sili, ki je pa tukaj ni bilo. Ob tej priložnosti smo slišali Nemce, ki so govorili šele o predaji na Koroškem, kjer so Angleži.

V Slovenjem Gradcu so nas takoj v zatranem mestu obkrožili nemški oficirji. Stanje je bilo za nas silno resno, zopet se je pojavil kot rešitelj naš sopotnik in pohitel v štab nemške divizije. Tamkaj je tolmačil povelje von Lehra o predaji. Tačas smo mi poiskali mestni odbor Osvobodilne fronte. Na sestanek k Rozmanu so prišli Križaj, Šumej in Ankon. Telefonske zveze so bile na vse strani pretrgane, v štab cone v Topolščico nismo mogli poslati poročila o stanju v Mislinjski dolini, kjer ni bilo nikogar, ki bi Nemce razoroževal. Iz štaba nemške divizije je prišel do nas nemški polkovnik, visok, strog možakar v spremstvu še enega oficirja. Ko je zvedel, da je tu odposlanec von Lehra, je pristal na predajo nemških sil, vendar je zahteval, naj pridemo vsaj z eno brigado k cesti, ker sicer ne bodo mogli zahtevati od kozakov predaje. Med tem časom pa je že nemški štab divizije zapustil Slovenj Gradec, zato smo pohiteli proti Dravogradu. Dva kilometra poti do Jederte smo prevozili z našim avtom v treh urah. Cesta je bila popolnoma zatrana! Pretila nam je nevarnost od kozakov, zato je oskrbel nemški major motor s prikolico. Tik pred mostom na Meži v Podklancu so nas kozaki ustavili, odvedli na most in hoteli ustreliti. Ko je hotel nemški major razgnati podivjane kozake, so obkrožili še njega. V tistem trenutku je prišel do nas kozaški major v kozaški

uniformi, ki je bil v resnici nemški oficir. Brž ko je uvidel za kaj gre, so nas pustili naprej. Naš oficir Miran Tratnik je tukaj poizvedoval za partizansko radijsko postajo nad Otiškim vrhom, da bi poslal podatke štabu IV. operativne cone v Topolščico, vendar je ni našel. Bližali smo se Dravogradu. Ceste in železniško vozlišče je bilo natrpano z nemškimi vozili, proga pa s tanki ter težkim topništvom. V Dravogradu smo se sestali v štabu 68. nemškega korpusa, ki je prišel iz Maribora. Ko so tamkaj zvedeli za vsebino von Lehrovega pisma, se je nama nemški štab oprostil za pet minut, odšli so na posvetovanje. Kmalu zatem so se vrnili. Midva z Miranom Tratnikom sva dobila vtis, da so prejeli Nemci pravkar radijsko poročilo, ker so nama prečitati kraje, da se morajo predajati prvi v Labotu, drugi v Žvabeku, pa v Pliberku, Velikovcu in Celovcu.

Odhitela sva proti Ravnah, kjer sva predvidevala prisotnost enote XIV. divizije. Že v Podklancu sva naletela na partizansko enoto in zvedela od komandanta FRONTE (Sever!), da je komandant XIV. divizije Efenka na Ravnah. Odšla sva k njemu in ga obvestila o stanju v Mislinjski dolini in v Dravogradu, kjer je nakopičeno ogromno dragocenega težkega orožja. Zvečer tega dne, 10. maja 1945, sva se vrnila preko Črne in Št. Vida v Topolščico ter podala IV. operativni coni poročila. Sedaj je bilo jasno, da se nam bežeče nemško-ustaško-kozaške kolone ne bodo hotele predati brez boja. Hotele so zbežati pred kaznijo! —

Poslednje bitke v Doliču, Podklancu in na Poljani

V soboto, dne 12. maja 1945, se je skozi sotesko Hudo luknjo in iz Vitanja pomikalo vedno več in več ustašev, Nemcev in kozakov proti Doliču. Ker so bili sestradani, so kradli po kmečkih domovih vse, kar jim je prišlo pred oči. Že tega dne pa jih je dohitela zmagoslavna Majevička brigada, jim zaprla pot proti Mislinju in Dravogradu ter jih pozvala k predaji, ki so jo odklonili. Tega dne ob 11. uri do-

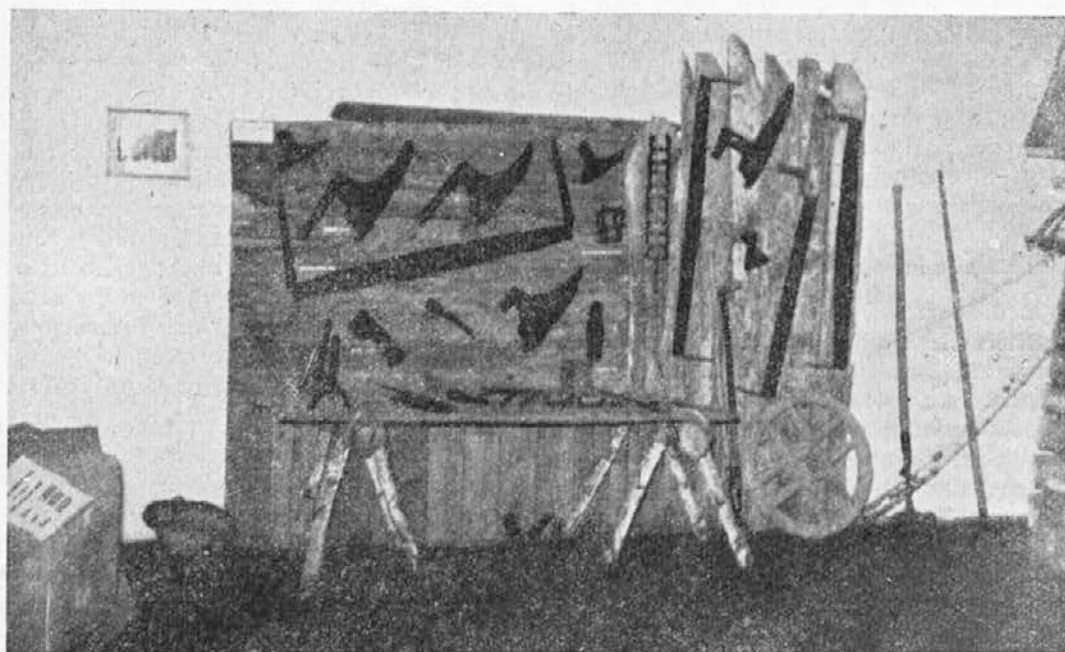
poldne se je pričela silna bitka, ki je trajala preko nedelje do ponedeljka dne 14. maja 1945. Od topovskih granat in min so goreli gozdovi, podivjani in razjarjeni ustaši so pobijali civilno prebivalstvo, požgali so deset hiš na Paškem Kozjaku. Domačini so gledali po bitki strašno sliko, najhujšo med vojno. Dolina Pake od Hude luknje proti Gornjemu Doliču je bila pokrita s trupli onih, ki so morili po Hrvaškem civilno prebivalstvo in hoteli nekaznovani pobegniti preko meje v domnevno varstvo! Tankovske jame, ki so jih Nemci skopali spomladi v Gornjem Doliču, niso zadostovale za grob vseh padlih sovražnikov. Ustaški general, ki je takoj po začetku bitke našel zvezo s partizani iz Mislinja, je ogorčeno protestiral zaradi napada na njegovo vojsko, pokazal je listine, v katerih je imel pisana zagotovila, da se bo lahko mirno pomikal preko Slovenije, dokler se ne bo predal na Koroškem Angležem. V Doliču je obležal za večno!

Od Šoštanja so se preko Št. Vida, Črne in Mežice premikale močne nemške kolone, da bi dosegle pri Holmecu bivšo avstrijsko mejo. Na noben poziv niso hotele odložiti orožja, zato jih je na Poljani zaustavila Tomšičeva brigada. Ker je bila tega dne po Bračičevi, Pohorski in Šlandrovi brigadi zasedena Drava, preko katere ne sme uteči nekaznovan noben Nemec, ustaš, četnik in domobranec, je komandant Efenko izvršil dolžnost. Tomšičeva brigada je uporne Nemce na Poljani zdrobila in ni prenehala z napadom prej, dokler niso dvignili rok! 51. divizija je preživele prevzela ter jih odvedla v taborišče za ujetnike!

Toda kljub temu še ni bilo konca vojne! Strahovite slike vojnega klanja so se vrstile vsepovsod. Ob cestah je ležalo težko orožje, povsod razbiti nemški kamioni, ki so zatrpali ceste, razmetane granate in drugo strelivo, na vseh koncih stotine nemških čelad, vmes pa mnogi fašisti, ki so dvignili bele platnene cunje kot znak predaje! Zatem je še prispela od Slovenjega Gradca skozi Prevalje največja skupina bežeče balkanske kvislinške vojske, ki tudi ni hotela odložiti orožja, kljub temu da sta jo napadli naša Tomšičeva brigada ter 7. brigada iz 51. divizije. Četniki, ustaši in domobranci so nudili silovit odpor, predali so se šele potem, ko je komandant XIV. divizije Efenka odšel do angleškega generala, s katerim je v Pliberku sporočil ustaškemu vodstvu, da XIV. in 51. divizija ne pustita nikogar več naprej! Sedaj so klonili tudi ustaši ter odložili s četniki vred orožje.

Na spomeniku sredi Poljane je izklesano v surovi granitni obelisk: 'Tukaj so omagale 14. maja 1945 poslednje Hitlerjeve in ustaške divizije pod zmagovitimi udarci partizanske vojske...!'

Zadnji udarec pa so prejele tuje vojske na naših tleh dne 15. maja 1945 v Podklancu pri Dravogradu, kjer so brigade IV. operativne cone, združene z borci III. armade pokončale zadnje ostanke okupatorskih sil, ki so bežale iz osvobojene Jugoslavije, zato je 15. maj 1945 končni dan zmage naših narodov!«

Slika starega tesarskega orodja iz ravnega muzeja

Tolstovrška slatina

IZ DOMAČE VODNE ZGODOVINE

Izvirki mineralne vode ob Meži so nam vsem znani — namreč to, da je tam na več mestih dobra kislá voda, ki vsestransko sveži. Poglejmo celo zadevo nekoliko bliže.

Koroška je že od nekdaj slovela tudi po svojih vrelih kislé vode. Poleg starega »Rimskega vrelca« v Kotljah ter Preblauske slatine so prebivalci ob reki Meži med Ravnami in Dravogradom že rod za rodom hodili po kisló vodo k studencu ob desnem bregu Meže blizu naselja Podklanec. Ta vrelec ni bil nikoli zajet in trgovsko izkoriščen, ampak so ga izkoriščali le domačini kot osvežujočo in zdravilno mineralno vodo.

Drugi vrelec — »Tolstovrška slatina«, ki izvira na levem bregu in tik reke Meže, pa so dali analizirati že davno. Ker je analiza pokazala, da ima ta voda sestavine za zdravljenje jeter, žolča in srca ter se je pokazala kot dobro odvajalno sredstvo proti zapeki in še proti sladkorni bolezni, so tedanji lastniki vrelca zajeli ter začeli vodo razpošiljati. Predvsem je bila namenjena bolnikom — pa tudi gostilničarjem kot osvežujoča kislá voda, ki se je mešala tudi z vinom brez počrnitve — torej v pravi in okusni brizganec.

To slatino so krstili kar za »tolstovrško«, ker izvira pod Tolstim vrhom. Zaradi zdravilne blagodati pa tudi ko ni bilo več mošta, so začeli bolniki in drugi prebivalci pridno romati k vrelcu, kjer so trgovsko navdahnjeni lastniki postavili poslopje z gostilno in malim letoviščem. Prebivalcem takratnega Guštanja ter delavcem jeklarne na Ravnah pa je bila gostilna oziroma vrelec Tolstovrške slatine takoj priljubljena izletniška točka. Okoliški gostilničarji so vodo tudi kar sami vozili v svoje postojanke.

Do leta 1910 je bil vrelec, ki so ga Nemci imenovali »Fettengupfer-Quelle«, vedno v nemških rokah. Meseca julija 1910 je tedanji lastnik Tobias Navratil podjetje z vrelcem in gostilno prodal slovenskemu konzorciju. Ta slovenski konzorcij so bili: dr. Vinko Hudelist, zdravnik v Velikovcu, dr. Ferdo Miler, odvetnik v Celovcu, in Anton Pesek, vodja slovenske Ciril-Metodove šole v Št. Rupertu pri Velikovcu. Konzorcij je vrelec na novo izkopal in zajel, dosegel močnejši pritok kislé vode in z betonskim zidom preprečil, da ob deževju ni mogla k vrelcu navadna sladka voda oziroma vodovje Meže.

Ker so bili leta 1910 v takratni Avstro-Ogrski res vsi naši vreli (Rogaška, Radenska, Petanjska in Kotuljska slatina) v nemških rokah, je slovenski konzorcij izkoristil možnost reklame za svojo slatino, reorganiziral podjetje in začel z razpošiljanjem po vsej slovenski deželi. Največ odjemalcev — zdravnikov in gostilničarjev — je bilo v Ljubljani, v Trstu in v Gorici. Slovenski konzorcij je dokupil nekaj sveta, razširil gostilno in napravil več sob za letoviščarje. Nastavil je oskrbnika Andreja Oseta, ki je leta 1912 podjetje od konzorcija odkupil ter uredil poleg gostilne in letovišča še trgovino z mešanim

blagom, poštno zbiralnico, zalogo piva ter trgovino z deželnimi pridelki. Poleg tega so bile tam razne prireditve, predavanja, sestanki, celo gledališke predstave in shodi — kar nekako slovensko shajališče.

Pred prvo svetovno vojno leta 1914 so razposlali 28 vagonov vode, kar je bilo za tako malo podjetje precej. Večinoma so šle pošiljke takrat na Hrvaško in v Slavonijo. Po zlomu Avstro-Ogrske in ob bojih za slovensko Koroško meseca maja 1919 je bil poškodovan tudi vrelec Tolstovrška slatina. Volksverovci, ki so za tri tedne zasedli Mežiško dolino, so vrelec poškodovali z granatami v maščevanju nad tedanjim slovenskim lastnikom podjetja, ki je bil takrat predsednik Narodnega sveta za Mežiško dolino.

Z osvoboditvijo Mežiške doline in slovenske Štajerske so prišle vse znane slatine v slovenske roke in Tolstovrškega vrelca niso več popravljali, ker je dajal premalo kislé vode in se ne bi izplačali ogromni stroški novega zajetja. V letu 1918 je tudi »Rimski vrelec« v Kotljah od takratnih nemških lastnikov Apencelerja in Lindnerja kupil slovenski trgovec Vinko Bon iz Rake pri Krškem in ga je pozneje prodal Ani Nešič iz Ljubljane. Podjetje Tolstovrške slatine s posestvom in gostilno pa je Andrej Oset prodal vinskemu trgovcu Cvitančiču, ki je pozneje prevzel gostilno Kleinlerher v Guštanju, kjer njegova vdova Tončka Cvitančič, roj. Kotnik, še danes vodi znano najemno gostilno s tujskimi sobami.

jt.

Izdaja: upravni odbor Zelezarne Ravne — Urejuje uredniški odbor — Tiska: Mariborska tiskarna v Mariboru — Odgovorni urednik: Avgust Kuhar

Nekatere družine so tako shranile naš fužinarski list. Sedaj ga je že za pet letnikov. Vezan se manj razvleče in bo tako ohranjen morda tudi za bodoči rod, ki bo kdaj rad pogledal nazaj na naših fužin veliki direndaj

MOJ LETOŠNJI DOPUST V AVSTRIJI

Kot upokojenec sem letos dosegel tisti višek osebne svobode, da sem zamogel sam sebe zaprositi za letni dopust. Preskrbel sem potne liste zase in za ženo. Četrtega maja sva se peljala k Putniku v Mariboru, kjer sva plačala po 3187 din za krožno potovanje: Maribor—Graz—Dunaj—St. Pölten—Linz—Scharding in nazaj, v veljavnosti za dva meseca. V Narodni banki v Mariboru sva dobila vsak po en ček za 260 šilingov (šiling po 23 din) in korajžno sva v 10% zaupanju na to najino premoženje ter v 90% zaupanju na finančno zmožnost ženinih sorodnikov stopila 5. maja opoldne v brzovlak Maribor—Graz. Komplikacij s strani obojestranskih carinikov ni bilo nobenih.

Dve uri pozneje je nosač že nosil najino prtljago pred nama proti garderobi na graški postaji. Tam zagledam na sredi izhodne hale neko vrsto stenčasa, ki predstavlja nekak plan mesta Graza. Na tem planu je označena postaja z večjo žarnico, ki vedno gori. Od te žarnice vodijo tramvajске proge na vse strani, označeni so hoteli, univerza itd. Pritisnem na gumb in glej, takoj leze mala žarnica od postaje po določeni ulici preko mosta na Muri, čez glavni trg do Jakominijevega trga, kjer se ustavi in mi tako pokaže smer, kje moram iti, da pridem v zaželeni hotel. Aha, to je tak robot, zaradi katerih si v Angliji itd. delovni ljudje že belijo glave zavorlo preteče konkurence, zlasti tudi pisarniško osebje. Baje imajo že robote za računanje, za diktiranje, magnetofone — da, celo za prevajanje na tuje jezike.

Pričakujem nekoga, kateremu sem napovedal svoj obisk. Kupim časopis, se vsedem na klop pred garderobo in začnem brati članek, ki piše o preteči stavki zdravnikov proti vsemogočnemu socialnemu zavarovanju. »Revčki,« mi šine na misel: »ne napijte se preveč korajže, 13.000 vas je in šest milijonov prebivalcev v Avstriji. Kaj pa, če pade bolniškemu zavarovanju v glavo, da postavijo v bodočnosti po mestu slične robote tudi za to reč: Avtomati s tehtnico in z velikim zrcalom, od katerega vodijo diagnostični, prognostični in terapevtski Zeileisovi valovi v notranjost z magnetofonom... Član bolniškega zavarovanja stopi pred tak avtomat — že prej je opremljen z določenimi kovinskimi značkami — ter vrže v primeru potrebe eno izmed teh v avtomat, pokaže jezik v zrcalo, pove svoje težnje ter dobi po dveh minutah diagnozo, recept in morda še napotnico v bolnico. Potemtakem ostane samo še delo v bolnicah — in kaj si morete potem pomagati vi drugi zdravniki...?« Iz tega sanjarjenja me prebudi napovedani sorodnik, ki naju čaka z avtom, naju popelje najprej v Avstrijsko narodno banko, kjer zamenjava najine čeke v šilinge, potem pa naprej na njegov dom.

Drugi dan sem obiskal univerzo in klinične ustanove, v katerih sem pred kakimi 46 leti pričel srkati prve kapljice medicinske vede in kjer sem prebil skupaj šest let. Stopal sem pred avlo in zagledal bronasti kip že davno umrlega dr. Preglja,

ki je dobil svoj čas Nobelovo nagrado za raziskovanje mikrokemije hormonov itd. in ki je znan po »Preglinu«. Ta pogled mi je zbudil spomine na čase mojega bivanja v Grazu in tudi spomine na dr. Preglja, ki je bil rojen Korošec — iz Železne Kaple — ter znal dobro slovenski. Kot asistent za eksperimentalno patologijo sem bil večkrat v njegovi družbi v kavarni Tonethof, kamor je koroške medicince večkrat povabil. Iskal sem še nekega sošolca-medicinca, s katerim sva skupaj študirala že na gimnaziji v Trstu in potem tudi v Grazu. Žal je bil na dopustu.

Vzbujam svoje spomine. Kot sin železničarja pridem prvič na univerzo v Grazu. Krčevito iščem instrukcije — večinoma gluha vrata. Šele v četrtem letu mala štipendija in po doktoratu skromna službica na zavodu za eksperimentalno patologijo. V sredi kultur bacilov, belih mišk, kuncev in slično sem se kar srečnega počutil. To mirno sožitje je razpršila prva svetovna vojna in naenkrat sem se znašel v neki vojni opazovalni bolnici v Galiciji, pozneje v vojni prosekuri v Olomucu, v bolnici pri Lwowu (Lemberg) in na frontah na Poljskem, v Romuniji ter nazadnje na Pijavi. Graz je bil v mirni dobi res mirno mesto in kar pripravno za penzioniste, kamor so se ti zatekali iz celokupne Avstrije in je zaradi tega to mesto tedaj upravičeno nosilo ime »Penzionopolis«. Sedaj pa name niti najmanj ni napravilo tega vtisa. Ima približno preko četrt milijona prebivalcev, 44.000 osebnih avtomobilov in skozi to gnečo sem si moral ubrati pot do prostorov pomladanskega velesejma, v katerih je bila tudi higienska razstava iz Kölna, deloma tudi razstava medicinskih zdravil in aparatov. V teh prostorih je bil tudi leta 1910 jesenski sejum, ko sta se dvignila brata Rennerja s svojim cigari podobnim zrakoplovom, ki je bil pritrjen na nekem drogu, na katerem sta držala oba brata ravnovesje na ta način, da je eden jezdil na enem drogu navzpred ali nazaj, kakor je to ravno kazalo, da se ni postavil celokupni aparat na glavo. Tako sta letela nekaj minut s polževo hitrostjo v višini kakih 20 metrov. Navdušeno smo tedaj pozdravili za tiste čase izredno čudo.

Korakam skozi ostale hale velesejma, ki so bile napolnjene z električnimi pečmi, hladilniki, poljedelskimi stroji, avtomobili, camping opremo itd. Ustavim se začasno še pri jugoslovanski točilnici, izpijem čašo našega vina, pojem v naglici nekaj čevapčičev in grem proti hali higienske razstave. Pred to razstavo že vidim reševalne avtomobile različnih vrst, planinske reševalne opreme in šotore. Stopim potem v higiensko razstavo, vidim različne medicinske rentgenske aparate, razstavo farmacevtskih strojev, razstavo avstrijskih zdravil in tozadevno literaturo, statistike nezdod, zlasti prometnih. Avstrija se že približuje v pogledu prometnih nezdod procentualno Severni Ameriki.

Na higienski razstavi so: modeli vodovodov, vodnjakov, stanovanj, preparati povzročiteljev različnih nalezljivih bolezni razstavljeni pod mikroskopi, slike

bolezni, ki nastopajo v različnih obratih itd. Če si si ogledal to razstavo, ne potrebuješ knjige o higieni, ker vse vidiš.

Od tod sem se podal potem v grad Regenberg, kjer je krasna zbirka lovskega orodja iz 16.—19. stoletja. Krasen muzej nagačenih lovskega živali in krasne velike lovske slike na stenah, ki razveseljujejo vsako lovske srce.

Dan pozneje smo se že vozili v lepem vremenu preko Semmeringa na Dunaj, kamor smo prišli ravno en dan pred podpisom mirovne pogodbe z Avstrijo. Drugi dan je vladalo na Dunaju izredno veselje: ples, ovacije »tem štirim«, ki so podpisali pogodbo, itd. Obiskali smo opero. Predvajali so ravno Mozartovo »Čarobno piščalko«. Tako smo poslušali dunajske pevce pri njihovem res krasnem petju. Sledili so muzeji na Dunaju. Nadalje smo obiskali St. Pölten z znanimi pokopališči, med temi tudi rusko. Za to pokopališče skrbi avstrijski RK.

Na povabilo sem si ogledal še umobolnico Niedernhart v Linzu na Gornjem Avstrijskem. Ta umobolnica obsega preko 20 hektarjev. Njen ravnatelj je poročen s sestrično moje žene. V začetku druge svetovne vojne so ga nacisti poslali takoj na fronto, ker ni odgovarjala oskrba umobolnice njihovi ideologiji. (To ideologijo smo spoznali tudi na Ravnah n. pr. pri hčerki gostilničarja, ki je bila konec stare Jugoslavije poslana v Novo Celje, od koder so jo gestapovci odvedli v Linz. Tam je bilo menda zbirališče tega »skrbstva«. Od tam so bili poslani nekam v Nemčijo, od koder je dobila mati dotične kar dve žari [pepela] — na eni pomotoma napisan vzrok smrti: vnetje možganske mreže, na drugi pa vnetje trebušne mreže.) Tedaj je bil na Ravnah med okupacijo neki nacistični učitelj, ki me je vprašal, ali poznam neki strup s tremi črkami — Aer. To je pravi grški izraz za zrak. Šinilo mi je v glavo: menda so takim umobolnim vbrizgavali v žile zrak (zračna embolija)?

No, gremo po umobolnici naprej. Seznanil vas bi tu z vtisi, ki sem jih dobil pri romanju skozi dvorane in celice te velike bolnice. Odpiranje vrat, šepetanje umobolnih, sem ter tja kak krik, kak smeh iz kake izolirnice. Neki kanarček žvrgoli v neki obednici, sem in tja kaka radijska glasba, ropotanje šivalnih strojev, tolčenje in potem spet globok in pomirjujoč glas ravnatelja-zdravnika. Eden izmed bolnikov strmi predse in te ne vidi, drugi te ogleduje nezaupno in divje itd. Ta bolnica je bila zgrajena leta 1861. Sedaj sicer ne odgovarja popolnoma, pa jo restavrirajo. Ima okoli tisoč pacientov, ki jih oskrbuje 36 redovnih in 29 svetnih sester, 73 moških strežnikov, 6 zdravnikov, ravnatelj, dva šefa oddelkov in trije praktikanti. Vstopamo v neko pazniško sobo, v kateri morajo opravljati strežniki službo dan in noč, vedno pripravljeni, da posredujejo, če bi začel kdo besneti in postal nevaren. Ta soba je svetla in prijazna spalnica. Svetlo likane postelje, pri vsaki nočna omarica. Korakamo dalje. Nekdo zasleduje obiskovalce s temnimi očmi, drugi z žarečimi, tretji skoraj spi in komaj dvigne težke trepalnice. To so sami novi pacienti, ki se morajo polagoma uvesti v novo okolje. Skozi steklena vrata stopamo

v obednico tega oddelka. Moški različne starosti sedijo tam pri dolgih mizah ter lepijo vrečice iz zlatega papirja. Nekateri opravljajo to delo mirno in spretno, drugi spet krčno, jezik stisnjen med zobovjem in z znojnimi kapljami na čelu ter z nekim smehljajem zapušenosti na ustnicah, če se jim raztrga vrečica. Strežnik v beli halji se potem usede k takemu in mu potrpežljivo ponovno pokaže, kako se to napravi — in po desetkrat, če je treba. In res, gibanje bolnika postane manj krčevito, obraz se razvija. »To je naša delovna terapija...« razlaga zdravnik, »in je bolj uspešna, kakor marsikatero zdravilo.« Nasproti pride peripatetik ter zahteva od ravnatelja, da ga takoj izpusti domov. Zdravnik mu položi roko na rame in reče: »Za to je še čas, prijatelj. Itak prihajaš vsako leto za nekaj tednov, ostani raje sedaj še nekaj tednov, da ti bo bolje...« Korakamo dalje. Ravnatelj odpre malo stransko celico, v kateri ležita dva težka epileptika. V nadaljnji celici leži melanholik, ki se zdravi z medikamenti z največjim upanjem, da popolnoma ozdravi, dasiravno se še sedaj skriva za žimnico. Gremo skozi oddelek mirnih in pohlevnih. Tudi tu delajo, prilepljajo male zastavice na paličice, sestavljajo škatlice itd., sredi med njimi pa strežniki. Ogledamo si še

umivalnice — vse pokrite z belimi ploščicami. Dalje delavnice najrazličnejših obrti. Povsod ne prisilno, temveč povsem prostovoljno delo. Tudi za druge vrste zdravljenja je preskrbljeno: rentgen, električni šok, električne kopeli itd. Lani jih je prišlo 900 novih. Od teh je bilo odpuščenih, če že ne popolnoma zdravih, vsaj zboljšanih 850.

Trajalo je skoro ves dan, preden smo pregledali vse. Vtis pravega skrbstva pod vodstvom prijaznega in človekoljubnega ravnatelja-zdravnika. Neka sestra nam je za slovo podarila še zajčka, ki ga je izdelal neki tak bolnik.

Od tam smo napravili še nekaj izletov v Scherding ob Innu na bavorski meji, v Steyer, staro mesto, kjer je bila prej stara puškarna (Werndel), pozneje pa tovarna avtomobilov »Steyr«, dalje v Bad Hall, kopališče z jodom, in še obisk na skrajno lepo urejeno kmetijo v Zgornji Avstriji. Navsezadnje smo si ogledali še proslavo 50-letnice neke kmečke godbe. Na to proslavo je prišlo najmanj 25 godb iz sosednih krajev.

Ko smo končno zagledali zopet staro leseno postajališče na Ravnah, smo ugotovili, da je ostalo popolnoma neizpremenjeno.

Dr. Boštjan Erat

In spet so zarajali, peli in igrali...

Nagiblremo se v pozno jesen. Naše misli so se nekam navzele otožnosti, kakor se je zemlja napila jesenske vlage. In dobro nam dene, če vsaj kak snop sončnih žarkov poboža svet okoli nas. Vse je bolj radostno, oči dobijo nov blesk in srca vztrepčejo od hrepenenja po močni sončni luči.

Tak pramen veselega razpoloženja nam je prinesel oktobrski umetniški večer (15. 10. 1955). Ustvarili so nam ga domači ravenski plesalci iz folklorne skupine »Svobode« skupno s harmonikarji in pevci. Kaj takega ne doživiš pri nas, ki smo oddaljeni od velikih kulturnih središč — pogosto. Zato smo toliko bolj doživljali lepoto večera in pozabili, da zunaj že krizanteme cvetijo.

To, kar so naše baletke, baletni plesalci in folkloristke(-ti) vadili ob iznajdljivi in skrajno požrtvovalni vaditeljici — naši tov. Hedviki Jamšek cele tri mesece, je tokrat dozorelo in je stopilo pred publiko. Najprej so obiskali Dobrno, nato Ruše, potem so po uspešnih gostovanjih z zanosom nastopili na domačem odru.

Plesni program so poživljali glasbeni in pevski vložki. Tudi v te točke je bilo vložene veliko ljubezni do stvari in pa potrpljenja.

Ko hočeš opisati takle večer, šele začutiš, kako revno izrazno sredstvo je sama beseda. Kje bi mogla mrtva črka razgibati prostor tako, kakor zmora to v baletu izražena gesta ali akord iz Danijelove violine...! Pa vendar! Poskusila bom.

Mladi harmonikarji so nam prvi zaigrali »Svobodno Slovenijo« in »Ne bom se možila«. Prijetno so nas iznenadili s koroškim

rajem: »Je pa krajničič posvava«. Tudi otroški rej »Pastirček« je bila prisrčna točka, šegava in polna zdravih domislic. Sledile so »Ta stara je bolna«, »Veping« (angleški valček), da je nam sedečim kar samo vzdigovalo pete. In spet lepa reč iz »Planinske rože« (Trararara...). Potem so se potopili v večno lepoto »Ave Marie«, katero je občuteno podajal violinist Daniel ob spremljavi tov. Lojzeta Lebiča pri klavirju. Nato živahna izpremema s »Čardašem« (ples). Ljubka sta bila Lotka in Berti v točki »Kam je veselje šlo«. Zelo privlačen, po kompoziciji duhovit in zahteven je bil »Ples v maskah« (po katerem so menda imenovali ta večer »kabaretni večer«). Harmonikarji so podajali še »Bečko koračnico« in »Pod zvezdami«, balet je pričaral milino večera ob Strausovi »Na plavi Donavi«, posebno priznanje je pa žel za edinstveno delo »Trojko«. Naj se vsaj tu malo ustavim: trije beli konjički so pripeljali ob naletovanju snega v zimsko pokrajino mladeniča na sankah. Tu je srečal deklico in z njo radostno in živo zaplesal ruski ples. Potem jo je pa skrbno ogrnil s svojo suknjo in trojka je spet veselo odcingljala v večer.

»Izlet v hribe«, »Kresnica« — so bile ljubke točke harmonikarjev. »Tvoj srček«, prijeten duet s plesom; višek je pa za ljubitelje baleta gotovo pomenil »Ples na ledu«.

V dobrih treh urah je bil ves program mimo. Zanj je bilo pa treba delati (seveda brezplačno) tako tov. Jamškovi in njenemu plesnemu »ansamblu« kakor tudi tov. Francu Metelku in ostalim mnogo mnogo ur. Mučnih ur. Naša Hedvika je n. pr. vse kostume sama izdelala (že to zahteva za

liko točk in ljudi celega človeka za dolge tedne) in kdor je reč videl, je moral priznati, da tudi tukaj ni varčevala s svojo znano iznajdljivostjo. To bo priznal vsakdo, posebno pa človek, ki se je kdaj s takimi posli že sam ukvarjal.

Ob tej priložnosti smo lahko spet videli, da imamo na Ravnah močan kader dobrih plesalk pa tudi plesalcev. In še to: mlada Anica Dobajeva ni zaman nosila v srcu hrepenenja po izpopolnitvi v baletni šoli. Narava ji je dala izreden talent za to. Kaj, ko bi ji le nekako omogočili, da bi svoj sen uresničila? In ali ne bi bilo dobro, ko bi v nekako plačilo za prečute noči in vse skrbi nudili tov. Hedviki Jamškovi — mentorici ravenske folklorne — možnosti, da bi si v tej smeri izpopolnila svoje znanje in obogatila zakladnico plesov tudi na tovrstnih predstavah večjega formata?

Tudi scenerist tov. Miloš Štor in pa razsvetljevalec tov. Vocovnik sta doprinesla svoj delež s skrbno pripravljenimi scenami.

Verjamite ali ne: navadno pri nas ljudje ob raznih predstavah kar nekam rinejo k izhodu, komajda pade zavesa. Tokrat so se pa kljub mrzli noči kar prilepili na stole. Še in še bi gledali in poslušali.

Eno je pa tudi res: na Ravnah bomo morali postati v odnosu do takih kulturnih dogodkov drugačni. Kulturnim delavcem, ki kaj naštudirajo, je edino plačilo polna dvorana navdušenega občinstva. So bile pa tudi tokrat vrste stolov prazne. Ali ni škoda? In še vedno ista pesem: kje so bili tudi tokrat naši fizični delavci (tokrat so pa menda ja še imeli kaj denarja), njim je tak razvedrila polni večer v prvi vrsti namenjen v povračilo za njihove znojne žuljave delavnice.

H. M.

SPORTNE NOVICE

15. oktobra 1955 so študentje, člani naše namizno-teniške sekcije, igrali s študentsko reprezentanco Pomurja in odločili srečanje v svojo korist z rezultatom 5:3. Turnir posameznikov pa je pokazal, da je bil najboljši Auprih, član našega Fužinarja, ki študira v Ljubljani.

16. oktobra so imeli olimpijski kandidati tekmovanje brez dile v Ljubljani. Tekmovanja se je udeležil tudi član Fužinarja tov. Štefan Robač, ki je dosegel zelo dobre rezultate. V teku na 12 km s smučarskimi palicami je zasedel četrto mesto, kar je lep uspeh, katerega se je veselil tudi zvezni kapetan za tekače tov. Gregor Klančnik.

Seznani vas moramo s tem, da imamo v sklopu javlarne in livarne kar štiri ljudi (inž. Gams, Silvo Turk, Franc Ivič in Slavko Geratič), ki so bili izvoljeni za predsednike in podpredsednike v raznih klubih našega Fužinarja. — Pričakovati je, da bodo tudi uspešno delali.

Mali roket, pa tudi veliki, si utirata pot naprej, vendar so pionirji v malem roketu veliko boljši kot pa člani, ki nastopajo v Slovenski ligi. Dne 16. oktobra 1955 so nas pionirji zelo razveselili, saj so se v jesenskem delu usidrili na drugo mesto v mariborski podvezi, popoldne pa celo premagali pionirje Branika, ki so v tej podvezi prvi.

S prihodom tov. Cvilaka na Ravne so se pričeli tudi treninji košarke. Za sedaj trenirajo ženske in moški le v telovadnici, ne bo pa dolgo, ko bodo Ravenčani imeli priložnost gledati košarkaške tekme.

-er-

SEJA V METZU

Dolinšek gre, kaj le bo!

Na gornji njivi smo delali in smo ga zagledali že po Zdovčevih zarah. On je in nihče drug! Vedno je imel snažno belo srajco in nosil kalor pod roko. Tudi pleša se mladim očem ni mogla skriti, čeprav je bil še kilometer.

Dolinšek, ki je opravljal posle občinskega tajnika občasno tudi v Kotljah, sicer pošte ni nosil. Kadar pa je izbral to pot nazaj grede na Ravne, je tudi vedno kaj prinesel, zato njegovi prihodi niso bili kar tako. Vedno kaj z občine, zato že kaj ta-

Tisočak takrat! Bilo ga je zadosti za tje in nazaj.

Zvečer sem bil že na vlaku.

Vedno sem prej v Trnovem leta in leta srečeval visokega črnega gospoda s košato črno kravato in z umetniškim klobukom, za katerega sem vedel samo, da je znamenit pevec in nekje iz Matice. Kadar so bile velike stvari, je prepeval tudi na koru trnovske cerkve. Finžgar pri oltarju, on na koru. Takrat je vse poslušalo. Še zunaj na trgu so utihnili — resnično lepa nedelja trnovske fare... Kar naprej sem ga

Kolodvor v Metzu je dolgo veljal za enega največjih v Evropi. Če drugod ne, tam srečaš Slovenca vsak čas

kega, bolj odročnega, ali pa celo vojaški poziv. Delaš in delaš, da bo kaj za zimo, pa dobiš od nekdaj tak papir, ki nimaš na kmetih prav kam z njim.

Takrat pa se je že od daleč nasmejalo: »Dolinšek včasih tudi kaj dobrega prinese.« Res, neki papir z občine, da ne bo treba hoditi dol, pa je vzel mimogrede še pošto. Bili so papirji za mojo prakso in šolo na Francoskem in tudi že kar denar za pot od Lojzna.

Na to sem že čakal, pa je zato potem toliko hitreje šlo. Dr. Volavšek v Ljubljani je moral pregledati še zdravje, če velja za Francijo; tajnik Detela na konzulatu pa je pritiskal štampljke in bil sem nared za deželo, ki je bila takrat še za marsikoga življenjske sanje. V Ljubljani sem obiskal še mojega profesorja francoščine. Ne vem zakaj, a verjetno iz veselja. »Veliko berite in kar dnevno časopisje berite, pa bo že šlo. Malo se vam bo s kraja maščevalo.« Pozneje sem zvedel, da je povedal o tem obisku tudi novim gojencem in na mojem primeru opozoril, kako se v življenju vrača. Francoščine se do takrat res nisem kako posebej učil, zato pa, žal, tudi pozneje ne kako posebej znal.

Za Voranca sem moral mimogrede oddati še neko pismo združniku Antonu Kristanu. »Je že v redu,« je rekel in dal roko, v kateri je zašumel papir. Šele na stopnicah sem pogledal — bil je tisočak.

srečaval. Če ni bilo na ulicah nikogar, njega sem srečal. Če sem ga srečal neki dan ob 6. uri zjutraj in ob 11. uri ponoči, sem drugi dan namenoma vstal ob petih in se vračal opolnoči, a spet sem ga srečal. Čeprav sem bil doraščen, sem mu bil le do kolen. To me je najbolj jezilo.

Ko sem torej tisti večer stopal v Ljubljani na mednarodni vlak, sem srečal — tega Trnovčana. Stal je z družino ob istem vlaku in segal polovico nad vagone. »Je pa od sile! No, še tokrat, potem pa bo gotovo mir, saj ne veš, kam grem. Tisoč kilometrov mora nekaj zaleči...!«

Na Jesenicah smo zadihali mejo, potem pa je prevzela potovanje tista čud, ki prevzame vsakega, ko gre prvič čez mejo in v tuji kraj. Če se naleti na ljudi iste usode ali sreče, so prijatelji že kar prvi meter čez mejo. Jaz te priložnosti nisem imel, potoval sem med tujci s krajšimi potmi.

Ponoči je bilo, ko niti tunela ne vidiš — in na tej progi taki imenitni tuneli! Tik za Jesenicami kar 8 kilometrov pod Karavankami. Tak je vhod na Koroško. Samo nekoliko bolj zaduhlo bučanje in spet so bile v pokrajini luči. Kaj boš drugega počel! Kdo bo mlad takrat spal? Ven gledaš na vsaki postaji in gledaš, kar pač vidiš, da potem kdaj komu poveš, »kje si vse bil,« čeprav si se samo skozi peljal in komaj postaje razbral.

Nekoliko naprej smo bili spet v tunelu, kajti tudi izhod iz Koroške na tej strani ni drugačen. Tunel skozi Visoke Ture na Solnograško je menda celo za pol kilometra daljši od karavanškega. Bad Gastein, Salzburg in taka imena pa meja se je spet bližala. Ob Chiemskem jezeru smo vozili že v svitu. Bavarska dežela! Pa smo zaropotali na postajo München — Monakovo, zadnji kraj tu gori, ki ga Slovenci tudi še po svoje imenujemo.

V Münchenu je predvsem pivo. Taki popotniki pijejo pivo tudi navsezgodaj, če ni drugače. Treba je pokusiti, da lahko potem kdaj »strokovnjaško« govoriš tudi o tem, čeprav si ga pokusil samo čašo in še to kar v kolodvorski restavraciji. Za mojo smer je bilo treba tudi prestopiti. Tako sem se zbasal iz vagona, ki sem se ga bil že kar privadil.

Ni dobro nepoznanemu tujcu preveč nasmejano gledati na vse strani. To sem že vedel, zato sem se tega držal bolj kot treba in resnično gledal izpod čela in na tla. Nedaleč na peronu sem tako skoro butnil ob skupino, ki se je tudi basala iz vagona. No, ti so že na mestu! Počasi sem dvignil pogled od nog proti glavam in ko sem zrl više in više, da me je že vrat zabolel, sem tam gori zagledal tistega — Trnovčana. In takrat sva se celo pozdravila oziroma sem ga od presenečenja celo pozdravil. Kaj bi vi naredili? Menda ga bom srečal še po smrti! Vsakemu drugemu bi iz prevzetja do tujine stopil naproti, a to srečanje je bilo že usodno.

Od tu peljejo vlaki vsaj na dvajset strani. Vstopil sem v parižana. Resnično vesel, da sem spremenil vlak, se po peronu niti nisem ogledoval. Tako je šlo po Bavarski proti Augsburgu, po travniški Švabski proti Ulmu, kjer sem prvič videl Donavo, po Württemberški proti Stuttgartu, kjer je bil menda tedaj še največji kolodvor v Evropi, pa dalje v Karlsruhe in naprej čez dolino. Ves dan je bil krasen in vmes krasne nevihte. Visel sem kar naprej na oknu. Kaj boš drugega! Povsod v vlaku je tudi pisalo, da ne sme nagovoriti potnik vsaj žensk. Meni pa je prišlo to posebej prav, ker itak nisem znal več nobenega jezika in sem delal vtis, kot da se pač strogo držim predpisov. Govori kdo kar hoče, kar vidiš sam, najbolje vidiš in nikoli ne izbrišeš vtisov.

V vagonu so bili Nemci in Francozi. Nemci so bili tisti, ki so kar naprej jedli. Tu sem doumel zvezo med imeni mest Braunschweig in Frankfurt ter med nazivi klobas. Francozi pa so bili tisti, ki so izmenoma jedli sir. V kupeju je dišalo kakor v mesnici in delikatesni trgovini. Kadar sem se usedel, sem potegnil iz žepa »Slovenca«, najbolj zato, da sem opravičeval svoj molk ter se branil povsod enake potovalne zgovornosti.

Pa ni pomagalo! Neki gospe se je zdelo čudno: ves dan sem z njimi in še nisem nič jedel! Kako da ne jem? Iz zadrege sem segel po kovčku, kjer sem imel take stvari, a že mi je ponudila ogromen ovoj klobase in kruh. Potem se je začelo tisto običajno: od kod sem, kam grem, ali se mi nemška dežela dopade? Menda sem kar po pravici povedal; nemška dežela pa da je čudovito lepa. Ko sem kaj takega povedal, je kimala vsa družina. Gospa in gospo-

dična sta najbolj žvrgoleli; on ni dosti govoril, le kimal je. Torej je tudi tam za može bolj taka odmera. Nekje iz Koblenza so bili. Za klobaso sem jim nalil našega črničevca, ki je staremu skoro sapo vzel. »Sehr gut!« Jaz tudi mislim!

Pa sem jim spet ušel iz kupeja na oken-sko prežo. Ko smo prečkali dolino Rena, sem ujel na hodniku: »Še vedno so tu, kdaj jih bo neki že vrag vzel...« Videla se je neka kasarna in redovi takratnih francoskih zasedbenih čet. Tako so jih pozdravljali Nemci. Takih pripomb sem se ustrašil.

Bližali smo se francoski meji oziroma takratni meji francoske uprave Posarja. Bližala pa se je tedaj tudi že druga noč. Prvo srečanje, ki me bo potem vodilo naprej, sem imel domenično tik za mejo. Kaj bi napravil? Ali naj nadaljujem in iščem domenični naslov ponoči, ko niti jezika ne znam, pa tudi naslovu ne bo vseč ponočno nadlegovanje? Ali ne bo bolje, da izstopim nekje ob meji, kjer si lahko še z nemščino pomagam in nadaljujem, ko bo spet dan? Pri Zweibrückenu sem tako sklenil in v Saarbrückenu izstopil.

Vsa mesta na svetu so si podobna in tako tudi Saarbrücken ni drugačen: kolodvor, potem široka ali ožja ulica, kjer tramvaji škripajo, in tam čez takoj hoteli — večinoma prazni. Tega pa takrat še nisem verjel in tako spoznal, da so nosači najboljši poznavalci ljudi na svetu. Vsi so šli kar proti meni, čeprav sem imel najmanjši kovček. »Soba, soba, soba...«, sem ponavljal po nemški in po francoski, boječ se, da me ne bi razumeli. Oprijel se me je majhen zgovoren človek. Takoj si je bil na jasnem, da ne znam nobenega jezika, potem pa da ima pred seboj tako nerodo, ki gre prvič v svet in mu je največja skrb soba — za občutek doma, domovanja. Toliko, da mi ni povedal, da sem še pred dnevi delal na gornji njivi. Veselo je zagostelel, da naj se kar njemu zaupam. Soba, ki se v tem mestu zares težko dobi, bo že našel, sicer s trudom, a zame gotovo. Tak hotel je daleč na drugem koncu in je precej drag. Zame, ki sem utrujen, bo izposloval v znano čednem hotelu bliže, ker se spozna. In šla sva čez ulico v prvo zgradbo. Bil je seveda hotel pred nosom kolodvora. Še v recepciji je gostelel, kakega gosta je pripeljal, ki želi — sobo. Na vprašanje, koliko sem dolžan, je zamahnil, da dam, kar pač hočem; on je samo vesel, da mi je ustregel. Znano je, da da vsak potnik na tak račun vsaj desetkratno tarifo in tako tudi jaz.

Naslednji dan je bil odločen: Francija, iskanje naslovov in verjetno prva nastavitve, kajti v dokumentih je stalo, da bom najprej nekje v praksi. Vstal sem zgodaj in šel iskat vsaj ime tega mesta: reko Saaro in most. Tudi v brivnici sem se nekoliko razgovoril o tem kraju in na kolodvoru kar pogumno vstopil. Po jutrih je človek bolj samozavesten in odločen. Tudi pozneje sem n. pr. vse predstavitve za povišanje plače predložil vedno takoj zjutraj.

Navodilo se je glasilo: z brzim samo do prve postaje čez mejo, potem pa po drugi progi v Merlebach — spet samo eno po-

stajo. V pogledu mej je treba objasniti, da jih je bilo tam res več: enkrat zasedbena, ki ni sicer nobena meja, potem francoska uprava Posarja, potem pa prava Francija. Najbolj določena je bila vhodna meja Posarja, medtem, ko je bila izhodna le bolj cigaretna meja. Tudi Francozi so namreč imeli to slabo navado, da so bolj stregli Posarcem kakor pa domačinom. Iste cigarete so bile v Posarju še enkrat cenejše kot pa v pravi Franciji, zato smo srečavali v tem delu izredno veliko deklet in žena s posebej bujnimi prsmi. Sicer pa smo to ljudstvo in to zemljo v »Fuzinarju« nekoliko že spoznali iz popisa »Nezgode«.

Čisto kratko in bili smo že v Beningu ali Beningenu, kakor se ta postaja že imenuje, kjer sem moral izstopiti. Do vlaka za Merlebach sem imel še nekaj časa. Najhujše je vedno čakanje pa sem šel malo sem in tje. Nekoga sem tam vprašal, kje bi bil Merlebach, če se od tu vidi, ker so rekli, da je prva postaja naprej. Pokazal mi je že kar hiše. Kaj boš čakal na vlak! Kovček v garderobo, kajti po navodilih bomo šli potem od tu naprej, in kar peš! Šel sem po čudoviti črni cesti, kakršne prej še nikoli nisem videl. Vse je smrdelo po katranu, pa toliko vozil! Merlebach je bil vedno bliže pa lep se mi je zazdel. Kdo od Slovencev še ni slišal o Merlebachu? Skoro tako znan kot Ljubljana! Navodilo je bilo: cerkvena ulica, slovenski izseljenski duhovnik. Če je tam še cerkev, ni mogoče imeti bolj jasnega naslova. Čisto drugače kot pa pozneje pri Rdeči pomoči na Dunaju (glej »Moja pot v Rusijo«)!

Ko sem se ogledal, sem bil že v cerkveni ulici. Ta je pa lepa! Sedaj samo še tisti naš izseljenski kaplan. Šel sem naprej in bral številke. Od daleč sem zagledal duhovnika. Čisto taki so kot pri nas! Kar njega bom vprašal!

»Ali je tu cerkvena ulica...« sem izpovedal po francoski, da ne zatajim dežele.

»Kaj se boš mučil; že ko sem te zagledal tam doli na oglu, sem vedel, da si Slovenec. V Merlebachu lahko kar po naše govoriš. No, lepo da si prišel. Danes sicer nimam veliko časa, boš pa počakal, kar k meni, potem pa bova že uredila.«

Čudovita stvar! Imel pa sem vtis, da sem strašno nerodno prišel. Neke skrbi, ki se je kazala v raztresenem govoru, ni mogel skriti pri vsej prijaznosti.

Zgodaj zjutraj je še bilo, ko sem se nastanil pri njem. Vse je vedel — Lojz mu je vse pisal, a čudovito: o ničemer mojem ni hotel dosti govoriti, čeprav je mene to najbolj zanimalo in sem sploh zaradi sebe sem prišel.

»Kar tu bodi, pa sezuji se!« (Tudi on se je sezul, ko je stopil v stanovanje — menda sam pospravljaj.)

Kaj takega še ne vem!

»Moram takoj iti, imamo neki nastop, pa so priprave. Si pač tako prišel, bova že potem uredila...« in je šel.

Tako sem tam sedel in čakal. Ni na svetu knjige, da bi jo v takem stanju mogel brati. O Merlebachu sem seveda vedel, kaj je, ter slutil tudi delo izseljenskih misij, vendar kot prvo tega res nisem mislil globlje spoznavati.

Čez kako uro je prihitel. Mislim sem, da bo sedaj čas zame, toda:

»Ti, nekaj boš napravil. Imamo sprejem. Glasbena Matica iz Ljubljane je tu na pevski turneji po izseljenskih krajih. Prvi sprejem je v Merlebachu pa bo pozdravila tudi naša deklica ter deklamirala kako pesmico. Saj veš, tak izseljenski pozdrav njim in domovini. No, taka priložnostna pesmica — nekaj kitic, da bo prav! Čez uro pridem, deklica pa pride po pesmico morda že prej...«

Tako! Pomislite si: sedaj naj začnem pesnikovati! Ne vem niti, kje sem in kaj bo! Nikogar ne poznam, za vse skupaj ne vem in naj sestavim priložnostno pesmico, za nekoga, ki je prišel z istim vlakom kakor jaz. To pa še ni bilo dovolj! Zasvitalo se mi je še nekaj drugega. Nazadnje naj v tej situaciji sestavljam stihe in še za tistega — Trnovčana, ki me je potemtakem zasledoval celo na moji taki poti tisoč kilometrov daleč. On je pri Matici in kaj bi drugega delal v Münchenu na peronu. Da, gotovo je tam zraven.

Za našega izseljenskega kaplana sem takoj vedel, da mora biti zelo praktičen človek in da se ne šali. Začel sem sestavljati. Precej papirja sem mu popisal. Zadnje stihe smo delali že kar skupaj z deklicami, ki so prišle prav kmalu in se kar sproti učile stihov. Nekaj takega se ni zgodilo še nobenemu pesniku na zemlji. Sproti so mi jemale besede in ko sem končal, so znale že vse kitice na pamet.

Kaj je nastalo iz tega pesnikovanja, ne vem. Kaplan me ni kregal. Ko sem se čez leta vrnil, mi je Anza povedal, da je bila v »Našem domu« popisana turneja Glasbene Matice in tudi sprejem v Merlebachu — nekako takrat, ko sem jaz potoval. Priobčena je bila baje tudi pesmica, s katero je izseljenska deklica pozdravila pevce iz domovine.

Tisto pesmico sedaj iščem.

(Dalje prihodnjič)

NOV ODBOR NK »FUZINARJA«

Ravenski nogometaši so si na svojem rednem občnem zboru v Domu železarjev izvolili nov odbor kluba, ki ga sestavljajo:

predsednik: inž. Gams Leopold,
podpredsednik: Geratič Slavko,
tajnik: Šumer Mirko,
gospodar: Keber Maks,
blagajnik: Ruter Anton,
propaganda: Stropnik Oto,
predsednik tehn. odbora: Homan Jože,
odgovoren za člane: Krebs Rudolf,
odgovoren za mladince in pionirje: Rožanc Lipi.

Sklep članstva, da se mora čez dosedanje delo potegniti črta in se v bodoče res z voljo in ljubeznijo oprijeti dela, zlasti pri vzgoji pionirjev in mladincev, da mora prenehati nedisciplin v klubu in sebičnost na zelenem polju, je hvale vreden.

Močan odbor na čelu z inž. Gamsom in prihod tov. Unterreiterja iz Maribora, ki je pred kratkim že prevzel trenerske posle v klubu, so jamstvo, da bo delo res v pravem športnem smislu zopet zaživelo in da bo ravenski nogomet končno le prišel na staro pot, ki ga je takoj po vojni popeljala do zavidanja vrednih uspehov.

-er-

Učitelj: »Spet si izostal, kaj pa je bilo?«

Učenec: »Stara mama je umrla.«

Učitelj: »Tako? Ali ste imeli zdravnika?«

Učenec: »Ne, je kar sama umrla.«

Barake moramo odstraniti

Vsako tam izpraznjeno stanovanje je treba takoj porušiti

Kot znano nam je okupator zapustil enajst lesenih barak, v katerih so prebivali interniranci, t. j. Rusinje, Francozi, Italijani pa tudi naši ljudje iz Hrvaške in takratne »Ljubljanske pokrajine«.

V teh barakah, ki že razpadajo in so sedaj v takem stanju, da je redno vzdrževanje ali kakršnokoli popravilo na njih onemogočeno, prebiva še vedno nad 70 družin naših aktivnih sodelavcev. Težko je tam stanovati in težko je vsakodnevno poslušati upravičene kritike teh »barakarjev«, ki vidijo edino rešitev svojega stanovanjskega problema samo v tem — in kar si zelo želijo, da bi z gradnjo nove valjarne čimprej pričeli. Prostor je namreč določen za valjarno.

Naša skupna dolžnost pa je, da sedanjo prakso dodeljevanja stanovanj prekinemo in ob dograditvi novih stanovanjskih blokov skrbimo za to, da se preseli čim več družin iz barak v odgovarjajoča druga stanovanja. To pa je treba opraviti tako, da se izselijo družine iz takih barak, katere je možno po izselitvi tudi takoj podreti. Le na ta način se bomo postopoma rešili ravske sramote in pogostnih upravičenih kritik. Ni nujno in potrebno, da nas na take zadeve opozarjajo tuji gostje, temveč je naša naloga, da to reč sami rešimo. Vsaj postopoma, toda dosledno! Z dosedanjim delom, ko smo tu in tam iz raznih barak izselili družino ter tako izpraznjeno stanovanje spet dodelili drugemu reflektantu (na njegovo prošnjo), moramo prekiniti. To pa zaradi tega, ker smo imeli že po nekaj mesecih zopet to družino na »hrbtu«, dodatno pa še sanitarno inšpekcijo oziroma organe zdrav-

stvene službe. S takim načinom dela ne pridemo nikamor. Ne smemo še nadalje dovoljevati, da bi bile te barake »odskočna deska« za Čečovje. To »odskočno desko« je treba odstraniti, a na Čečovju in drugod z vsemi razpoložljivimi sredstvi intenzivno nadaljevati z gradnjo novih družinskih stanovanj!

Res je sicer, da smo podrli že tri barake, toda lahko bi jih še več. Požar nam je uničil eno. Ali naj sedaj čakamo, da požar uniči še ostale barake? Kaj bi družine utrpeli in kam bi šli z njimi? Požarna varnost pri teh barakah je zelo tvegana! Vprašajmo se tudi, če bi šlo tako naprej — kam bomo preselili toliko družin kar naenkrat, ko se bo začelo z gradnjo valjarne? Zdaj je že čas — pa naj se valjarna začne graditi ali ne — da zaradi skrajne dotrajanosti barak kompleksno izseljujemo družine, in to ob vseh možnih priložnostih, ki bi se nudile v bodoče! V sledečem letu bo obstajala možnost, da se ob novo zgrajenih stanovanjskih stavbah na Čečovju izvršijo take kombinacije preseljevanj, da bi lahko zopet porušili vsaj eno celo barako s ca. 18 družinami.

Upoštevajoč, da se v pogledu reda in čistote lahko skriva marsikatera stranka na Čečovju pred večino strank prebivajočih v barakah ter da v teh prebivajo naši vestni in požrtvovalni sodelavci (topilci, valjarji, livarji, kovači itd.), ki so doma izpostavljeni vsem vremenskim neprilikam, nemiru in ropotu itd., je dolžnost vseh pristojnih organov, da tem družinam pomagajo s polnim razumevanjem njihovega položaja.

Ivan Globočnik

Nekaj smo najbrž tudi sami krivi

Beseda o nepotrebnih slabih stvareh

(Nadaljevanje)

Pustimo še za sedaj tisti žalostni dogodek v Kotljah.

— Imamo športno vmeno, pravo športno vmeno, ki je zato zmagovita: družji, gradi zdravje in značaj — v ponos in čast za kraj. Prav letos smo delili z njimi lepe uspehe (priznana odlična izvedba državnega prvenstvenega tekmovanja) in dobili po njih tudi pomembno trajno pridobitev (Smučarski dom pod goro). Ne moremo jim biti zadosti hvaležni!

Poleg tega in veliko preveč pa je pri mnogih le športnega izgovora ter vnele samo do avtobusa za izlet ali za kako osebno korist preskrbe. Pravi športni duh, vaje, vaje in vaje taki »avtobusni« vnemi niso zanimivi, zato tam uspeh izostaja. Pa kaj samo uspeh, ki se izraža v točkah! Kjer je tako, izostaja še nekaj drugega, kar je bistveno važno: šport družji, ustvarja, gradi. Kdor je bil kdaj v tej družbi plemenite tekme, ne more biti več slab človek. To je bistvo. S samim včlanjenjem in čakanjem na izlet še ni nič ustvarjenega.

Premalo ga razumemo — vzgojni vpliv športnih in drugih takih skupnosti, premalo resnično gojimo, delamo. Mladina bo morala tu globlje, vsi pa bomo morali bolj pomagati, pa bodo športne družine na veliko odpravile vzgojno pomanjkljivost, ki zavede tudi do sekire... Akcija mladine se ne sme začeti vsako leto s kakim plesom, temveč je njeno delo potrebno tudi in predvsem mimo čistih zabav.

Tu je mišljeno vse, kar je lepega in koristnega in kar ti napolni dan z zanimanjem in radostjo — bodisi od dela na borni njivi, da bo zrasla bilka več, vsi športi, šah, gledališče, godba, petje, planinarstvo itd. Pušelj koroške dežele n. pr. in dedovina rodov, ki so živeli v teh lepih krajih, sta pesem in citre. Mi bi morali dajati domovini to lepoto ter bogatiti njeno kulturo s posebnostmi iz naše pokrajine, pa le pogledjmo, koliko ideala je še na tej veji!

In koliko je še takega, kar zaposli, krepi in srca vedri, svetli dan ter ustvarja

trajni narodni kapital! K udejstvovanju moramo, toda ne samo tako, da ustanovimo n. pr. jodlarsko društvo, potem pa povabimo jodlarje od drugod, da nam od časa do časa jodlajo, mi pa ne odpremo ust in ničesar doma ne gojimo in ne vzgojimo!

Več stvarnega dela na športnem in kulturnem poprišču, pa ne bo treba poročil »Umor in samomor« izpod naših gor!

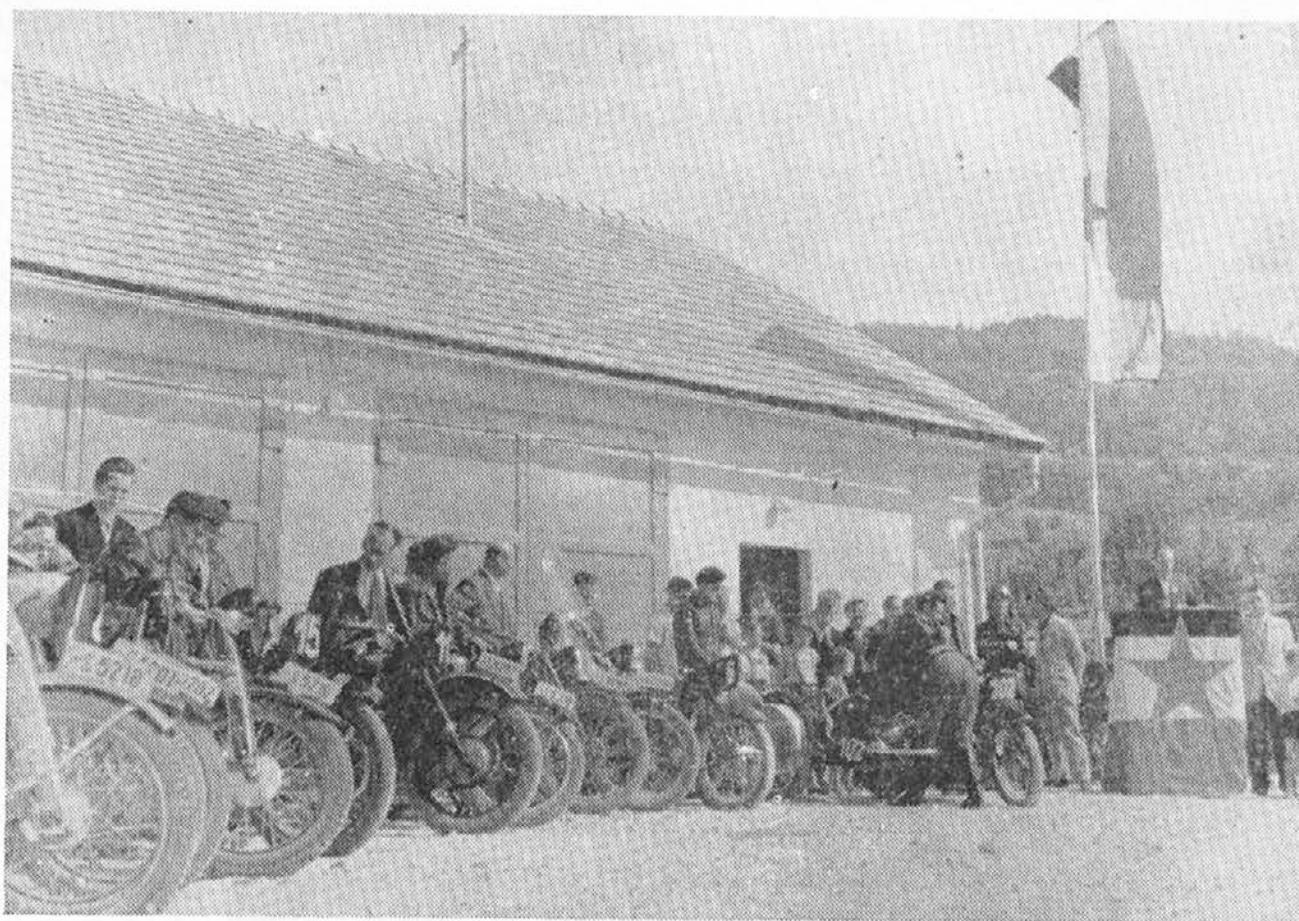
— Naj omenimo še prečudovito samozadovoljstvo in zanašanje, ki že kar preveč vladata v našem kraju. Nekaj tega je seveda dobro, preveč takega »zadovoljstva« pa le moti in krni spodbudo in ustvaritve. Skoro vse se zanaša samo na državo ali pa vsaj na tovarno. Od biciklistike pa do obrambe pred vesoljnim potopom zaupamo vse tovarni in čakamo, da se bo ta »zganila«. Naj ima kdor koli kar koli, že leti v tovarno, pa če je tisto še tako daleč od izdelovanja kvalitetnih jekel. Brž ko se osnuje kako društvo ali kaj takega, ima že edini program in željo, da bi nadaljnje seje bile najmanj pri upravi železarne. Če železarna ob motnji skrbstva za proizvodnjo vsega tega le ne zmore, je že požrla njihove »srčne želje« in ves nadaljnji uspeh njihovih »naporov«. Celotno nabavo kulture naj bi prevzel nabavni oddelek železarne, da bi jo vozil od tam, kjer so bolj pridni in napredni. Seveda je tako nedeljeno zaupanje železarni v čast, kakemu napredku pa le ne vselej v korist.

Ne mislimo in ne smemo pri tem uganjati poceni demagogije. Proizvodnja kvalitetnega jekla ne začne in ne temelji samo na direktnih operacijah kuhanja, tolčenja, vrtnja in piljenja; treba je še marsikaj prej in zraven. Mislimo le pretirano zanašanje in grmadenje vsega samo na tovarno, največ iz lagodnosti, da drugim ne bi bilo treba preveč misliti.

Poglejmo n. pr. Ljutomer. Tam ob prahu ceste škropijo, večidel so po naselju ceste tlakovane, oskrbljeni so pločniki za pešce, imajo kulturni dom, ki ni zaprt, imajo in gojijo krasen park s cvetličnimi gredami, imajo moderne trgovine in druge take lokale, imajo in še gradijo vrsto novih stanovanjskih hiš — vse imajo, le industrije nimajo. To mislimo reči, Tam le gre tudi brez industrije zato, ker delajo vsi in se nimajo na koga zanašati. Tam zida stanovanjsko hišo za svoje uslužbenke n. pr. tudi trgovska mreža, zadruga, gostinstvo, pekarna, pa celo okraj itd. Nimajo se na koga zanašati, pa morajo vsi skupaj skrbeti in ta skrb in to zanimanje nista nikoli slabi. Če hoče n. pr. kdo upodobiti okrajnega telovadca, gre na razgovor pač v kulturni dom, kjer se take stvari obravnavajo; pri nas gre neizbežno v tovarno, čeprav je na vhodu razločni napis: Tovarna plemenitih jekel.

To zanašanje ima sila nevšečne posledice. Ne samo, da ne škropimo ob prahu cest, ne samo, da noče stanovanjskih hiš graditi nobena druga taka skupnost, čeprav jih potrebuje, temveč bomo ob takem zvrčanju in zanašanju prišli kmalu do očitka, češ: država in tovarna še nista ničesar ukrenila proti umoru in samomoru na Ravnah — mi vsi pa, od katerih je vse to odvisno, bi se postavili ob stran kot angelci, ki se jih življenje na Ravnah nič ne tiče.

(Dalje prihodnjič)

Motoristi
pred AM-domom

Dne 28. avgusta je Avto-moto društvo Ravne na Koroškem priredilo I. meddruštvene hitrostne dirke po koroških cestah. Slo je za prvenstvo Koroške. Nova, a požrtvovalna športna družina, zato tudi uspešna. Hitrostno prvenstvo je ostalo menda na Ravnah, prvenstvo slabih cest pa so razdelili kar na vse te kraje

Koroški v slovo

Bil je mrzel novembrski dan, ko sem leta 1945 prispel na ravensko postajo. Nikoli nisem mislil, da bom kdaj šolaril na Ravnah. Bil je meglen dan. Prvega človeka, ki sem ga zagledal, sem vprašal, kje je gimnazija. Megla je bila tako gosta, da nisem zapazil, da so stali okrog mene moji bodoči dijaki, ki so prispeli z istim vlakom kakor jaz. Ko so slišali moje vprašanje, so me takoj nagovorili in povabili s seboj. Šli smo na grad. Da, na grad, ker je nekdanja rezidenca grofov Thurnov postala učilnica prvih rodov Mežiške, Mislinjske in spodnje Dravske doline. Ko smo nekako po dvajsetminutni hoji prispeli na grad, sem zagledal na dvorišču živahne ravenske dečke in deklice, ki so veselo skakljali in kričali. Moji spremljevalci so me peljali naravnost v pisarno, kjer me je ravnatelj dr. Sušnik sprejel z njemu lastnim prijaznim nasmehom. Pisarna je bila skromna, kakor je skromen dr. Sušnik. Ni veliko govoril, ampak me je kar povabil v zbornico, ki je bila ravno tako skromna, kakor ravnateljeva pisarna. Tam sem našel nasmejane obraze prvih profesorjev, katerih število je bilo kaj skromno. Z ravnateljem jih je bilo le pet in število razredov prav tako. Ravno kar so kombinirali urnik, kam naj grenejo. Nisem še odložil plašča, že mi je ravnatelj ponudil dnevnik petega razreda. »Kar v petem začnite z zgodovino.« Šel sem po dolgih grajskih hodnikih, ki smo jim pozneje rekli katakombe. Komaj sem našel razred. Dijaki petošolci so strumno vstali, pozdravili z »zdravo«, zapeli pesem, se

usedli in začeli smo. Bili so pazljivi in željni znanja. Mnogi med njimi so bili partizani. Od tistih prvih višješolcev danes že dva počivata na ravenskem oziroma na prevalskem pokopališču. Bila sta marljiva dijaka. Po končanem pouku sem se seznanil s tovariši, ki so me radovedno pričakovali. Bili so to: Ožbe Lodrant, Jože Lebič, Jože Mravljak in Bogdan Uratarič in postal sem peti v njihovi družbi.

Tako sem začel na Ravnah. Deset let sem potem hodil na grad, kakor smo imenovali gimnazijo v prvih njenih letih. Spoznal sem se z vsemi, spoprijateljili smo se in nikoli sprli. Vedno smo se razumeli in pomagali drug drugemu. Videl sem rasti novo gimnazijo in leta in leta učil na njej. Rad sem obiskoval okolico, gledal mogočno Peco in temnozeleno Uršljo. Navadil sem se na vaš mošt, ki mu ni enakega drugod. Toda kakor se ptice selivke rade vračajo v svoja rodna gnezdeca, ko pride čas, tako sem tudi jaz zahrepenel po rodni grudi, po domu. Kdo, ki ima dom, nerad pogleda tja? Zato sem letos po dolgem omahovanju zaprosil za premostitev. Četudi mi je bilo težko ločiti se od lepe Koroške, sem šel in sedaj, ko sem daleč od vas na skrajni severni točki naše lepe Slovenije, ki je v vsakem kotičku na svoj način lepa in zanimiva, mislim na vas znanke in prijatelje ter vam preko vašega »Fužinarja« kličem preko pohorskih logov in gozdov: »Na svidenje in srečno!« V duhu gledam lepo Uršljo, skalnato Matjažovo Peco in šumečo Mežo. Šum in ropot vaše »fabrike« slišim sem daleč preko pohorskih kop in glas parnega kladiva mi zveni na mojih panonskih ravninah, ki so se začele oblačiti v jesenske

zlatorumene obleke po logih in ozarah obmurske planjave.

Ko se poslavljam od drage mi Koroške in ljubih mi Korošcev, od vas, ravenski znanci in prijatelji, mi je le eno žal, da nisem imel sreče, da mi ni bilo dano vsaj pokukati v Podjuno, Rož in Ziljsko dolino ter videti zibelko karantanske Slovenije in naših prvih Slovanov. Nisem imel sreče gledati knežjega kamna, vojvodskega prestola pri Gospe Sveti. Tolažim se s tem, da mi bo to nadomestila narodna pesem: »Tam kjer teče bistra Zilja« in »En mavčez izaro«.

Srečno, Karantanija, srečno, Ravenčani!

Profesor Štefan Rous.

Odličnemu človeku in odličnemu vzgojitelju se za ta krasni spomin na koroško ljudstvo in deželo v imenu vseh zahvali kar »Fužinar«. Vso srečo v Pomurju in še nas obiščite!

ŠTIRI STVARI SO ZANIMIVE

1. da Japonska takrat v zadnji vojni kljub vsem »osem« ni napovedala vojne Rusom in jim padla v hrbet;

2. da so atentat na Hitlerja pri sedemdesetih milijonih prebivalcev Nemčije napravili grofje;

3. da Španija kljub vsemu ni hotela v vojno »španovijo« z Nemčijo in se je izmazala le s simbolično udeležbo;

4. da Hotuljci nočejo upostaviti apnenice, iz katere bi dobavljali apno bližnji železarni, kljub temu, da imajo apneno goro in samo kratko pot do tovarne. Vse to še enkrat kljub temu, da bi bil dohodek stalen in bi prišel prav vsemu ljudstvu te lepe vasi.

Končano je prvenstvo hrvatsko-slovenske odbojkarske lige za leto 1955

»Ostali so samo Slovenci...« — piše s tem v zvezi slovenski športni časopis »Polet«, in res je.

Prvoplasirano društvo »Lokomotiva« iz Zagreba je bilo v tem tekmovanju najuspešnejše in bo prihodnje leto tekmovalo med najboljšimi v državi — v zvezni ligi, medtem ko pa sta morala od hrvatsko-slovenske lige vzeti slovo predzadnji in

Lestvica je sledeča:

Lokomotiva, Zagreb	14	11	3	38:16	22
FUŽINAR, Ravne	14	10	4	36:23	20
Olimpija, Ljubljana	14	9	5	33:25	18
Ilirija, Ljubljana	14	6	8	28:31	12
Ljubljana	14	6	8	25:30	12
Kamnik	14	5	9	27:35	10
Tekstilac	14	5	9	22:35	10
Elektroštroj	14	4	10	24:38	8

Fužinar : Lokomotiva 3:2
Pipan v bloku, poleg njega pa mladi Peruš in najboljši igralec Antekolovič

zadnji »Tekstilac« iz Varaždina in zagrebški »Elektroštroj«.

Od »ostalih« vodi Fužinar, ki je v jesenskem delu klonil Iliriji, Olimpiji in Kamniku na njihovih igriščih, medtem ko doma tudi v tem delu tekmovanja ni bil poražen, saj je premagal tudi letošnjega prvaka »Lokomotivo«.

Žal ta tesna, vendar povsem zaslužena in lepa zmaga ni zadostovala, da bi se domačini bolje plasirali. Tri predhodno izgubljene tekme so napravile svoje in »Fužinar« je ostal na drugem mestu.

Po uspešnem startu domačinov v spomladanskem delu, ki so ga zaključili z enakim številom točk kot »Lokomotiva«, je bilo pričakovati, da bodo »Fužinarji« tudi v jesenskem delu uspešno zastopali svoje barve, kar se pa iz objektivnih razlogov ni zgodilo. Moštvo je nastopalo nekompletno, brez Geršaka in Plešeja, ki sta bila na praksi v inozemstvu.

Kljub temu pa je za domače odbojkarje, ki so letos prvič nastopali v hrvatsko-slovenski ligi, doseženo drugo mesto brez dvoma velik uspeh in jim lahko samo čestitamo!

Na tretje, četrto in peto mesto so prišli ljubljanski klubi: Olimpija, Ilirija in Ljubljana, na šesto pa igralci Kamnika.

Prva številka pove število odigranih tekem, druga dobljena, tretja pa izgubljena srečanja, četrta stanje setov in peta število doseženih točk.

Ravenski odbojkarji bodo preko zime pridno trenirali bodisi v Ljubljani ali na Ravnah, tako da bodo spomladi, ko se zopet začne borba za točke, pripravljeni in mogoče jim drugo leto uspe, kar jim letos ni — osvojiti najvišji naslov v ligi in se plasirati v tekmovanje najboljših v državi — v zvezno ligo.

Ljubitelji odbojke pa naj tudi v bodoče pomagajo svojim ljubimcem, kot so delali to do sedaj, in uspeh verjetno ne bo izostal.

»Žoga je okrogla!« pravi športni pregovor, tudi mi vemo, da se lahko še marsikaj zgodi, vendar imamo kljub temu zaupanje v naše odbojkarje in upravičeno pričakujemo, da našega zaupanja ne bodo zlorabili in se bodo tudi v prihodnji sezoni z uspehom borili ter častno zastopali ravenske barve...

Šater

IGRA

Državljan: »Otroci, zakaj pa obmetavate z blatom to lepo novo hišo, ali je ni škoda? Poglejte ono tam, kako je še čedna...«

Otroci: »Tiste pa lastnik ne pusti.«

SMO ŽE ŠPORTNI KRAJ MEDNARODNEGA SLOVEŠA

Dve mednarodni smučarski prireditvi v letošnji zimi

Kakor smo poročali že v prejšnji številki, so določene Ravne na Koroškem v letošnji zimi za kraj mednarodnih smučarskih tekaških tekem za pokal Kurikkala. Prireditve bo v dneh od 10. do 12. februarja 1956.

V dneh 4. in 5. februarja — torej nekaj prej — pa bo na Ravnah mladinski smučarski troboj v vseh disciplinah (alpski, skoki, teki), na katerem bodo tekmovali smučarji Videmske pokrajine (Italija), Koroške (Avstrija) in Slovenije.

Smučarji že delajo. Pomagajmo za športno čast in rast kraja in domovine!

TUDI IGRALCI NAMIZNEGA TENISA SO ZBOROVALI

Občni zbor namizno-teniške sekcije, žal, ni bil obiskan, kot bi bilo zaželeno. Prisostvovali so le mladinci iz naše gimnazije, zastopnika delavske mladine pa ni bilo niti enega kakor tudi ženske mladine, kljub temu da so za razvoj namiznega tenisa na Ravnah dani vsi pogoji ter kljub temu, da se v tej lepi panogi lahko več ali manj vsak aktivno udeleži. Kljub slabi udeležbi pa so si navzoči izvolili novi odbor:

predsednik: Leš Oto,
tajnik: Šater Jože,
blagajnik in gospodar: Rožanc Lipi,
trener za pionirje in mladince: Ažman Marjan,

trener za pionirke: Homan Jože,
trener za člane: Krebs Rudi.

Postavili so tudi urnik tekmovanja oziroma treningov, ki bodo v zimskih mesecih redni. Ljubitelje namiznega tenisa obveščamo, da se lahko prijavijo pri tajniku ali blagajniku.

Ob ponedeljkih in četrtek od 15. do 17. ure imajo trening pionirji, ista dneva od 17. do 19. ure pa člani. Mladinci in ženske pa imajo trening ob torkih in petkih od 15. do 17. ure oziroma od 17. do 19. ure. Treninki bodo v prostorih sekcije v samskem domu šte. 2.

Novi odbor si je zadal nalogo včlaniti v sekcijo zlasti pionirje in ženske, v zimskih mesecih pa bo organiziral eno- ali dvome-sečno pionirsko šolo.

Pričakovati je, da se bo sekcija kmalu razširila, saj obstajajo objektivni pogoji, prav tako pa so tu ljudje, stari igralci, ki so pripravljeni prenesti svoje znanje na pionirje, mladince in ženske.

-er-

NA NOGOMETNI TEKMI V SRBIJI

Napovedovalec: »Igra počinje... Jovanović baca... Jovanović več trči s desna i oddaje loptu s glavom Jovanoviću. Lopta je u zraku... prima Jovanović i pruža Jovanoviću... međutim Jovanović... Izvinite, ne mogu više, pošto se svih 22 igrača zovu Jovanović...«

Zabučale gore...

Zabučale gore,
zašumeli lesi.
Oj, mladost ti moja,
kam odšla si, kje si!

Casi, zlati časi,
neužiti krasi,
moja mlada leta
niso vžila sveta.

Ah, mladost ti moja,
kam si se zgubila,
kakor da bi kamen
v vodo potopila.

Kamen, še ta kamen
v vodi se obrne,
le mladost se moja
več nikdar ne vrne.

Čigava je ta lepa pesem — besedilo, melodija? Tako krasna je, pa večno veljavna.

IZ SELSKE KRONIKE

Težki in veseli dni hribovskega kraja

Nekje je zapisano, da so si v menda najmanjši in najbolj odročni, po značaju ljudstva in lepoti pokrajine pa tako krasni župniji koroško-štajerske dežele — na Selah sledili zelo različni župniki: pijanec in pesnik pa spet pijanec in pesnik. Tu gori more menda obstati samo tak talent. Mošti so nebeško čisti, dišeči in okusni; na drugi strani pa prelestni mir, da čuješ, ko se vetrc z listi igra in ko voda v korito žuborlja.

Čeprav mora biti na tem nekaj resnice, pa čisto tako menda le ne bo. V zadnjih sto letih se jih je do sedaj razvrstilo petindvajset. Potemtakem bi jih morala biti polovica pesnikov. Sami lahko presodite, da to ni mogoče — Slovenci vseh pesnikov skupaj nimamo toliko! Znači torej, da si je morala bolj pogosto slediti druga vrsta talentov, ki ima vsekakor odlični pogoj, je manj zahtevna in zato še bolj verjetna; ali pa da so drugi, ki niso izpolnjevali teh pogojev, hitro odšli pa se zato ne štejejo in velja hudomušna karakteristika le bolj za stalne. In tako je tudi bilo!

Pred sto leti je tu prepeval Valentin Oražen — in sedaj je spet doba pesnikova. 81-letni pesnik in pisatelj Fr. Ksaverij Meško, ki župnikuje na Selah sedaj že 34 let, je rade volje ustregel naši želji po izpisu iz župnijske kronike in nam je to tudi sam napravil. Tudi vmes so imena, ki jih Selanci ne bodo pozabili: Jurij Kopriva, Jernej Pernat,

Jožef Erkar — pol stoletja so izpolnili. Kroniko — tudi splošno — je začel pisati Jožef Erkar. Zelo šegavo je zapisoval razne dogodke: vreme, hude ure, vojske, pankrte, draginjo, prisilno oddajo itd. Gotovo pri nobeni trgovinski zbornici na svetu niso cene moštov in vina tako natančno zapisane kakor v kroniki te gorske župnije. Brali boste o »slučajno treznih«, o »hudih udarcih, ko stane liter vina že kar 4 krone in 80 vinarjev...«, kako »za Selance še vedno ni predrago in ga kar naprej pijejo...« itd. Kako ga boste opredelili z ozirom na naš uvod? Ali ne bo kaj takega vmes?

Tisti župnik pa, ki je slutil hude čase, ki je stal pri gornji kapelici in poslušal grmenje topov, je naš Fr. Ksaverij Meško. Tretji rajh je prišel po njega v hribovsko župnijo takoj prve dni okupacije. Vrnil se je šele po petih letih. O tem je napisal sam drugod.

Naj ostane ta beseda s Sel za spomin tudi v našem listu.

Zelo stara reč

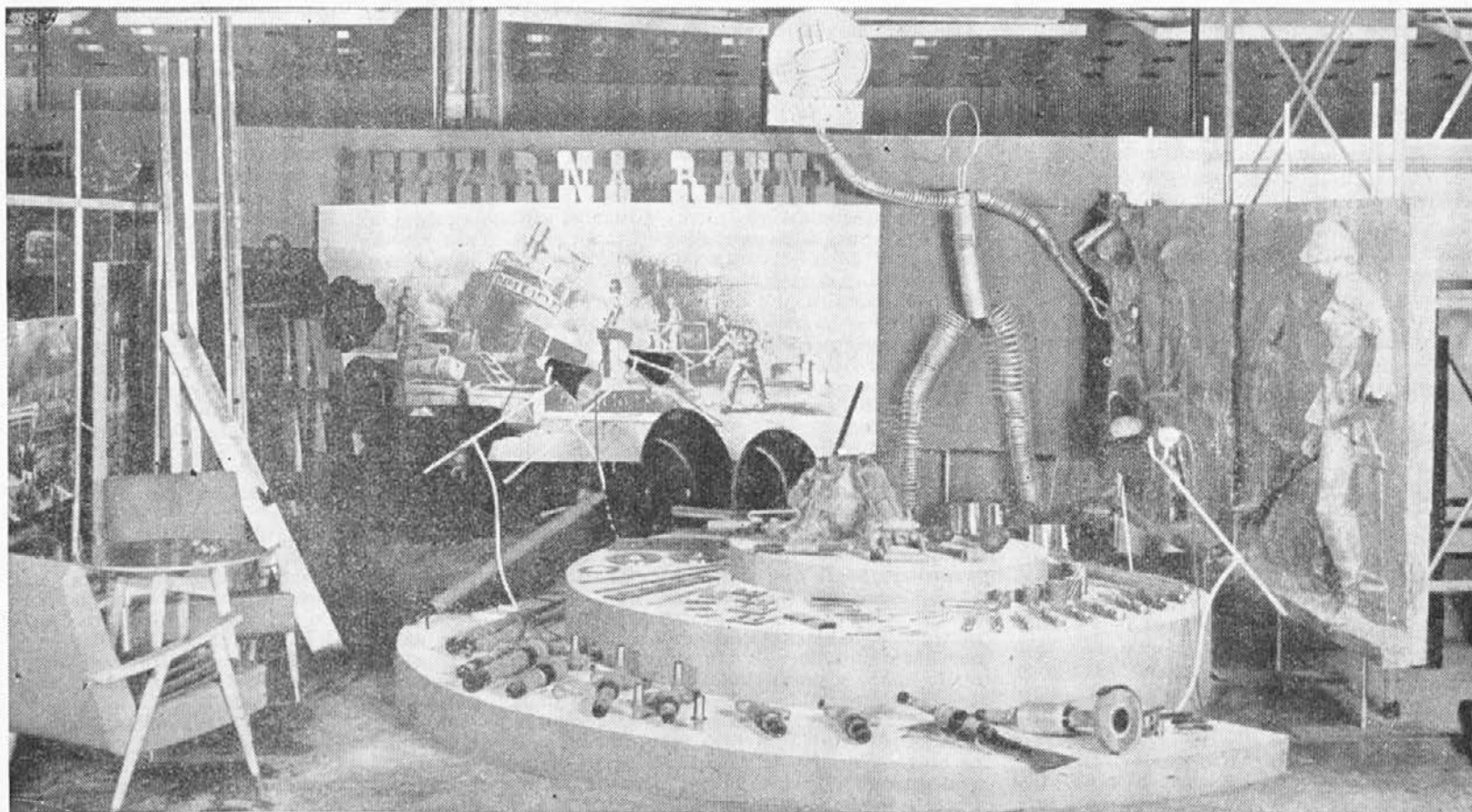
Najstarejša župnija v slovenjegraškem okraju je Šmartin iz časov sv. Metoda (Metod umrl leta 885). Prvotna cerkev je zidana leta 850 kakor cerkev na Gradu pri Starem trgu, ki je bila spočetka pač grajska kapelica. Šmartin je bila prazupnija ali nadžupnija, kar je še sedaj. Obseg je bil zelo velik. Nekje na Pohorju je mejila na nadžupnijo Hoče. Se sedaj je šmartinski nadžupnik patron župnije v Vitanju — dokaz,

da je Vitanje spadalo nekdanj pod Šmartin. Patron ima posebne pravice, izbere na primer novega župnika izmed treh proslincev, ki mu jih predloži škof. A tudi dolžnosti ima: pri-spevati mora eno tretjino k zidavi ali popravilu cerkve ali župnišča, kjer je patron. Duhovniki so stanovali samo pri prazupniji in od tam hodili k podrejenim cerkvam.

Pod Šmartin je spadala tudi cerkev Sele. Ko so leta 1947 odkrivali prebeljene freske, so za velikim oltarjem odkrili v zid vrezan napis: Martinus archiperochus 1608 (Martin nadžupnik 1608). Bila pa je ta cerkev sezidana pred 1400, samo sedanji prezbitarij (sprednji del); ladja (večji del) je bila prizidana med tridesetletno vojno, posvečena leta 1642. Morala je divjati tedaj v naših krajih huda kuga — kakor ob vojnah dostikrat. Pa so posvetili cerkev sv. Roku, patronu zoper kugo. Prvotno je bila posvečena sv. Boštjanu; zato sta zdaj v velikem oltarju kipa obeh svetnikov in je slovesno opravilo ob 10. uri tudi na Boštjanovo 20. januarja.

Pod Šmartin je spadala seveda tudi podružnica sv. Neže na Brdinjah ob Ravnah kakor tudi Kotlje, kjer je bila cerkev prvotno posvečena sv. Neži, sv. Primožu in sv. Felicijanu. Ko so Kotuljci sv. Nežo odslovili, se je skrila v samotno dolinico med Vrhi in Brdinjami. Cerkev v Kotljah je prvič omenjena leta 1376. Na velikem oltarju Sv. Neže je zadal napis: HOC ALTARE EREXIT M. I. A. VRABITSCH PAROCHUS ET COMES S. MARTINI 1648 (Ta oltar je postavil M. I. A. Vrabitsch, nadžupnik in vitez pri Sv. Martinu 1648). Bili so pač mogočni gospodje, plemenitaši.

Župnija Sele je iz časa cesarja Jožefa II. (1741—1790). Ta je velike župnije delil, da so imeli ljudje bliže v cerkev. Ker je bila tu meja med Štajersko in Koroško, je župnija kakor vreča: sega od župnijske cerkve ob koroški meji čez dve uri hoda skoraj do Raven. Župnišče je iz leta 1789. Je menda najmanjša župnija na slovenskem Štajerskem, šteje 275 duš. A obseg je precejšen, hiše razmetane po hribih, poti težavne.

Pod znakom kvalitete. Slika razstave naših izdelkov na Zagrebškem velesejmu letos septembra

Med 25 duhovniki, ki so župnijo oskrbovali, je bil od leta 1852 do 1855 provizor ali upravitelj Valentin Orožen, pesnik znane: »Kje so moje rožice.« Umrl je pri Sv. Frančišku v Savinjski dolini dne 4. maja 1875. Leta 1792 so nameravali župnijo spet opustiti in bi, kakor je razvidno iz nemškega uradnega dopisa iz Gradca, dodelili 22 hiš Kotljam, od koder so pred ustanovitvijo selske cerkve oskrbovali, ker je bilo iz Šmartina predaleč, druge pa dali v Stari trg. Pa se to ni izvedlo.

Da so mogli duhovniki na tako majhni župniji živeti, so jim nekateri posestniki dali drva, drugi pa so prevzeli dolžnost, da so jih nažagali in nacepili. Kake pisane pogodbe seveda ni bilo. Župnik Jernej Pernat (l. 1904—1912) pa se ni posebej razumel z župljani in so mu ti to uslužnost odpovedali. Nastala je pravda, pa je župnik propal, in te dolžnosti župljani nimajo več. Gozda ima župnišče malo, saj meri vse posestvo 3 ha 23 a.

Kroniko je začel zelo lepo pisati župnik Jožef Erker (l. 1912—1919).

Nekateri izpiski:

1913

Tako dolge in hude zime, kakor je bila letošnja, ljudje že dolgo ne pomnijo. Sneg je zapal takoj po Šmartinu (12. nov.) in je ležal na ubogi zemlji skoraj do polovice sušca. Poti, posebno v Slovenj Gradec, so bile tako ledene, da se skoraj nikamor ni moglo in si je marsikdo pobil nos ali kaj drugega, če je tudi bil slučajno trezen.

Danes, t. j. 18. sušca, dan pred Jožefovim, je začela popoldne razsajati huda nevihta: bliskalo je in grmelo in zemlja se je pokrila s tako imenovanim »babjim pšenom«. Čez noč pa je padel sneg dva pednja na debelo, pa k sreči ubogi zemlji ni dolgo belil glave — na veliki petek mu je topel jug pokazal vrata, tako da so velikonočni prazniki, ki so bili letos zelo rani (velika noč 23. sušca), še precej lepi. Vendar pa je sneg napravil veliko škodo na sadnem drevju, ker ga je polomil, posebno pa še po gozdih, ker je bil z njim združen silen vihar.

April je od začetka sicer skrival svoje pravo lice in je bil prijeten in topel, tako da je drevje začelo bujno poganjati. A že 10. april je bil mrzel in 12. april je poleg mraza in hudega vetra prinesel še sneg in tako pokazal svojo prirojeno hudomušnost ter razposajenost. 13. april je bil okoli in okoli bel, v višjih krajih je padlo snega do kolena. Kakor se bere v časnikih, je po dolinah zapal še hujski sneg, ki je posebno okoli Ptujja naredil veliko škodo na sadnem drevju, ki je bilo že v cvetju, ter na vinski trti. Tukaj je k sreči vse bolj pozno, zato sneg ni veliko škodoval.

Po višjih krajih tukajšnje župnije kakor pri Lesniku nad Ravnjakom je danes (20. maja) čez noč vse belo postalo od snega, ki je tudi v spodnje kraje pošiljal jako mrzle sape. Ljudje so se po pravici bali mraza, pa je k sreči pozabil na Selance. Sploh pa so dnevi tako hladni, da vse zastaja v rasti.

Dne 19. septembra, v petek, se je na večer okoli 5. ure, ko je prej ves teden kar naprej in naprej deževalo, vsula kakor orehi debela toča, ki pa v naši župniji ni naredila veliko škode, pač pa po Koroškem.

1914

Ponoči od 19. na 20. septembra je zima pokazala prvič svoje bele rogove. Uršlja je dala na glavo belo sneženo kapo in pošiljala na Sele občuten mraz. Tudi obe Kopi (Mala in Velika) nista marali zaostajati in sta se pokrili na debelo s snegom. Nedelja, 20. septembra, je bila lepa, a čez noč je zapadel sneg tudi na Selah in še niže. K sreči je vmes deževalo, drugače bi šlo vse drevje, ki je bilo še obloženo s listjem in sadjem. Šiba za šibo! Zakaj tudi toča je že prej, posebno po Zgoranjih Selah, naredila veliko škodo. Po drugod je sneg veliko drevja uničil.

1915

Izmed naših fantov so do sedaj bili v vojski ranjeni: v Galiciji Janez Zaberčnik (Šulerjev), na srbskem bojišču pa Sečnjakov.

Prvi april se je pokazal v lepi beli obleki nedolžnosti — ponoči je zapadel sneg, ki ga je pa kmalu spet vzelo. Kake muhe bo vse še pasel, preden ga bo konec!

Iz selske župnije je do 43. letnika bilo vpoklicanih: iz občine Sele 23, iz občine Vrhe 1. Sečnjakov Vitko je padel v Galiciji, Blaž Repotočnik pa je umrl v bolnišnici v Slovenjem Gradcu in bil tam pokopan. Dne 23. aprila je bilo pobiranje črnovojnikov iz let 1865—1872 in so bili razen dveh (eden zaradi preveč razvitega »krofa«, drugi pa je bil svoj čas že v norišnici) vsi potrjeni, med njimi tudi učitelj in oba cerkvena ključarja.

1916

Leto 1916 je začelo s čudnim lepim vremenom — prvi dnevi popolnoma pomladanski.

C. kr. namestnika v Gradcu je dala odlok, da se zasežejo vsi cerkveni zvonovi na Štajerskem, tako da se posameznim cerkvam prepusti samo ena tretjina, dve tretjini pa vzame vojaška uprava.

Dne 17. januarja so odšli med vojake letniki 70 in 71, dne 21. januarja pa letniki 67, 66 in 65 — večinoma sami oženjeni gospodari. Občinskim predstojnikom, svetovalcem in tajnikom je bilo doslej prizaneseno, a morajo zdaj, 24. januarja, tudi k naboru. Nabor je preložen na 2. svečana v Celju.

Prvi mesec novega leta je bil skozi in skozi lep, tako da se ljudje takega ne spominjajo. Le zadnja dva dneva sta bila bolj mračna. Prvi svečan pa je malo tla pobelil s snegom. Dne 13. svečana od 7. do 9. zvečer se je posebno lepo videla zvezda Jupiter kak meter in pol na levo od večernice. Svetila je malo bolj rumenkasto. Drugi dan je bil Jupiter že na desno od večernice.

Draginja je hujska in hujska. Čevljevki za dvanajstletno deklico stanejo 23 K, za odraslega človeka 24 K; za jesensko prase, ki je tehtalo 40 kg, je dal župnik 4 K za kg. Drugod stanejo celo plemenski prasci 5 K za kg. »Špeh« stane 7 K, bučno olje — drugo se itak ne dobi — liter 8 K, ovce 1,40 K in še več 1 kg žive, jajce po 40 vinarjev.

Kakor prej za Poljake smo imeli darovanje tudi za Primorce na prvo predpusno nedeljo. Nabrali smo 9 K 66 vinarjev.

Prvi majnik se je letos začel zadnjega aprila ob 11. uri ponoči in so na višje povelje vse uradne ure, torej tudi cerkvene, pomaknili za eno uro naprej. To bo trajalo do 30. septembra. Tako imenovani letni čas.

Govedina stane že 1 kg 5 K 28 vin. Mali prasci 5 K za kg, 5 tednov stari 25 K. Sadni mošt, jabolenik, hruševce prodajajo po 50 vinarjev liter in še višje, pivu pol litra 38 vin., navadno obuvalo za odrasle (stifletni) se ne dobi izpod 40 K. Mizerija! (25. 6. 1916).

Ker se primerno olje za večno luč v cerkvi ne dobi, smo dobili dovoljenje, da smemo rabiti petrolej. Zato smo primerno svetilko za ta namen naročili iz Ulma na Nemškem. Je zelo praktična. Stala je s »colnino« in poštino nekaj nad 25 K in je potrebovala, preden je prišla na Sele, nad 2 meseca.

Goveje meso je po 5 K 60 vin., svinjsko po 6 K, pa se še težko dobi. Vino po gostilnah po 2 K 40, sadni mošt po 1 K 12 vin. Za Selance pa še vedno ni predrago!

Govedina stane že 7 K za kg, svinetina prav toliko pa se oboje že prav težko dobi pri mesarjih. Jedilno olje je po 16 K za liter.

Medtem ko je bilo že 3 tedne jako lepo in vroče skoraj tako kot poleti, se je 16. oktobra vreme čudno spremenilo. Najprej mrzel veter, potem dež, babja kaša, grmenje in bliskanje, nazadnje sneg. Drugi dan vse pobeljeno in mrzlo kakor v pravi zimi.

Dne 21. novembra ob 9. uri zvečer je umrl cesar Franc Jožef I., ki bi dne 2. decembra obhajal 68-letnico svojega vladanja. Takoj po njegovi smrti se je razglasil prestolonaslednik Franc Karel za cesarja kot Karel I. Kos mila, ki je pred vojno stal 76 vin, stane sedaj 8 K 80 vin. Pač boljše nič umazati, kakor tako drago prati!

Neka hvale vredna posebnost leta 1916 je bila ta, da tega leta ni bilo nobenega »pankrta« v fari. Zadnje tako leto je bilo 1893. Se jih pa zato prihodnje leto več obeta.

1917

Prva novica, ki jo mora kronograf zapisati v novem letu, žalibog, ni vesela. Dne 3. januarja je prišlo 7 vojakov, da so odpeljali zasežene zvonove: pri Sv. Roku največjega in najmanjšega, pri Sv. Neži vse tri. Oba zvona sta tehtala: večji 910, manjši 160 kg. Izplačali pa so za nju po 4 K. Kdaj se bodo za ta denar dobili novi?!

Manjši zvon je imel letnico 1400. Dokaz, da je prvotna cerkev že tedaj stala.

Medtem ko je bilo prvih 14 dni sušca jako lepo vreme, vmes prav topli pomladanski dnevi, je 15. sušca zelo grmelo in se usulo babje pšeno. God 40 mučenikov, 10. marec, je bil prav lep. Tako so se ljudje po starem prekovanju veselili 40 dni lepega vremena. Pa je 21. sušca začelo hudo snežiti in je snežilo neprestano še drugi dan ter je zapadel precej debel sneg (torej druga izdaja zime). V višjih legah (Logar, Lesnik) pa je padlo nad 1 m in pol snega. Obležal je do velike noči (5. aprila) in še dalje. Naredil je veliko škodo posebno na sadnem drevju. V spodnjih legah je sicer ostal samo 1 teden, a sledil je neprestan dež, tako da ljudje niso mogli začeti z nobenim delom na polju. Do danes — 18. aprila — še vedno grdo — deževno. Včeraj na večer močno snežilo, da so še danes vsi vrhovi okoli in okoli beli. Ljudje pravijo, da je vreme »zirano« (noro) in se močno pritožujejo. 20. aprila je spet po dolgem času lep dan, sicer občutljivo mrzlo in zunaj na koritu led, zemlja zmrzla. Drugi dnevi spet prav aprilski — menjata se dež in sneg. Šele 24. aprila se je vreme uravnalo, a je zopet hudo mrzlo. Na Uršlji, pravijo, da je 4 metre snega (na Višarjah ga je bilo leta 1900, ko smo prišli v maju dan pred Vnebovzetjem trije duhovniki gor, da se je začelo romanje, okoli cerkve še tri metre!). Zato ni čudo, da je zjutraj zemlja vsa zmrzla in na krajih še led.

Dne 16. aprila ob 3. uri ponoči smo ure zopet za 1 uro nazaj potisnili in tako ostane do 31. avgusta (poletni čas!).

Moška obleka — nič kaj posebnega — že pride na 300 K, eno jajce 30 vin., čevlji okoli 100 K, pa jih še dobiti ni, posebno pravih podplatov.

Od 24. aprila do danes — 17. maja je skozi lepo vreme, jako toplo, tako da vse najbujnejše raste — ljudje pa so se že tako bali zaradi dolge zime. Drevje cvete, da že dolgo ne tako. Leta 1817 (pred 100 leti) je neki bila tako dolga zima in še daljša. Sneg je ležal neki do Florjanovega in je bilo neki čudovito rodovito leto. Bog daj pač še letos!

Dne 5. oktobra 1916 je umrl zaradi dobljenih ran na obeh obstreljenih nogah — tako poroča dotični vojni kurat na tirolski fronti, vojak 87. pešpolka Janez Tomazin po domače Strčkov v bolnišnici v mestu Radau na Tirolskem in je tam pokopan.

Okoli 9. junija 1916 je padel na laški fronti Alojzij Brložnik (Šularjev), priden fant, pa se še ne ve, kje je pokopan. Ker je že leto, kar se ni oglasil, je njegova smrt verjetna. Bil je star 24 let. Dne 25. majnika je dal svoje življenje za domovino Ignac Hovnik (Vražnikov), star 19 let. Bil je ranjen na laški fronti v treh in je čez dva dni umrl v vojni bolnici.

Suša je jako občutljiva. Od tistega zadnjega dežja 21. junija, katerega je pa tudi bilo dosti premalo, vedno huda vročina ali pa hud veter, tako da ne more nič prav rasti — posebno za krmo, govejo in svinjsko pičo slabo kaže. Bog nas varuj še lakote!

Dne 2. julija smo čez dolgo časa dobili pravi dež, ki je še drugi dan nadaljeval svoje dobrodejno delo.

Dne 16. julija ob 23.45 ponoči je obiskal Sele strašen orkan, ki je k sreči trajal le nekaj sekund, ki pa je posebno tu ob župnišču naredil veliko škodo. Prihrul je med neprestanim bliskanjem in čudnim nenavadnim grmenjem tak silen vihar, da je s koreninami vred izrul dve veliki lipi, ki sta stali

naprej od kapelice proti cerkvi, nadalje eno debelo, s sadjem obloženo tepko, eno sale-burgerco, sršenko, tudi polno, zraven nje eno jablano; več češpelj in hrušk je prelomilo kar na sredi, pri drugih drevesih pa odlomilo več močnih vej. Zraven tega pa se je usula grozovita toča, ki k sreči ni trajala dalje kot kako minuto. En polovnjak sadjevca in češpelj je župniku gotovo šlo! Po gornjih Selah ni bilo tako hudo, vendar pa je toča to noč naredila mnogo škode. Najbolj pa se je neki izdivjala v Št. Ilju in Št. Vidu, kjer je vse uničila. Hud udarec pri tej draginji, ko liter vina stane že po 4 K 80—7 K. Obleke se skoraj nikjer več ne dobi na daleč naokoli, in če se, je strašno draga. Za moško obleko 1 m 300 K! Ena metla po 10 K. V Trstu neki celo 24 K!

Od župnika se je v oddajo zahtevalo krompirja 8 mte; vojaki pa so pri rekviziciji spoznali, da ga je vsega komaj 7 mte. Pravičnost, kam si izginila? Zelene mize, kdaj se boste spametovale!?

To leto bilo veliko sadjevca. Tudi krompirja je bilo zelo mnogo kljub suši. In jako debel in lep je bil.

1918

Začetek januarja jako mrzel. Od sredine do konca pa jako lepo in toplo vreme, čisto pomladansko. 16. svečana pa se je nenadoma spremenilo, zapadel sneg in postalo mrzlo.

Sredi svečana se je vršila rekvizicija (odjem) žita, sena, krompirja po vojaki. Nekaterim Selancem so precej predpisali; pa so jih tolažili s tem, da dobiijo pozneje vse na karte. Jako pametno!

Na večer dne 23. junija je zapadel sneg na vrhjih Uršlje, Male in Velike Kope.

Vino je že po 10 K liter in čez po krčmah in pri pridelovalcih. Sukanca malo vreteno (špula 150 m) velja 90 K! Majhna prašička 7 tednov 200 K.

1919

Dne 7. svečana je nenadoma umrl župnik Jožef Erkar, ki je do polovice leta 1918 skrbno spisoval zanimivo kroniko. Šla je tedaj po svetu spremljevalka ali vsaj naslednica vojake: kuga, »španska« so jo tedaj imenovali. V nekaterih hišah so zboleli vsi, mnogo jih je pobrala. Župnik je zjutraj še maševal, čeprav je čutil, da mu ni dobro, ob 10. uri zvečer je umrl. Bil je velik, zelo močan, polnokrven, rdečeličen mož — morda je bila tudi kap. Rojen je bil 18. sušca 1878 v Laporju.

Leta 1919 ob vojni med Jugoslavijo in Avstrijo so bile tudi Sele močno prizadete, so pač na meji. 28. maja — kakih 10 dni prej so prišli vojaki — so pričeli z ognjem na Nemce, ki so taborili v Kotljah. Naši so bili gori pri Lesniku, kamor so ponoči spravili kanone z veliko težavo, živina je grozno trpela. Nemci niso mogli prav pogoditi, kje imajo naši kritje. Streljali so na Spanželovo, kamor je padlo kakih 20 granat. Pri Sulerju je šla granata skozi streho. Padel naših vojakov ni nobeden, nekaj jih je bilo ranjenih. Naše granate so pri Likebu, na meji proti Kotljam, smrtno ranile nemškega vojaka. Pri Zakatniku so naše granate hudo ranile dekle, ko je šla na polje, in je dolgo ležala v bolnišnici.

1921/22

Zima 1921/22 zelo huda, mnogo snega. Povsod primanjkuje vode. Ponekod jo morajo že od daleč voziti. Nekateri gonijo živino po pol ure ali še dalje napajati.

Poleti 1922 izredna vročina, huda suša. Sena zelo malo, otave skoro nič. Ljudje bodo morali živino razprodati, ker krme ni.

Kaj bi le zdaj rekel rajni Erkar, ko je vino po gostilnah po 48—60 K ali še več! Seno pa 100 kg po 1000—1200 K.

1923

V nedeljo, 18. 11., popoldne sneži, v ponedeljek že precej snega. V sredo zvečer, ponoči, v četrtek ves dan sneži.

Zima zelo neprijetna. V novembru in decembru poplave. Ob praznikih hud mrz, snega čisto malo in še tako suh, da ga je veter na hribu čisto odnesel.

Kakšna razlika — pa se tovarna in novo mesto na Čevčevju niti ne vidita! V 7.—9. številki našega lista leta 1952 smo pokazali ta pogled iz dobe okoli leta 1900. Primerjajte sedaj!

1924

Ob koncu januarja in v februarju led, da skoraj nikamor ne morem. Ko sem šel 7. februarja v mesto, sem moral po gozdu nad Apačnikom proti Tratniku lesti po vseh štirih; kakor bi hodil po steklu!

Leto 1924 je bilo leto ujm za Slovenijo. Tako je dne 2. avgusta v rudniku Št. Janž na Dolenjskem vdrla voda v rove; 9 rudarjev je bilo mrtvih, več ranjenih. Okoli 8. ure proti večeru se je nebo stemnilo, da je nastala skoraj noč, nakar se je utrgal oblak in je bilo v kratkem vse pod vodo, ki je po cesti tekla 1 m visoko.

Se hujša je bila povodenj v Selški dolini nad Škofjo Loko v petek, dne 8. avgusta. Ob 9. uri zvečer, ko so ljudje večerjali, deloma že spali, se je utrgal oblak, da je bilo v nekaj trenutkih vse v vodi. Voda je odnesla cele hiše, žage z električnim obratom, živino. Utonilo je 25 ljudi. Pri posestniku žage Aliču je odnesla voda 4 otroke, ker se je sesula vsa hiša, ostala je le ena stena in dimnik. Žena Aličeva je splezala na dimnik in se tam krčevito držala, da so jo rešili. Štiri otroke je medtem odneslo. Voda je vzela cele dele sveta, tudi gorovja, da je sedaj lice pokrajine čisto drugačno.

1925

Zima 1924/25 zelo mila. Snega tako malo, da ga baže že od leta 1874 ni bilo tako malo.

Poletje deževno, a žita dovolj in lepo. Slabša jesenska žetev. V četrtek, 5. 11., zvečer toplo, kakor poleti. V petek zjutraj pa je bilo, kakor iz škafe. Lije ves teden kar brez nehanja. V petek, 13. 11., še dež. Vlaki iz Ljubljane vozijo na Slovenj Gradec, ker je progba po Dravski dolini in pri Poljčanah spodkopana. Mrzlo pa ni posebno. Prerokujejo hudo zimo.

Zima v decembru silna. Jugoslavija in Madžarska sta v zimi dosegli rekord. Take že dolgo ni bilo. V svojem stoletnem kalendarju, ki ga je za čas 1840 do 1940 leta 1840 v Zagrebu izdal Tomaž Miklavšič, župnik v Stenjevcu, je taka zima napovedana in da bo trajala do 21. sušca. Res je proti koncu marca 1926 mrz popustil.

1926

Novo leto 1926 smo začeli precej čudno. Ob 7. uri zvečer je bil precej izdaten potres, vse v sobi je kar šklepetalo. V drugi polovici januarja povsod huda zima. V Turinu imajo 14°; v Italiji ljudje kar zmružejo. Poleti skrajno deževno. Na Spodnjem Štajerskem,

v Banatu 26. in 27. septembra silne poplave. Slovenija je letos izredno hudo udarjena. Letina zaradi deževja slaba.

Mlačnikovo posestvo je kupil najboljši gospodar v fari, g. Jožef Hovnik, po domače Zabrník. Maja 1927 kupil Kamniško posestvo kmet Protič iz Kotelj.

1927

Na Rokovo silni nalivi. Ljudje skoraj domov niso mogli, ker bilo vse pod vodo.

1928/29

Zima — izredno veliko snega. Silen mraz, celo do 36°. Baže že stoletja ni bilo takega. Jesen 1929 izredno lepa. G. kanonik Lenart v Šmartnem je rekel: »88 let sem star, pa take mile jeseni še nisem doživel.«

Tudi zima 1929/30 mila.

1930

Poleti precej deževno, avgust zelo lep. Jesen nekoliko deževna, a ne mrzla.

1931

Pri ljudskem štetju 1931 je imela župnija 338 duš (zdaj 1955 jih ima 275).

V juliju huda suša. Zima ne prehuda.

1932

Denarna kriza je tudi pri nas zelo občutna. Les ne gre, živina ima sramotno nizko ceno in se še težko proda.

Zima v februarju zelo huda — 28°, na Poljskem 40°. Huda zima na Angleškem. V Rokavskem zalivu silni viharji. Na jugu Jugoslavije in v Dalmaciji silni zameti, da ves promet stoji. O veliki noči (27. marec) sneg in led. Sneg drži, da hodimo kar po njem. Zima bila huda in dolga, poleti huda suša.

1933

Zima 1932/33 mila do srede januarja. Pač pa megla. Ob božiču bilo na zemlji za dobra dva prsta sreža, vse drevje polno belih kristalov, da je bilo vse čudovito lepo. Takoj po praznikih zapal sneg visoko. Dnevi 17.—20. januarja občutno mrzli, potem spet milejše. Od 11.—12. februarja deževalo, potem snežilo, a ni padlo mnogo snega. Pač pa so v južnih krajih hudi zameti. Potem pritisnil hud mrz.

V jeseni v Sloveniji hude poplave, zlasti okrog Celja in na Kranjskem. V Celju je na dvorišču hotela »Pri pošti« nekdo mož utonil. V Strugah na Dolenjskem je bil župnik tri dni ujet v nadstropju župnišča. Bilo je več človeških žrtev. V Kamniški Bistrici sta utonila dva otroka. Škode je nad 30 milijonov.

V nedeljo, 26. novembra, in v noči navrh je padlo precej snega in je v adventu pritisnila huda zima.

1934

Zima januarja in v prvi polovici februarja zelo huda, 28. I. menda — 28°C.

V noči od velikega petka do velike sobote od 30. na 31. marec je pogorel Vrčkovnikov mlin. Na srečo je bil zavarovan za 20.000 din.

Poletje ni bilo posebno ugodno; vročina pa nenadoma spet nevihte. Tako tudi letina ni bila dobra.

V sredo, 10. oktobra, proti 9. uri je prišel iz mesta v hudem dežju mlad orožnik in mi povedal: »Morda že veste za hudo nesrečo, ki nas je zadela — na Francoskem v Marseillu so nam kralja ubili...«

V adventu bilo toplo, precej blatno.

1935

V nedeljo, 27. januarja, sta šla z Uršlje gore, kamor sta šla zaradi nekkih izletnikov g. nadpoštar Eilec iz Slovenjega Gradca in telegrafist Kavsa. Pa ju je na poti nad Kotljami, ki se je Eilec zanjo najbolj trudil, podrl snežen plaz. Kavsa so izkopal še živga, Eileca pa mrtvega.

Zadnji dnevi marca bili zelo viharji. Poletje izredno suho. Na poljih huda škoda. Že oktobra nimašo v višjih legah v studencih vode in stari ljudje pravijo, da tega ne pomnijo.

1936

V sredo, 8. januarja, ob 17.30 zvečer smo čutili močan potresni sunek. Val je prišel z Uršlje gore. Drugo jutro je bilo v cerkvi na tleh polno smeti, na koru občutne razpoke. Pravijo, da je bil vzrok potresa meteor, ki so ga videli nekje na Kozjem padati.

Na veliko soboto, 11. aprila, dežuje, popoldne grmenje in toča. Na veliko noč lepo; popoldne dež, v ponedeljek sneg. V maju skoraj nepretrgoma dež. Ker je bilo aprila zelo lepo in je vse že bohotno cvetelo, bo sadje precej trpelo.

Po zelo lepi jeseni se nam obeta zgodnja zima. V noči od 27. do 28. septembra je gore pobelil sneg, v sredo 30. septembra tudi tukaj sneži.

1937

Ker ni snega, a zemlja zmrzla, ponekod zelo primanjkuje vode. Na veliko soboto, 24. marca, je začelo ob 10. uri snežiti in sva z mežnarjem hodila po fari blagoslavljat velikonočna jedila ves dan v snežnem metežu. Nedelja vsa v snegu. Snežilo je še v ponedeljek in deloma v torek.

V adventu bolj deževno. Med božičem in novim letom zelo mrzlo.

1938

Zima huda. Sneg zapal na mehko zemljo in se bojimo slabih letin, kakor so bila zadnja; morda bo res 7 suhih let?

V januarju je ljudi hudo prestrašil čudni severni sij. Nekateri mu pripisujejo, da napoveduje velike dogodke. Tak dogodek je vsekakor, da je moral v petek, 11. marca, dr. Suschnig, avstrijski kancler odstopiti. Za 13. marca je določil plebiscit, ali naj ostane Avstrija samostojna, ali pa se priključi Nemčiji. Nemčija je namreč zagrozila, da Avstrijo zasede. V Avstriji sami pa so menda nacisti pripravljali krvavo revolucijo: vse plebiscitne komisije bi baje pobili — nacistom je to že prisoditi. Nemci — baje 250.000 mož — so že vkorakali. V ponedeljek, 14. marca, zvečer prišel Hitler na Dunaj.

1939

Zima od začetka precej mila. 15. in 16. marca silni viharji. Ljudje so govorili, da se je kdo obesil ali se je zgodila kaka druga huda nesreča. In se je zgodila: 15. marca ponoči so Nemci zasedli Češko! Ko se je predsednik Češke dr. Hacha peljal v Berlin, je vozil vlak tako, da je imel tri ure zamude. Medtem so Nemci vdrli na Češko. Dr. Hacha, ki se je šel pogajati, je moral sedaj vse podpisati. Strašna kršitev božjih in človeških pravic! Pa pri nas še nekateri držijo z nacisti in fašisti. O, človeška slepota!

Za veliko noč, 9. aprila, pa je Italija zasedla Albanijo. Kralj Zogu je moral s kraljico, ki je šele 4 dni poprej porodila, zbežati na Grško. Pri poroki tega kralja pa so se zlasti Italijani silno postavljali in se je zdelo, da bo to najdebelejše prijateljstvo. A politika ne pozna ne prijateljstva ne morale!

Velika noč bila izredno lepa. Toda dežja ni, suša že hudo pritiska. Maj deževen. Ker je v toplem aprilu drevje že zacvetelo, je dež sadju hudo škodoval in bo z moštom letos spet slabo.

Po dnevih izredne suše je na sv. Jakoba, 25. julija, proti pol devetim začelo hudo deževati. Na Uršlju in na Pohorju je zapal sneg daleč dol proti dolinam. Ljudje, ki so šli na Goro — cerkveni shod je na Jakobovo gori — so se morali vrniti; niso prišli gor, tak vihar in snežni metež je bil.

V noči na 1. september so Nemci brez napovedi vojske napadli Poljsko. Na zahtevo angleškega ministrskega predsednika Chamberlaina Poljaki niso smeli mobilizirati, da se Hitler ne bi mogel sklicevati da so nameravali Nemčijo napasti. Tako so imeli Nemci, izvrstno pripravljeni, seveda vso prednost. Vendar se jim Poljaki zoperstavljajo z občudovanja vrednim junaštvom. Mussolini je o Čehih govoril, da narod, ki se ne brani, ni vreden svobode. Zdaj govori: »Kaj se Poljaki ustavljajo, ko pa vendar vidijo, da proti Nemcem nič ne morejo?« Čudna dvojna mera!

*

Tu sta dva lista iztrgana. Popisovala sta strahote na Poljskem in kako so naši ministri romali k Hitlerju, ki jim je zatrjeval, da je Jugoslavija varna. Kateri smo Nemce boljše poznali, smo bili prepričani, da so to samo prazne besede. Zlasti Hitler ni bil človek, ki bi kaj vedel o svetosti dane besede, o dolžnosti svecane obljube. Ne dolgo in pokazalo se je to tudi pri nas.

1941

Na cvetno nedeljo popoldne, lep sončen dan je bil, a ob Sv. Petru pri Dravogradu so začeli grmeti topovi, je stal župnik tu zgoraj pri kapelici in razmišljal, kako dolgo bo še gledal ta naš lepi svet. Kar zapazi, kako plavajo od Šoštanja trije zrakoplovi. Ob Šmartnem se eden spusti čisto nizko nad polje. Že drugi dan smo zvedeli, da so iz zrakoplova ustrelili dvanajstletnega dečka, ki je na njivi sadil križe iz lesa, dopoldne v cerkvi blagoslovljenega, kakor je bila pri nas od nekdanj navada in s čimer imajo posebno otroci veselje. Prepeljali so ga v slovenjegraško bolnico, kjer je ponoči izdihnil. Mati je tako žalovala in jokala, da so mislili, da jim bo tudi ona tam v bolnici umrla.

To je bil uvod v vse tisto hudo in strahotno, kar je potem sledilo.

Župnika, ki je slutil, kaj ga čaka, če pridejo Nemci, in je iztrgal in uničil lista iz kronike, ker se je dobro zavedal, da bi ga lahko stala glavo, so prijeli in odvedli takoj v soboto po veliki noči 17. aprila. Vrnili se je šele 16. junija 1945.

Blaž Mavrel, Strojna

Prežihov Voranc

Naš Voranc izpod Uršlje gore,
naš prvoborec in glasnik,
kdo prav oceniti Te more,
kdo Ti postavi spomenik?

Bogat na duhu in spreviden
pretežko si krivice zrl,
čuteč ko Cankar, pisec priden,
kot on prezgodaj si umrl.

Za ljudstva blagor si se trudil
— tako mi delajmo naprej —
po mnogih žrtvah pa se zgrudil,
priljubljen domovini vsej.

Zdaj zemlja Te domača krije,
žalujemo mi za Teboj,
iz Tvojih del nam genij sije,
zaslužen uživaš Ti pokoj.

Sodnik: »Poročeni?«

Priča: »Da, dvakrat.«

Sodnik: »Starost?«

Priča: »Šestindvajset.«

Sodnik: »Tudi dvakrat?«

Teloh — rože decembrskih kopnic. Slika je naša: pogled z Uršlje gore na Peco

Trara ... trara ... postiljon pelja ...

Tamož Krivec

Sedaj pa smo ga našli — krivca nesreč pri delu. Dolgo dolgo se je skrival in vsi skupaj smo trpeli. Obratnih nesreč je bilo vedno preveč, prizadeti so bili posamezniki in še njihove družine. Izgubljali smo delovne dni, bili smo kot slabo podjetje, pa še dodatek za socialno zavarovanje so zvišali tovarni. Sama nesreča in škoda za prizadete, za svojce, za tovarno in za celotno narodovo skupnost.

Tako je bilo. Vse se je krivde upravičeno otepalo. Čeprav smo slutili, da mora to biti »nekdo drug«, pravega krivca le ni vedel nihče pokazati.

No, sedaj bo vsega tega mišmašenja enkrat konec. Pravzaprav nesreče pri delu še vedno bodo, a vse kaj drugega je, ko vemo, kdo jih zakrivi. Vselej je namreč važno, da odkriješ pravi vzrok slabih stvari, da ta vzrok potem odpraviš in stvar tako izboljšaš.

Da, treba je kar z vsem na dan in objaviti tudi sliko, da ne bo izmikanj zaradi imena, kajti pri podjetju je več Krivcev, ki pa se jih obratne nesreče seveda ne tičejo in jih zato ne zadenejo nobeni očitki.

Ta zgoraj pokazani Krivec vseh obratnih nesreč namreč nič dosti ne prede po obratih in nič ne opozarja ljudi na varnejše delo. So n. pr. kaka malenkostna popravila na žerjavnih progah ali ob njih, da se ti ne izplača niti komu omeniti in ga motiti. No, in ta Krivec niti v primeru takega takega premika žerjava ni hotel obvestiti žerjavovodje, da si ti na progi. In nesreča je tu! Pri brušenju na vseh koncih in krajih, pri valjanju, v kovačnici pa tudi pri struženju in rezkanju kakih takih odskočnih kvaliteta vedno odletavajo drobni delci na vse strani. To vključbu temu, čeprav teh delcev niti ne potrebujemo. Krivec pa enostavno ne opozori na uporabo zaščitnih očal ali zaščitnih obraznih mrež. Pa ti odleti v oko. Kakor v zasmeh godrnja Krivec šele po nesreči in morda celo predrzno govori o kršenju varnostne discipline ter o kazni. Na eni strani je jasno, da se človek ne more spomniti na vsako malenkost; na drugi strani pa je upravičeno vprašanje, ali naj si odrasli ljudje res dopustimo pripisovati pri delu še take natiške ali ljubo tega Krivca. Ali ko odbiraš s kupa kak kos in se ti material usuje na roko ali nogo. Ni in ni te opozoril na take navade kupov. Pa navlači! Kolikokrat moti in ogroža pri delu, pa tudi sam prehod je težaven. Ne, da bi jo neprestano odpravljali za ljudmi. Ali boš gledal ti na to, ko moraš včasih vreči stvar, kamor pač pade? Prav grd primer njegove površnosti je tudi pri skladanju materiala. Ti pač polagaš, kakor veš in znaš, da delo dovršiš, on pa noče in noče opozoriti, niti ko se kup morda že maje. Kos z vrha se zruši in nesreča je tu. Kdo je kriv, če ne tisti lenobni Krivec. Kdo bo n. pr. dalje v času racionalizacije ustavljal stroj za čiščenje in mazanje? Pač delaš naprej, da ob koncu dneva ni treba te muje. Če ti pri tem vzame prst, lahko upravičeno dolžiš samo Krivca, ker na stroju čiščenje in mazanje med obratovanjem še ni onemogočeno. Če bi bilo to nemogoče, te ne bi prijele niti tega vnema niti spozaba. Zadrževanje pod visečimi bremenoma in sploh dviganje in prenašanje z žerjavi je menda res bolj nevarno, če ne paziš. Bil je tudi že smrtni primer in nekaj invalidov, a zakaj Krivec za vsak primer sproti ne opozori? To je tisto! Kdo bo zmerom gledal, kam položiš breme, kdo bo gledal, če so privezovalci že odstranjeni od bremena,

O vseh mogočih zgodovinah pišemo in objavljamo kronike o življenju in delu našega ljudstva in kraja, pa pogledajmo še razvojno pot naše pošte.

Nekako od leta 1850 naprej bi lahko kaj povedali.

Prevoz pošte s konjsko vprego je v Mežiški dolini nehal, ko je bila speljana železnica Maribor-Celovec. Podatki o teh postiljonih in o vsem skupaj pa so skopi. Pošte v Mežiški dolini (Ravne, Prevalje, Mežica in Črna) so bile ustanovljene po letu 1850. Ker je bila pošta Prevalje izhodiščna, je veljala za glavno pošto ter so potujoče pošte (vlakci) oddajale in prejemale poštno stvarino za vse štiri pošte na Prevaljah. Od tam so jo prevažali s konjsko vprego pogodbeni poštarji. Tako je bilo tudi z Ravnami. Tu je bila pošta ustanovljena nekako leta 1876 (po izjavah domačinov — nekih dokumentov ni). Do leta 1890 so dovajali pošto s Prevalj enkrat na dan, kakor že omenjeno. Po dostavi v kraj jo je poštar tudi že raznosil po hišah, kolikor ga niso obsuli še ob vozu. Poštni urad je bil pri Milovniku.

Od leta 1890 naprej je bila izmenjava naše pošte pri takratni čuvajnici pod Obretanom (sedaj Stražišče štev. 1). Takrat na Ravnah še ni bilo postajališča. Menda so se postajališču upirali tudi vozniki, ki so s prevozi s Prevalj le nekaj zaslužili. Izmenjava je bila že štirikrat na dan in jo je opravljal od leta 1900 naprej naš čislani pismonoša Anton Čadež, ki je bil v poštini službi na Ravnah potem vse do leta 1936 — pa še danes rad kaj pomaga. Po razmeni je pošto dostavljal tudi na dom.

Z upostavitvijo postajališča na Ravnah je bila tam razmena poštne stvarine. Z ozirom na uredbo, da se na krajših progah pod šest kilometrov za prevoz pošte ne sme uporabljati konjske vprege, je bila dostava pošte z vozičkom. Medtem se je leta 1910 preselil tudi poštini urad v Veršnikovo hišo (leta 1920 se je preselil v druge prostore v isti hiši, leta 1923 pa je dobil sedanje prostore v dr. Eratovi hiši).

Razmena pošte na vlakih in dostava na dom je bila že vse od leta 1900 vsak dan (razen nedelj in praznikov). Do leta 1918 sta bila na pošti za celokupno PTT službo en uslužbenec in en pismonoša.

Do leta 1906 je bila pošta na Ravnah brez telegrafske službe — brzojava, pač pa je imela železarna telegrafski aparat (Morsov), vključen na linijo Maribor-Celovec. Kurirji železarne so dostavljali brzojavke tudi privatnikom na dom proti mali nagradi. Leta 1906 pa si je pošta pomagala tako, da je bil Morsov aparat železarni odvzet in prenesen na poštini urad. Začela se je obratna pesem: pismonoša je potem nosil brzojavke v železarno.

Telefonske službe pri pošti ni bilo vse do leta 1923.

Okrog leta 1910 je bila na ravenški pošti poštarica Agnes Tšebul (Čebulova Neža), pozneje pa do leta 1918 poštarica Nahnberger. V Avstro-Ogrski je spadala pošta pod direkcijo v Celovcu.

ali pa morda celo takrat, ko prenašaš po postoru, če ni koga pod bremenom? Navadiš se, pa kar potegneš in pelješ, ali pa postaviš, kakor pač je. Krivčeva dolžnost je, da te stvari izpelje brez nesreče. Ali primer z vozom, ko smo naložili više, kakor pa so vrata, skozi katera je bilo treba peljati. Krivca ni bilo nikjer, da bi opozoril na to višino, pa je šla noga.

Kaj bi naštevati naprej. Krivčeva krivda je očita že pri teh primerih.

Mi smo torej Krivca že našli. Precej laže bo in bomo lastno previdnost smeli nekoliko bolj dušiti. Ob nesreči itak ni ničesar drugega važno kot pa vzrok. Tisti pa je bil in bo Krivec.

V dobrih odnosih s cestnim prometom bi še svetovali, da Krivca tudi tam odkrijejo, da ne bodo vedno odgovarjali vozniki ali pešci. Preveč je tista stvar že zljajna, ko vselej krivijo ali enega ali drugega od karambolskih strani, ko pa vendar lahko najdejo kakega takega Krivca, kakor smo ga našli mi.

Po osvoboditvi 1. decembra 1918 je prevzela pošto Direkcija pošte in telegrafa v Ljubljani, 20. maja 1920 je prevzel vodstvo takratne pogodbene pošte tov. Jožko Kermek. Ravne so bile pogodbeni pošta do leta 1923, ko so se preimenovali in pridobile pravice državne pošte.

Tudi v Kotljah ni bilo kar tako. Pošta v Kotljah je bila ustanovljena kot pogodbeni pošta že leta 1890. Urad je bil na Kiseli vodi (Rimski vrelci). Prva upravnica pošte je bila žena lastnika Kotljske slatine (Osiander). Pošta Kotlje je razmenjevala poštno stvarino s pošto Ravne vsak dan s pešcem. Kmalu se je pošta preselila h Križanu, leta 1931 pa v prostore pri Toniju (kjer je bila tudi prej enkrat vmes). Leta 1941 je okupator pošto v Kotljah ukinil ter uvedel dostavo pošiljk na dom z Raven. Po osvoboditvi je bila pomožna pošta v Kotljah zopet ustanovljena, a dne 1. aprila 1954 spet ukinjena. Sedaj dostavlja pošiljke v Kotlje in na domove vsak dan dostavljalec z Raven. Kotlje so dobile telefonsko zvezo z Ravnami leta 1928.

Na ravenški pošti je bil uslužben upravnik pošte, kateremu je bil dodeljen še praktikant ter pismonoša. Z ozirom na velik promet (tudi do 4000 odpravljenih pisem ter okrog 400 telefonskih pogovorov na mesec) so včasih delo težko zmagovali. Prevoz pošte je opravljal pismonoša. Razmena pošte je bila tri- do štirikrat dnevno, kakor so pač vozile potujoče pošte (poštini vagon, kjer je zaposlen poštini uslužbenec).

Telefon je bil zgrajen leta 1923 ter vključen na omnibusno linijo Črna pri Prevaljah-Maribor. Telefonski naročniki so bili sprva trije: železarna, občina ter orožniška postaja. Tako je ostalo vse do leta 1941. Pri gradnji telefona so morali pomagati krajanji (prosto-voljno delo, drogov, nabiralna akcija), polovico stroškov pa je krila železarna.

Telegraf je bil pri pošti Ravne do leta 1941, ko so ga Nemci demontirali. Vključen je bil na linijo Maribor-Črna. Na isto linijo so bili vključeni telegrafi Lovrenc na Pohorju, Brezno, Dravograd, Prevalje in Mežica. Poštini urad je posredoval po telefonu tudi brzojavke za pomožno pošto Kotlje. Leta 1941 je dobila železarna daljnopisni stroj — teleprinter.

Med okupacijo je bila dostava pošte samo po trgu. Okoličani so morali po pošto sami.

Po osvoboditvi 1945 je PTT promet doživel velik razmah — največ zaradi razvoja železarne in povečanja števila prebivalcev. Leta 1947 je dobila pošta daljnopisnik (sedaj ga ima spet železarna) ter je bila vključena kot naročnik v avtomatsko telegrafsko mrežo. Od treh telefonskih naročnikov leta 1941 je poraslo število naročnikov na 25.

Letno odpravi pošta okrog sto tisoč navadnih pisem in nad 22.000 dopisnic. Na pošto dospe okrog 220.000 pošiljk. Mesečno prečitajo Ravenčani nad 8500 časopisov (kolportiranje ni vštet). Rekord ima od zunanjih TT (nad 400). Seveda, kadar pribuči »Fužinar«, je prvi. Telegramov brez železarne je okrog dve sto mesečno, železarna pa je s tem kar zasuta. Telefonskih pogovorov je kakih dva in pol tisoč. Izplačamo okrog 1200 poštinih in čekovnih nakaznic. O denarju pa raje ne govorimo, da ne bo zamere.

Tako mala kronika tega povsod priljubljenega urada.

S.

NAPIS V LOGU

»Prosimo vse cenjene odjemalce, da na naših vrtovih v logu pustijo vsaj toliko fižola, krompirja, endivije itd., da bomo imeli za seme.

Prizadeti.

Na tistih njivah v logu namreč fužinarji tako kaj posadijo. Vedno pa, ko je čas posprave, pobere ta bori pridelek nekdo drug — nekdo, ki noče saditi, ki noče delati, ki samo pobira.

Gornji napis, ki so ga postavili tam prizadeti letošnjo jesen, bo sedaj menda kar stalen kot spomenik, da so take navade, žal, tudi v našem kraju.

Slovo zaslužnega kulturnega in prosvetnega delavca Mežiške doline

Po prevratu leta 1918, ko se je zrušila Avstro-Ogrska monarhija, je pripadla Mežiška dolina brez plebiscita Jugoslaviji. Svinčeni rudnik v Mežici je prišel pod državni sekvester, leta 1921 pa ga je kupila angleška družba European Mines Limited. Nemško uradništvo in učitelstvo so zamenjali slovenski uradniki, nameščenci in učitelji. Za Mežiško dolino se je pričela nova doba prosvetnega, kulturnega in gospodarskega življenja. Ustanovila in reorganizirala so se razna društva ter je bilo za to potrebno agilnih in poštvalnih prosvetnih in kulturnih delavcev.

Eden izmed onih zaslužnih delavcev za slovenski kulturni in narodni napredek, ne samo svojega kraja, temveč vse naše doline, ki so službovali pri rudniku, odšli in žive sedaj v drugih krajih, kakor Viktor Kordan, inž. Božo Pirkmajer, inž. Franjo Uršič i. dr., je tudi upokojeni rudniški glavni knjigovodja Miško Dvornik. Dolgo dobo svojega službovanja je prebil v naši dolini ter si pridobil velike zasluge v društvenem življenju in delu. V letošnjem poletju se je odselil z družino svojega tasta iz Mežice v Medvode pri Ljubljani. Po rodu iz bližine Šoštanj je prišel dne 31. avgusta 1920 iz Velenja kot blagajnik k rudniku Mežica. Kot dober telovadelec in vaditelj je takoj organiziral telovadno vrsto in tako postal ustanovitelj Sokolskega društva v Mežici. Sodeloval je pri ustanovitvi dramske skupine decembra 1920 in nastopal v njej kot igralec. Dal je pobudo za ustanovitev Planinskega društva, izvršil reorganizacijo gasilskih društev od Črne do

Radelj, postal prvi načelnik gasilcev v Mežici ter prvi načelnik Korotanske gasilske župe. V sokolskem društvu je imel funkcije načelnika, vadiatelja, staroste itd. Leta 1927 se je z generalnim ravnateljstvom rudnika odselil v Zagreb in zopet vrnil v Mežico junija 1941 kot rudniški uradnik. Zaradi svoje zavednosti je bil z drugimi rudniškimi nameščenci in rudarji odveden 4. novembra 1943 v gestapovske zapore v Celovec. Po osvoboditvi leta 1945 je deloval kot tajnik prosvetnega društva, pozneje kot dolgoletni blagajnik SKUD in kot vnet član pevskega zbora Svobode Mežica. Deloval je v nadzornem odboru Planinskega društva, RK, v KSS najprej kot blagajnik, kasneje kot član nadzornega odbora. Pri Zvezi borcev je pomagal v odboru za pridobitev sredstev za postavitev spomenika padlim borecem pred Narodnim domom, spominskih plošč na pokopališču, pri Encijevi hiši in v Šoli. Dne 1. marca 1950 je bil upokojen kot glavni knjigovodja rudnika in nato postal predsednik Društva upokojujencev v Mežici.

Ob njegovem odhodu so mu krajevna društva priredila poslovljni večer ter mu dala vidno priznanje za vse njegovo udejstvovanje in delo kot prosvetnemu in kulturnemu delavcu v preteklosti in sedanjosti. Poznajo ga vsi starejši gasilci, planinci in bivši Sokoli v Mežiški in Dravski dolini, posebno pa še vsi Mežičani.

Miško, ko odhajaš iz naše doline, ti želimo, da bi še dolga leta srečno, mirno in zadovoljno užival zaslužni pokoj sredi ponosne Slovenije.

G. R.

Umetno jezero na Duli za zdravje fužinarjev in rudarjev

Umetna jezera so sedaj v modi in morda ga dobimo — takega tudi pri nas. Toda ne samo zaradi mode, temveč zato, ker je naše kopališče pomanjkljivo tako v pogledu prostora kakor še bolj v pogledu vode. Kadar je deževno poletje, ni kopanja, kadar pa je vročina, pa ni vode — takrat je tam res že kar »težka voda«. Meža pa — tako že veste — je »maža«, kakor ji pravilno pravijo Strojanci.

Spodbuda je prišla torej od uprave kopališča, zajela že precejšen krog, vključila znanega strokovnjaka za gradnjo športnih objektov inž. Bloudeka iz Ljubljane, ter tako oborožena potrkala za sedaj na vrata Turističnega društva. Komisija je sicer rekla: kopališče, a pri Turističnem društvu so razumeli: denar. Komisija je zanikala in rekla naprej: drsanje, čolnarjenje, ribogoj in ribolov. Člani Turističnega društva pa so razumeli: torej še več denarja. Ker denarja ni, se niso takoj sporazumeli. Vmes pa je bleknil še nekdo, da za 7 dni v letu (kolikor je bilo letos takih dni za kopanje) še ne kaže investirati v jezero. Drugi je spet rekel, da delamo komaj športni stadion, da je treba še to in ono. Medtem pa bo morda tako že zasulo Mežo kje pri »votli pečici« in bomo imeli v Mežiški dolini spet staro jezero.

Čisto tako pa le ni. Na Ravnah, ki so sedaj velik industrijski kraj, pravzaprav še nimamo kaj takega (ne smemo prezreti prekrasne prirode). Nekaj posebnega takega res še nimamo in bi bilo na jezeru za razvedrilni tingel tangel in še za neposredno korist. Pa imenitno jezero! Tam pri kapelici bi zajezili in voda bi stopila skoro do Kefrovih mlinov. Nekaj res lepega!

Naj za danes utemelji jezero šef zdravstvenega doma na Ravnah, tov. dr. St. Varga: »Že zdavnaj bi ga morali imeti, prej ko marsikaj drugega. Nič manj ni važno za naše delavstvo kot zdrava sončna stanovanja. To bo jezero Mežiške doline — tudi za rudarje — ki se ga bodo lahko posluževali z avtobusno zvezo.«

»Tukaj točimo tudi vino, ki ni iz grozdja, in mošt, ki ni iz sadja.« Na ta način bi rešili stvar tudi za tiste, ki jim je okus postranska stvar.

Tisti, ki imate te ročice v rokah, glejte, da v naš kraj ne pride taka umetna reč že sedaj, ko tega še ni treba. Bo itak zadosti žalostno pozneje, ko drugega izhoda ne bo.

VARNOSTI PREDNOST

— V LASTNEM IN

V INTERESU SKUPNOSTI!

V našem kraju ne točimo umetnih vin

Naj pijejo ljudje po drugih krajih, kar hočejo in naj je umetnih produktov okrog nas in na nas kolikor hoče, v naši deželi umetno narejenih vin in moštov ne bi smeli razpečavati.

Res da počasi že jadramo v dobo, ko bodo izginile originalnosti in specialitete dežele, ko bomo pili le še razne tinkture in jedli vse sorte. Ko nas bo na svetu ko lista in trave, ne bo več skrbno in individualno izdelanih kmečkih klobas ali zaseke s svinjskih hrbtuš s tisoč zlahtnimi rastlinskimi začimbami, temveč mast iz premoga in nafte. Tudi vino in grozdje nas ne bo več doseglo, eviček pa bo verjetno še v naši dobi in prav kmalu le še na zdravniške recepte. Drugače namreč ne bo več mogoče, želedec bo večji od rasti. Korak v jedrski svet (atomska zadeva) je že načel dobo, ko bomo lahko iz na videz čisto druge in neužitne materije izdelovali čisto drugačno in tudi užito robo. To je tudi edina rešitev ob tem silnem človeškem razmnoževanju. Toda sedaj je še nekako in je

škoda vsaj še na Koroškem kvariti okus, če že ne zdravja.

Proti izdelovanju in razpečevanju umetnega vina je bilo že veliko povedanega in napisanega, le ukrepa, da bi s tem prenehali, ni, čeprav ne bi bil niti preveč zamotan. Nekje to stvar delajo in bi bilo treba samo, da bi šel tje miličnik, zaprl obrat in vrgel ključ v Savo. Centralni higienski zavod pa bi prilepil tam še listek z napisom: »V interesu zdravja in dobre volje slovenskih ljudi še sto let zaprto.« Vidite, tako enostavno bi preprečili to kuho, če bi hoteli. Zgodilo pa se je nasprotno: ob borbi proti umetnim vinom so začeli izdelovati še umetne mošte. Tu pa je zavrela kri našim deželanom.

Ce že delajo te reči, če že zakonodajalec to dopušča, če tudi CHZ zadevo spregleda in če je nekaterim všeč taka žlobudra, naj jo izdelujejo in pijejo, kjer in kadar hočejo. Ničesar za druge ne rečemo, le v našem kraju bi morali biti pred to robo sedaj še zaščiteni. Tu naj ne bi bilo take točilnice, temveč samo tiste, ki točijo vina iz grozdja in mošt iz naših prekrasnih moštov. Če pa bi neka točilnica le ne hotela biti brez umetno narejene robe, naj bi pa napisala na vrata:

Vodoravno: 1. in 180. naslov naše železarne, 21. tovarna smučk, 22. produkti topilnice, 23. prva in četrta črka imena mesta v Kosmetu, 24. švicarski kanton (narobe), 25. potrebujejo livarne, 26. ime za starodavno vodno kladivo (objekt teh. muzeja na Ravnah), 28. kmetijska strokovnjaka, 31. surovina, potrebna martinarnam, 35. prvi črki imena in priimka elektrotehnika naše železarne, 36. čutilo, 38. stik v pesmih, 40. priimek sodelavca vzmetarne, 42. kmetijsko orodje, 44. prvi črki priimka in imena sodelavca pri skladišču ingotov, 45. tehnična kratica, 46. večji kraj in pristanišče ob naši obali, 48. izbranci družbe, cvet, 51. naš osnovni obrat, 56. uniformiran sodelavec našega kolektiva, 59. prvi dve črki prejšnjega imena za naš kraj, 61. utežna mera, 62. ljubljanski bife in nočna restavracija, 65. glas, zvok, 66. veznik, 67. predlog, 68. častni meščan našega kraja, 70. znak za srebro, 71. sestavni deli vseh posod, 72. predlog, 73. kraj ob progi Maribor-Pragersko, 74. kratice naše humane organi-

zacije, 76. dvojica, 78. neoblečen, 80. celo, v celoti, 81. časovne enote, 84. moško ime, 87. sozvola, 88. znak za astatin, 89. kratica za našo republiko, 90. začetnici mesta v Prekmurju, 91. latinski veznik, 92. borilnica, 94. trije enaki soglasniki, 95. del stavbe, 98. ime za vrsto peči, 100. ognjenik na Siciliji, 101. gradbena delavca, 102. francoski predlog (narobe), 103. Aktinij (simbol), 104. živalica, 105. naše blago za prodajo, 106. ljubkovalni naziv za telička, 108. predlog, 109. začetni črki imena večjega mesta v Vojvodini, 110. kratica za organ delavskega upravljanja, 111. delovni, prizadevni, 114. premikati se, 116. pogost in važen odlitek naše jeklarne, 118. prvi dve črki priimka predelavca avtomatov v meh. delavnici, 119. kratica za nogometni klub, 120. napravl očem nevidno, 121. dva enaka samoglasnika, 122. od sonca ožgan, določene barve, 123. začetni črki imena in priimka težkega ponesrečenca naše jeklarne, 124. simbol za erbij, 125. zgodnji, jutranji, 126. snov, 130.

kratice za označbo starosti, 131. glavno mesto evropske države, 133. napaka na livarskem odlitku, 136. druga in prva črka pod 148. vodoravno, 137. letovišče ob Opatiji, 138. vzpetina, grič, 140. naš važen in cenjen proizvod, 142. glej 136. vodoravno, 143. kratica za naš zavarovalni zavod, 144. uradni spis, 145. ime našega velikega in pokojnega literata, 147. šestnajsta in druga črka pod 1. vodoravno, 148. tip naše visokofrekvenčne elektro peči, 150. tehnična kratica, 152. kratice za okrajni komite, 153. začetnici večjega kraja na Dolenjskem, 155. zgoden, jutranji, 156. ribje jajce, 158. element, 159. znak za iridij, 160. stara slovanska pijača, 161. letalec, 162. prvi dve črki priimka obratovodje naše vzmetarne, 163. važna naprava v naši čistilnici, 170. predlog, 171. zalogaj peči jeklarne, 173. število, 175. medmet, 176. kazalni zaimek, 178. krušno žito, 179. kratica za dolžinsko mero, 181. oziralni zaimek, 182. glej 77. navpično.

ZA RAZVEDRILO

Precej trda nagradna križanka

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21				22						23		24			25				
26				27	28	29						30	31			32		33	34
35		36			37	38	39			40			41	42	43			44	
45		46	47			48		49	50		51					52	53	54	55
56		57		58		59	60	61				62	63	64	65			66	
67		68			69										70		71		
72		73				74	75	76	77		78	79		80			81	82	83
84			85	86	87						88		89			90		91	
92	93				94			95	96		97	98			99	100			
101							102		103		104			105					
106		107		108		109		110		111	112					113	114		115
116			117		118		119		120					121		122			
123		124		125				126	127	128		129		130		131		132	
133			134		135	136		137			138			139	140				141
142		143			144			145			146			147		48		149	
150	151	152		153	154	155			156	157			158					159	
160		161					162		163		164	165	166	167		168			169
170		171				172		173		174	175		176		177	178		179	
180																181		182	

Navpično: 1. važna naprava večine naših obratov, 2. anoda, 3. krušljivi kamen, 4. popolnoma tak, 5. prvi črki priimka in imena našega glavnega mehanika, 6. žensko ime, 7. tretja in druga črka pod 28. vodoravno, 8. neumen, 9. snovni delec, 10. del imena slovenske filmske igralka, 11. naš dolgoletni sodelavec valjarne, 12. naš obrat, 13. stavčna nikalnica, 14. fizikalna enota dela, 15. Osmari (naši nedavni gosti v odbojki), 16. osnovna partijska organizacija (kratica), 17. osebni zaimek (množina), 18. tip naše visokofrekvenčne elektro peči, 19. kvartaški izraz, 20. glej 119. vodoravno, 27. nočna ptica, 29. naš direktor, 30. srbsko moško ime, 32. parlament kolektiva (kratici), 33. kratiki priimka in imena enega od naših strojevodij prometnega oddelka, 34. jugoslovanska armija (kratica), 37. reka v Zahodni Nemčiji (fon.), 39. italijanski spolnik, 41. kratica za ljudsko prosveto, 43. glej 160. vodoravno, 47. v zdravstvu uporabljena tekočina, 49. tako pravijo Američani svojemu sedanjemu predsedniku vlade, 50. zraven, poleg, pri, 52. priljubljena športna igra, 53. čislana proizvod našega kolektiva, 54.

kovina, 55. žensko ime, 57. tuje moško ime, 58. igralna karta, 60. nadležen mrčes, 62. egipčanski sončni bog, 63. akademski naslov, 64. spečen, 65. sovjetska tiskovna agencija, 67. pričevanja, ugotovitve, ki nesporno drže, 69. začetnici priimka in imena člana našega upravnega odbora, 75. naše kvalitetno blago za prodajo, 76. važen delovni faktor kolektiva, 77. latinski predlog »k«, 79. športniki, 82. tuje žensko ime, 83. plin, 85. glej 4. navpično, 86. varuh domačega ognjišča starih Rimljanov, 87. rusko moško ime, 89. naš važen majhen obratič, 93. odvajalna tekočina, 96. popoln nered, 97. vzklik pa tudi medmet, 99. obrt. (srbohrv.), 105. važna potreščina pekov, 107. predsednik angleške vlade, 108. davek (srbohrv.), 111. okrajšan podredni veznik, 112. živilo, 113. glej 159. vodoravno, 115. okrajšano moško ime, 116. nevarna bolezen (znana tudi v naši čistilnici), 117. dva enaka soglasnika, 127. važen in občutljiv človeški organ, 128. glej 86. navpično, 129. tuje žensko ime (uslužbenka našega fin. knjigovodstva), 131. glej 147. vodoravno, 132. dva enaka soglasnika, 134. posode v jeklarni, 135. znak za kemično prvino, 139.

vrste drevesa, pa tudi naš pisatelj, 140. povzroča prepir, hud spor, 141. norveška denarna enota, 143. dopoldan (okrajšano), 146. ploskovna merska enota, 148. povratni zaimek, 149. približno (tujka), 151. vodni pojav, 153. kaznivo dejanje, 154. boljši in dražji sedeži gledališča, 155. zemeljska konica, 156. milo joče, 157. oziralni zaimek, 164. prislov, s katerim nekaj zahtevamo, 165. žrejo in uničujejo mnogo družbenega premoženja, 166. kratica za važen referat kontrole v našem podjetju, 167. krajevni prislov, 168. nebesni pojav, 169. kratica za naše agilno društvo, 171. glej 153. vodoravno, 172. števniki, 174. bolesten vzklik, 177. znak za neko kovino.

Rešitve pošljite na uredništvo »Fužinarja« do 10. januarja 1956. Za pravilne rešitve so razpisane tri nagrade, ki jih bo ob tročlanski komisiji določil žreb.

Pravilne rešitve in nagradenci bodo objavljeni v prihodnji številki.

(Križanko sestavil Ivan Globočnik.)

Na praznik domovine, 29. novembra 1955, bodo mežiški rudarji odprli SVINČARSKO ZBIRKO POKRAJINSKEGA MUZEJA NA RAVNAH

Začetek ob 9. uri dopoldne pred muzejskim poslopjem na gimnaziji (pred „repačem“)

Pozdravimo rudarje in se jim zahvalimo za veliko kulturno delo

OD POLJANE DO TOPLE

(Nadaljevanje)

Bobrov in vider je baje bilo nekoč mnogo ob tukajšnjih vodah.

Ker je to zdravilo učinkovalo, so zato sezidali cerkvico v bližini te skale, katera je prej služila za nekak žrtvenik še poganskim Slovencem pri njihovih obredih.

Kaj je pripovedoval stari Kumer? Leta 1862 je izbruhnil v Črni požar. V gostilni pri Brandtnerju (danes Krulec Knez) so imeli na skednju veselico in so plesali ter pili in kadili. Zareči tobačni ogorek je povzročil katastrofo in velik del vasi je postal žrtev plamenov. Zgorela je tudi cerkvica. 1864 leta so začeli graditi novo, večjo in lepšo sedanjo cerkev. Pri gradnji le-te je bil zaposlen (takrat še mladenič) Kumer.

Pri kopanju za temelje zidovja niso prišli do trdnih tal, čeprav so kopali zelo globoko. Zato so morali napraviti močne in debele stebre — pilote iz jelševnega lesa. Zabijali so jih na gosto v zemljo in na nje so potem zidali temelje iz ploščatega kamena (surov jelšev les baje po mnogih letih v zemlji okamenil?).

Kostnjak

Po takratnih predpisih je moralo biti pokopališče okoli cerkve in so, ko so stare grobove prekopavali, izkopane kosti shranjevali v tako imenovanih kostnjakih (karnerjih). Tak kostnjak je bil ob Rešarjevi hiši na strani proti cerkvi, že na pokopališču. Na kostnjaku je bila kamenita plošča, na kateri je vklesan v stari grščini in s starogrškimi črkami pregovor, ki pomeni v slovenščini: danes meni, jutri tebi. Vsaj tako trdijo poznavalci tega jezika in pisave. Omenjena plošča je vzdignana nad vhodnimi vrati pri Rešarju.

Kosti, ki so bile v kostnjaku, so baje vzdigali v temelje pod glavnimi vrati sedanje cerkve. Kostnjak so podrli.

Kamenje za zidanje cerkve so pridobivali in lomili (po pripovedovanju prej omenjenega starčka) v Petkovem hribu nad zelo strmim klancem in ga z volmi in konji prevažali na gradbišče.

Pri zadnjem s kamenjem natovorjenem vozu je v klancu odpovedala zavora in je vsled tega s silno brzino zdrčal nizdol. Mišlili so že, da bo vse drobno in pobito — voz in konji, toda prav nič se ni poškodovalo.

Ko so cerkev dozidali je tudi v kamnolomu zmanjkalo ploščatega kamena.

Pijančevanje in sovrašтво

Med fužinarji, rudarji, drvarji in kmetovalci je vedno tlela neka mržnja in sovrašтво. Zato je med njimi pogosto prišlo do nesoglasja, zmerjanja in do pretepov ter tudi do pobojev. Posebno dela prosti dnevi in dnevi plač so bili vedno pripravi za pijančevanje, razprtije, medsebojna obračunavanja in prepire.

Pod črnsko občino so v stari Avstriji spadale mnoge okoliške naselbine, n. pr. Javorje, Podpeca, Bistra, Topla in druge. (Le Koprivna je baje zaradi svoje preveč slovenske

značajnosti spadala pod zelo oddaljeno občino Bela pri Železni Kapli.) Zaradi tega so se okoliški kmetje morali večkrat po opravih muditi v Črni.

Pred mnogimi leti se je mišičast in tršat kmet iz daljne okolice mudil v Črni. Drvarji so imeli isti dan plačilni dan in so v neki gostilni pridno praznili kozarce in poliče pozno v noč. Na večer je prispel omenjeni kmet v gostilno in si tudi privoščil nekaj vinskih kapljic. Vnel se je kmalu prepir in tako je naneslo, da je isti večer pozno v noči omenjeni kmet z razparanim trebuhom zbežal iz gostilne naravnost v stanovanje zdravnika. Ves okrvavljen je tam razbijal na vrata in kričal: »He, padar! (Tako so tu takrat imenovali vsakega zdravnika.) He, padar, čuješ, pridi in mi zašijaj vampe, da ne bom iztresel črev.« Pa se ga je zdravnik usmili in ugodil njegovi želji.

Mraz v Javorju

Srednje bogat posestnik iz Javorja je neki mrzli zimski dan prišel po opravih v Črno in si v neki gostilni privoščil okrepčila. V gostilni je bilo več gostov. Začel se je razpletati razgovor. Vprašali so ga: »Koliko mraza pa imate danes pri vas tam gori?« Kmet je nekoliko pomišljal in na to dejal: »Pri nas ga je nekako osemdeset joh.« (Joha je stara površinska mera.) Smeje se so mu rekli: »Ali pri vas v Javorju mraz na johe merite, pri nas pa ga merimo na stopinje.« Kmet nato: »Veste, če bi ga hoteli pri nas meriti na stopinje, bi zdavnaj prej zima in leto minila, preden bi ga mogli na tak način zmeriti. Tako pa ga merimo oz. ocenimo kar na johe. Ker imam nekako osemdeset joh zemljišča in je mraz po vsem zemljišču, zato ga ne more biti nič več in nič manj.« To pa je povedal samo zato, da je vzbudil omizju bolj židano voljo in smeh. Nekaj tednov nato se je kmet zopet mudil po opravih v Črni in v isti gostilni, pa so ga zopet vprašali: »Koliko pa imate danes tam gori mraza?« Kmet nato: »Koliko ga imate tukaj?« Pogledavši na toplomer so ugotovili, da ga je bilo nekako deset stopinj. »Mhm,« je dejal kmet, »potem ga imamo pa v Javorju dvajset stopinj. Če ga je že tukaj deset, ga mora biti v Spodnjem Javorju prav toliko in v Zgornjem Javorju tudi ne manj. Torej če seštejemo mraz Spodnjega in Zgornjega Javorja, ga pač mora biti dvajset stopinj.«

1910. leta je par dni pred Veliko nočjo zopet velik požar upepelil zgornji del Črne. Po požaru so popravljali in na novo stavili hiše, lepše in večje. Zgradili so tudi nekaj novih. Stare, ki so bile na pol ali cele lesene in nizke, so odstranili.

Po osvoboditvi pa na njivah in travnikih, v bližnji in daljni okolici Črne, kjer so nekoč sejali in orali in kjer sem še jaz krave pasel, rastejo številne stavbe. Nekdanja borna in mala vas Črna postaja večja in lepša ter tekmuje v gradnji z drugimi mesti.

O preteklosti Črne bi bilo še marsikaj povedati (n. pr. o nekdanjih »pflihtngarjih«, ki

so se nekoč odtegovali avstrijski vojaški službi). O partizanih, ilegalcih in drugih, ki so med okupacijo izvedli mnoge junaške podvige in mnogi od njih žrtvovali za osvoboditev svoja mlada in nadobudna življenja. Ker se nam že mudi, da prej ko slej dospemo v Toplo, kar je naš namen in cilj, moram to pač za sedaj opustiti.

Na Pristavi

Ob desnem bregu pristavškega potoka je močvirnata zemlja. Nekdaj je bilo tu še večje močvirje. Na mestu, kjer je zdaj visoko drevje, so bile za časa, ko sem še kot pastirček tam okoli krave pasel, mlake. Iz teh mlak se je voda odtekala po mali strugici v bližnji potok. Po vrhu te vodice se je vedno rahlo svetlikala, v razne barve se preliva-joča, bolj kot pajčevina tenka mrena. (Enak pojav dobimo ako crnemo kapljico olja v čisto vodo.)

Moja mati in oče sta bila mnenja, da povzročajo te raznobarvne odtene v mlaki živci polži in žabe. Ker pa po drugih mlakah nikjer nisem opazil enakega pojava, sem začel dvomiti v mnenje mojih staršev. Začel sem si domišljati, da se nemara v veliki globočini pod zemljo mogoče nahaja nafta in nekoliko pronicata skozi zemljo.

Omenjeno mlako je zasul plaz. Na plaz pa so nasadili gozdno drevje in danes je tam že kar čeden gozd.

Ob hudih jesenskih nalivih si je leta 1877 bistrški potok utrl novo strugo in se je koj na Pristavi razlil v Mežo. Ob spodnjem toku potoka se nahajajoča mlin in stope za čreslovino sta ostala brez vode, dokler niso zajezili tok vode po novo izriti strugi.

Ob nekih nalivih je na pristavskem mostu utonil avstrijski žandar. Vodo je ob mostu zajezila razna navlaka, ki jo je naplavila narasla voda. Nevarnost je bila velika. Voda je ob mostu začela trgati zemljo ter je grozila že bližnji kmetiji. Žandar je začel pri-ganjati navzoče ljudi, da bi razdirali nane-seno navlako ob mostu. Toda nobeden si ni upal tja, ker je voda že močno pljuskala preko mostu in trgala zemljo. Zato se je žan-dar sam pognal na most da bi razdiral nap-lavljeno zapreko. V tem pa je voda dvignila most in ga odnesla z žandarjem vred.

Pečnikov »šmelca«

Nadaljnja pot nas privede mimo nekdanje otlice in preko Škrubejevega mostu (ob katerem se odcepi ena pot v Podpeco in Heleno), kjer so bili med okupacijo Hitlerjevi raztrganci, ali kakor smo jih tu imenovali »ta cotava policija«, od partizanov hudo poraženi in so morali s številnimi mrtvci in ranjenci bežati pred pešičko partizanov do nekdanjega »Pečnikovega šmelca«.

Tu so nekdanj topili svinec iz rogov na Peci in so v vsako deseto vilito ploščo (vsaka plošča je tehtala okoli 50 kg) morali vsekati črko R. Izkupiček teh plošč se je stekal v blagajno vojvode Rainerja, ki je bil delničar blajberške Rud. unije. Baje je ta svitli gospod imel v Celovcu veliko in razkošno palačo »Rainerhof«. To stavbo je kupila slovenska knjižna Družba sv. Mohorja. Ta družba pa je po plebiscitu morala zapustiti to stavbo in Celovec.

(Konec prihodnjič)